ürün

SOSYALİST DERGİ

Temmuz 1978 49

YIL:5 CİLT:9

TKP'nin tüm ulusal demokratik güçlere çağrısı !

★RSDİP 2.KONGRESİ'NİN 75. YILDÖNÜMÜ★

AYLIK DERGİ • YIL : 5 • SAYI : 49 • TEMMUZ 1978 • 20 LİRA

İÇİNDEKİLER

HABER - YORUM - İNCELEME

Kapak: "Lenin, RSDİP'nin 2. Kongresi'nde Konuşurken". Y. Vinogradov'un Tablosu.

DEĞERLİ DOSTLAR

Bu sayımızla ÜRÜN beşinci yayın yılına başlıyor. Beşinci yıla girerken ÜRÜN üzerinde yoğunlaşan baskıların görünümü şöyle :

Son sekiz sayımızdan altısı TCK'nun 142 ve 159. maddelerinin engeline «takıldı». Daha önceki söyleşimizde «Türkiye Komünist Partisi-PROGRAM» kitabının toplatılmasını duyurmuştuk. TKP PROGRAMI'nın toplatılması ve sorgulamadaki yeni gelişmeler, anti-demokratik baskıların neyin üzerinde yoğunlaştırıldığını açıkça gösteriyor: Şöyle ki: TKP PROGRAMI'nın yayımlanması eyleminden dolayı basın savcılığı iddianame hazırlayıp basın davası açmışken; konu «Toplum Suçları Savcılığı»na havale ediliyor ve hakkımızda TCK'nın 141. Maddesi'nden sorgulama başlatılıyor. Yani, kaba bir zorlamayla ÜRÜN'le TKP arasında bağ kurulmaya çalışılıyor. Bütün bunlar «Türkiye Komünist Partisi'nin açık çalışmasının engellenmesinin demokrasiyle bağdaşmadığını, hatta genel ahlâkla bile bağdaşmadığını» söyleyen bir Başbakan'ın yönetimde olduğu dönemdeki uygulamalardır, ibret vericidir.

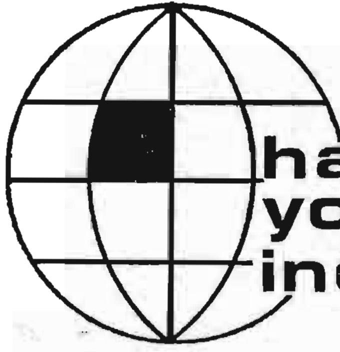
Dostça Selamlarımızla...

ÜRÜN

Sahibi: URAL ATEŞER • Yazı İşleri Müdürü: AHMET TAŞTAN • Yönetim Yeri: Nuruosmaniye Caddesi, Özaydın İşhanı, No: 59-61/2 Cağaloğlu - İSTANBUL • Yazışma ve Havale Adresi: PK: 41, Sirkeci - İSTANBUL • Türkiye Dağıtımı: **TEMEL DAĞITIM**, Himaye-i Etfal Sokak, Orhanbey İşhanı, No: 6, Kat: 1, Daire: 1 Cağaloğlu - İSTANBUL • Dizgi - Baskı: BAŞARAN MATBAASI • Kapak Filmleri: TAB GRAFİK • Kapak Baskı: GÖZLEM BASIMEVİ • **Yurtiçi Abone Koşulları**: Altıaylık 75, Biryıllık 150 Lira • **Yurtdışı Abone Koşulları** (uçakla): F. Almanya - 35 DM, Hollanda - 38 Fl, Belçika - 600 Fr, İngiltere - 9 £, Fransa - 75 Fr, İsviçre - 40 Fr, İsveç - 75 Kron, ABD - 22 $.

Baskı Tarihi: 1 Temmuz 1978

Tüm Ulusal Demokratik Güçlere

Emperyalizm, NATO'nun elebaşıları bir yandan uluslararası durumu gerginleştiriyor. Bir yandan da Türkiye üzerinde baskıyı yoğunlaştırıyorlar. Faşist tırmanmayı körüklüyorlar. İşbirlikçi büyük burjuvaziye, toprak ağalarına dayanan gerici - faşist partiler, başta AP, MHP, hükümeti yıkmak, faşist bir yönetime ortam hazırlamak amacıyla sokaklara dökülüyorlar. Komünistleri, sosyalistleri, CHP'lileri, kendilerinden yana olmayan herkesi kanla, kurşunla ezmek istiyorlar. Provokasyonları doğuya kaydırıyor, ulusal ve dinsel ayrılıkları kışkırtıyorlar. Bütün bu saldırıların örgütçüleri gerici, faşist güçleri birleştirmek için «kurultay» düzenliyorlar. İç savaş hazırlıkları yapıyorlar.

Faşist tehlike böylesine somuttur!

Ülkemizin, halkımızın yüzyüze geldiği bu büyük tehlike ancak, emperyalizme, faşizme, tekellere ve toprak ağalarına karşı tüm ulusal, demokratik güçlerin cephe birliği kurmasıyla önlenebilir.

Bugüne kadar ulusal, demokratik güçlerin cephesini oluşturma girişimlerinin karşısına dikilen iki ana engel, anti-Sovyetizm, anti-komünizm hızla geriliyor. "Sovyet tehlikesi" yalanının iflâsı, artık resmî ağızlarca açıklanıyor. Tehlikenin NATO'dan, emperyalizmden geldiği açıkça görülüyor. Komünistlerle, öteki yurtsever, demokratik güçleri bölmeye yönelik anti-komünist savlar teker teker yıkılıyor. TKP'nin yasal çalışmasının demokrasinin gereği olduğu gerçeği de bugün resmî ağızlarca belirtiliyor. Bütün ulusal, demokratik güçlerin birlik, cephe kurmalarına karşı koyanların gerekçeleri böylelikle çöküyor. Bu gelişme, işçi sınıfının, halkımızın, TKP'nin, bütün ilerici yurtsever, demokratik güçlerin çetin savaşlarla elde ettiği ortak bir kazanımdır. Bu güçlerin birliğini kolaylaştıran bir etkendir.

Tüm ulusal, ilerici, demokrat, yurtsever örgüt ve güçlerin anti-faşist, anti-emperyalist ve anti-tekelci cephe birliğinin temelini oluşturacak platform hangi ana sorunları ele almalıdır?

Türkiye işçi sınıfı, halkımızın en başta emperyalist baskıları geriletmek, emperyalizme her alanda bağımlılığa son vermek, faşist tırmanışı durdurmak, demokratik hak ve özgürlükleri genişletmek, dünyada ve bölgemizde barışı korumak için savaşıyor. Emekçi yığınların işsizliğe, pahalılığa karşı, köylülerin toprak ve özgürlük için savaşımı bu savaşla birleşiyor.

Emperyalizmin boyunduruğunu kırmak için, her şeyden önce NATO'dan, CENTO'dan çıkmak, bütün yabancı askersel üsleri sökmek, emperyalistlerle bağlanan tüm ikili kölelik anlaşmalarını yırtmak zorunluktur. Türkiye halkının varlığını savunmak, ulusal egemenliği güvence altına almak için ordunun ulusal, demokratik bir niteliğe kavuşturulması gerekiyor.

Ekonomik bağımsızlığı elde etmeden ulusal bağımsızlığın korunması olanaksızdır. Ekonomik bağımlılık, emperyalizmin tüm ekonomik örgütlerinden çıkmak, kapitalist ülkelerle her türlü eşitsiz ekonomik ilişkilere son vermek, yerli - yabancı tekelleri, bankaları, dış ticareti, yer altı, yer üstü madenleri devletleştirmekle sona erdirilebilir. Sovyetler Birliği ile, öteki sosyalist ülkelerle ekonomik işbirliğini geliştirmek ve kendi kaynaklarımıza dayanmak yoluyla ulusal, ağır endüstriyi kurmak, ülkeyi kalkındırmak olanaklıdır. Köylü yığınlarının özgürlüğü, genliği başta demokratik bir toprak reformunun gerçekleşmesine bağlıdır.

En büyük tehlike olan faşist tırmanışa geçit vermemek için, MHP'nin, tüm faşist örgütlerin kapatılması, politik cinayetlerin suçlularının yargılanması, devlet organlarındaki, ordu ve polisteki emperyalizmin ajanlarının ve faşistlerin temizlenmesi zorunluktur. TKP'yi yasaklayan, sosyalist partilere, demokratik örgütlere karşı da yönelen faşist 141 - 142 ve bütün anti-demokratik yasaları kaldırmadan demokrasiden söz edilemez. Ulusal baskıya son vermek, ırkçı, şoven propagandayı yasaklamak, Kürt halkına anayasal hak eşitliği uygulamak demokrasinin ve insan haklarının gereğidir.

Halkımız barış, silahsızlanma istiyor. Bölgemizde barışın korunması için, başta Sovyetler Birliği ile, komşularımızla dostluk ve saldırmazlık anlaşmaları bağlanması, Ege'de, Kıbrıs'da barışçı çözümün sağlanması, barışçı, anti-emperyalist dış politika izlenmesi zorunluktur.

Emekçi halkımızın, ekonomik ve sosyal istemlerinin gerçekleşmesi bu ana sorunların çözümüne bağlıdır.

Günümüzde başta işçi sınıfı olmak üzere, en geniş emekçi yığınlar, köylüler, öğretmenler, teknik elemanlar, öteki meslek gruplarından emekçiler, gençler, kadınlar bu ana sorunların çözümü için, en başta faşist tehlikeye, onun kaynağı emperyalizme karşı savaşıyorlar. TKP, TİP, öteki sosyalist parti ve gruplar, CHP'nin önemli bir bölümü, DİSK, Türk-İş'e bağlı pek çok sendika, demokratik yığın örgütleri, devrimci gençlik ve kadın örgütleri bu savaşın değişik kesimlerinde yer alıyor. Yer yer eylem

birliği yolunda çaba harcıyorlar. Bu birliğin henüz gerçekleşmemiş olması halkımızın savaşımını zayıf bırakıyor. Hiç bir örgüt kendi başına faşist tırmanışı durduramaz. TKP taşıdığı tarihsel sorumluluğun bilincinde olarak, bütün ulusal, demokratik güçlerle eylem birliğine hazır olduğunu açıklıyor. Bu iş ve eylem birliği, bütün bu anti-emperyalist, anti-faşist, anti-tekelci güçlerin oluşturacağı ortak bir platformun çevresinde gerçekleşebilir. Faşist tehlikeye, emperyalizme, harp kışkırtıcılığına karşı kurulacak olan bu cephe, böylesi bir güçbirliği ancak örgütsel bir yapı kazandığı zaman başarıya ulaşabilir. Bütün partilerin, örgütlerin bağımsızlığı, eşitliği, savaş arkadaşlığı temelinde gerçekleşecek olan bu cepheye katılanlar, anayurdumuzun, emekçi halkımızın çıkarlarını her şeyden üstün tutmalıdırlar. TKP tüm ulusal, demokratik güçlere, partilere, örgütlere, tek tek kişilere, yurtsever bilim adamlarına, sanatçılara, yazarlara, saylavlara, subaylara sesleniyor. TKP, ulusal, demokratik güçlerin birliğine temel olacak platformu oluşturmak ve cephe birliğinin örgütsel sorunlarını görüşmek için bir araya gelmeyi, bir forum toplamayı öneriyor.

TKP, tüm ulusal, demokratik güçleri, ulusal bağımsızlık, demokrasi, barış, sosyal ve ekonomik haklar için savaşta birleşmeye çağırıyor.

Türkiye Komünist Partisi
Merkez Komitesi

9 Haziran 1978

★

BATI BERLİN SOSYALİST BİRLİK PARTİSİ BAŞKANLIĞI'NA

«Değerli yoldaşlar,

TKP MK, Batı Berlin Sosyalist Birlik Partisi Başkanı Gerhard Danelius yoldaşın beklenmedik ölümüyle duyduğunuz acıyı saygıyla paylaşır.

G. Danelius yoldaş, Alman işçi sınıfının, uluslararası komünist ve işçi hareketinin savaşlarda yetiştirdiği değerli, yetenekli, Marksçı-Leninci bir eriydi. Faşizme karşı çetin savaşlardan geçmişti. Emperyalizme, gericiliğe karşı, demokrasi, kalıcı barış ve sosyalizm uğrundaki savaşta işçi sınıfının, bütün emekçilerin ve

ilerici güçlerin birliğini sağlama yolundan ayrılmamıştı. Leninci enternasyonalizm bayrağını her zaman yükseklerde tuttu. Sovyetler Birliği'ne, Lenin'in partisine derin dostluk duygularıyla bağlı kaldı. Halkların ulusal bağımsızlık savaşlarına her zaman arka oldu. TKP ile BBSBP arasındaki kardeşçe bağların güçlenmesine büyük bir ilgi gösterdi.

G. Danelius yoldaşın ölümü nedeniyle sizlere bir kez daha baş sağlığı dileriz. Biz, Türkiye komünistleri Danelius yoldaşı her zaman saygıyla anacağız.»

Türkiye Komünist Partisi
MK Genel Sekreteri
İ. Bilen

(**TKP'nin Sesi** Radyosu, 19 Mayıs 1978)

GÜNEY AFRİKA KOMÜNİST PARTİSİ MERKEZ KOMİTESİ'NE

«Değerli yoldaşlar,

TKP MK, Güney Afrika Komünist Partisi MK Genel Sekreteri Moset Kotane yoldaşın ölümüyle duyduğunuz derin acıyı sizlerle paylaşır. Kotane yoldaş, uluslararası işçi ve komünist hareketinin, ulusal bağımsızlık hareketinin seçkin militanlarından biriydi. Emperyalizme, sömürgeciliğe ve ırkçılığa karşı, Afrika halklarının kurtuluşu için, komünizm ülküsünün yayılması için savaştı. Marksçı-Leninci ateşli bir devrimciydi. Lenin'in partisinin, SBKP'nin ateşli dostuydu. TKP, Türkiye komünistleri Kotane yoldaşın anısını her zaman saygıyla anacaktır.»

Türkiye Komünist Partisi
MK Genel Sekreteri
İ. Bilen

(**TKP'nin Sesi** Radyosu, 22 Mayıs 1978)

YUNANİSTAN KOMÜNİST PARTİSİ 10. KONGRESİ'NE KATILAN TKP TEMSİLCİSİNİN KONUŞMASININ ÖZETİ

«Değerli yoldaşlar,

Kongre'nize bütün delege yoldaşlara, bütün Yunan komünistlerine, Türkiye Komünist Partisi'nin, bütün Türkiyeli komünistlerin en candan, ateşli selamlarını sunarım.

Bu Kongre, hem Yunanistan Komünist Partisi için, komünistler için, hem de Yunanistan işçi sınıfı ve halkı için tarihsel bir önem taşıyor. Bölgemizde gericilikle - ilericilik, emperyalizmle - ulusal bağımsızlık, demokrasiyle - zorbalık, gerginlikle - yumuşama, savaşla - barış, sosyalizmle - kapitalizm karşı karşıyadır...

Yoldaşlar,

Yunanistan Komünist Partisi, uzun, çetin savaş ateşlerinden geçmiştir. Faşist baskıların, kanlı terörlerin türünü görmüştür...

Komşumuz Yunan halkının, işçi sınıfının emperyalizme, NATO'ya, savaş kışkırtıcılığına, emperyalistlerle uzlaşmacılığa, ulusal bağımsızlığı, ulusal onuru çiğneyenlere, gericiliğe, zorbalığa karşı savaşı sürüyor. Bu savaşı, Yunanistan Komünist Partisi her zaman oportünizmin her türüne, Marksizm-Leninizm ilkelerini çiğneyenlerin tümüne : likidatörlere, bölücülere, komünist hareketi parçalayanlara savaşla birlikte sürdürmüştür. YKP her zaman, proletarya enternasyonalizmine bağlı kalmıştır...

Değerli yoldaşlar,

Biz, halkımız, iki ülke kapı komşudur. İki ülkenin işçi sınıfı ve halkları arasında her zaman yakınlık, iyi komşuluk, dostluk duyguları egemen olmuştur. Emperyalistler, egemen sınıflar, işbirlikçi burjuvazi, faşistler, bu dostluğu, yakınlığı baltalamak, iki halkı birbirine düşürmek için ötedenberi herşeyi kullanıyorlar. Türkiye ve Yunanistan komünistleri, partilerimiz, her zaman bu düşmanlık şovenizm saldırılarına karşı savaşmışlardır, savaşıyorlar...

Yoldaşlar,

Her iki ülkede emperyalizme bağlı çevrelerin ulusal çıkarlara aykırı tutumu bölgemizde, özellikle Ege'de barışı ve güvenliği baltalıyor. Bu ortak tehlikeye karşı savaş, her iki partinin vazgeçilmez görevidir...

Yoldaşlar,

Kongrenize katılmak bize onur veriyor, partilerimiz arasındaki bağları güçlendiriyor. Bize gösterdiğiniz sıcak konukseverlik için candan teşekkür ederiz. Kongrenize büyük başarılar dileriz.

Yaşasın Markscı-Leninci Yunanistan Komünist Partisi!

Yaşasın TKP ile YKP arasındaki kopmaz enternasyonalist savaş bağları!

Yaşasın Leninizm!»

(TKP'nin Sesi Radyosu, 24 Mayıs 1978)

TKP MK PLENUMU VE SAVAŞ YOLU

«TKP, geçtiğimiz yıl yapılan Parti Konferansı'ndan sonra, ikinci büyük forumunu topladı. 7 Mayıs 1978 günlü açıklamayla, TKP MK Plenumu'nun toplandığı Türkiye işçi sınıfına, halkımıza ve dünya halklarına duyuruldu.

TKP MK Plenumu nasıl bir ortamda toplandı?

TKP'nin, Kongre'den sonra bu en yüksek organı, ülkemizde faşist tehlikenin alabildiğine arttığı bir dönemde toplandı. Ger-

çekten de, gerici - faşist güçler, Amerikan emperyalizminin, NATO'nun çıkarları doğrultusunda saldırılarını artırıyorlar. Bir dizi gizli faşist örgüt, maocu provokatörler kanlı cinayetleri, sabotajları, karşı-devrimci terörü tırmandırıyorlar. Gerisinde Amerikan emperyalizminin ve NATO'nun bulunduğu faşist saldırı giderek ülkeyi bir iç savaşa sürüklemenin provokasyonlarını yapıyor, tertipler hızla Doğu'ya kaydırılıyor, mezhep ve ulusal ayrılıklar sürekli kışkırtılıyor. Malatya, Kars, Kahramanmaraş olayları bu gerçeği kanıtlıyor.

Faşist tırmanışın böylesine tehlikeli olmasına karşın, CHP ağırlıklı hükümet, ikircimli, sallantılı bir politika izliyor. Bir yandan emperyalizme ödün üzerine ödün verirken, öte yandan da faşist saldırı karşısında kesin bir tutum almıyor. Anti-faşist yönelimli grev hareketine, ilerici, demokratik örgütlere, 1 Mayıs çıkışlarına karşı hükümetin tutumu sözde "tarafsızlık" adı altında işbirliği, tekelci burjuvaziye, emperyalizme güven verme biçiminde somutlanıyor.

Ne var ki, faşist tehlikenin artmasına, hükümetin bocalamasına karşın, işçi sınıfının, emekçi halkımızın savaşı yükseliyor. Emekçi yığınlardaki aktiflik faşist kanlı saldırılara ve de CHP yönetiminin sallantılı politikasına karşın giderek artıyor. Bunun en büyük kanıtı 1 Mayıs 1978 yığınsal çıkışıdır. Bu çıkış, alışılagelmiş gösterilerden ayrımlı olarak, yığınların "kanlı kırım" tehditlerine karşın eylem alanına aktıklarını gösterdi. 1 Mayıs eylemi, ulusal, demokratik cepheyi oluşturacak başlıca güçleri 1 Mayıs Alanı'nda birleştirdi. İşçi sınıfının çevresinde, yurtsever ilerici gençlik, köy emekçilerinin örgütleri, CHP'li parlamenterler, sanatçılar toplandı. Komünist, sosyalist tüm demokratik, anti-emperyalist güçler sımsıkı kenetlendi. 1 Mayıs'ta Türkiye işçi sınıfının politik etkinliği, yani TKP'nin somut gücü, en geniş yığınları eylem alanına çekme, onları ortak düşmana, emperyalizme ve faşizme karşı birleştirme, yeteneği bir kez daha başarıyla yoklamadan geçti.

MK Plenumu'nu, parti birliğini her alanda güçlendirerek sonuçlandıran TKP, işte böylesi bir politik ortamda savaşıyor. TKP bu politik durumda nasıl bir savaş yolu izliyor? TKP, her şeyden önce, savaşın bugünkü görevlerini aydınlatıyor. Baş düşmana, baş tehlikeye, emperyalizme, NATO'ya, ve faşizme karşı yığınların savaşını örgütlemek... Kendisi de faşist tehdit altında olan CHP ağırlıklı hükümetin sallantılarını etkisizleştirmek... Bu somut güncel amaçlara tüm ulusal, demokratik güçlerin cephe ve eylem birliğiyle ulaşılabilir. TKP, işçi sınıfının sendikal ve politik birliği yolunda ardıcıl bir savaş yürütüyor. Bu savaşta ileriye doğru atılan her adım, TKP'nin daha da güçlenmesinden ve her türlü reformist, revizyonist akımlara karşı aralıksız, ödünsüz ideolojik savaş vermesinden geçiyor.

TKP MK üyeleri, Politik Büro'nun, Genel Sekreter Bilen yoldaş önderliğindeki savaş çizgisini oybirliği ile onaylarken, gerçek bir olguyu değerlendiriyorlardı. Bu olgu şudur : TKP geri dönülmez bir biçimde oportünizmi, likidatörlüğü yenilgiye uğratmış, Marksizm-Leninizm ve proletarya enternasyonalizmi ilkelerini egemen kılmış ve 1 Mayıs alanlarında "TKP'ye özgürlük" diye haykıran yüzbinlerce emekçinin devrimci güvenini, savaşkan desteğini kazanmıştır...

TKP MK Plenumu, hem sınıf savaşında, hem de parti yaşamında ileriye doğru atılmış, böylesi güçlü bir adımdır.»

(TKP'nin Sesi Radyosu, 8 Mayıs 1978)

DEMİREL'LER, ULUSAL DEMAGOJİ, DİN TÜCCARLIĞI VE GÖVDE GÖSTERİLERİYLE NE YAPMAK İSTİYORLAR?

«Daha birkaç ay önce hükümette iken emperyalizmin karşısında elpençe divan duran gerici - faşist partilerin yöneticileri, Demirel'ler, Türkeş'ler ve Erbakan'lar, düzenledikleri gövde gösterilerinde herbiri birer ulusal kahraman edasına bürünmeye çalışıyorlar. Sanki bir kaç zaman önce İMF'lerin her türlü isteğine onlar da boyun eğmemiş gibi, sanki birkaç zaman önce halkın sırtına görülmemiş zamlarla, devalüasyonlarla bunalımın yükünü onlar da yıkmamışlar gibi, sanki ülkemizi borcun, batağın her türlü vurgun, soygun ve kargaşanın içine onlar sokmamış gibi konuşabiliyorlar. Konuşabiliyorlar çünkü burjuva politikacılarının, özellikle de gerici ve faşist politikacıların en büyük hünerleri ikiyüzlülüktür, yalancılıktır, demagojidir. Bunlar olmadı mı; bir burjuva politikacısı yalan söyleyemedi mi, bir söylediğini diğer bir sözüyle ya da yaptıklarıyla yalanlamadı mı, o burjuva politikacısı bitmiştir.

"Milli Birlik ve İnanç", "Büyük Yürüyüş", "Fetih Yürüyüşü" adlı gövde gösterilerinde soyguncu Demirel, faşist Türkeş ve din tüccarı Erbakan hâlâ yarattıkları baskı ve terör ortamında yalanın geçerliliğine güveniyorlar, karanlıklar içinde bıraktıkları yığınların cehaletine güveniyorlar ve hepsinden de önemlisi kendilerinden hesap sorabilecek güçte bir hükümet olmamasına güveniyorlar. Bugünkü hükümetin de emperyalizm ve onun işbirlikçileri karşısında elpençe divan durmasına güveniyorlar. Bugünkü hükümetin ulusal çıkarlarımızı kararlılıkla savunamamasına güveniyorlar.

Eğer hükümet, faşist saldırı ve provokasyon yuvalarının üzerine kararlılıkla yürüyebilseydi, eğer hükümet İMF'lere boyun eğmeseydi, eğer hükümet NATO'culara kesinlikle "Hayır!" diyebilseydi, ulusal çıkarlarımızın en başta gelen düşmanı olan şu hainler cephesi, şu Demirel'ler, Türkeş'ler, Erbakan'lar, ulusal

demagojilerin arkasına, ulusal onurumuzun arkasına gizlenebilirler miydi? Elbette hayır! Emekçi halkımızın savaşta attığı her yeni adım, ilerici, yurtsever güçlerin ulusal çıkarlarımıza sahip çıkarak emperyalizme vurduğu her yeni darbe, hükümetin bu yönde attığı birkaç olumlu adım bile, AP, MHP ve MSP başlarının ulusal çıkarlarımızın ne denli düşmanı olduklarını göstermiştir.

Tüm yurtseverler, ilericiler, komünistler, sosyalistler, sosyal demokratlar, yeraltı ve yerüstü ulusal zenginliklerimizin, petrolümüzün, madenlerimizin emperyalist şirketlerin elinden kurtarılmasını, Ataş rafinerisinin devletleştirilmesini isterken, Demirel'i, Türkeş'i, Erbakan'ı buna karşı çıkıyorlar; hain dişlerini gösteriyor, emperyalizmin uşağı olduklarını halkın gözünde ispatlıyorlar.

Kim savunuyor, kimler getirdi, topraklarımız üzerinde, halkımızın ve bölge halklarının varlığını tehdit eden, Türk subaylarının sokulmadığı, casusluk uçaklarının inip kalktığı, Amerikan bayrağının yeni sömürgeci efendi edasıyla sallandığı üsleri?

Kim istiyor, halkın alın terini, ulusal - toplumsal değerlerimizi NATO'nun arkasındaki silah tekellerine vererek komisyon almayı, pay almayı? Demirel'leri, Türkeş'leri, Erbakan'ları. Bu hainler cephesi bir de kalkmış komünistlere saldırıyor, komünistleri ulusal çıkarlarımıza karşı imiş gibi göstermeye çalışıyorlar; bayrağımızı, halkın dini inançlarını kendi hain amaçlarıyla, faşist zorbalıklarıyla, demagojileriyle kirletiyorlar. Komünist ozan Nazım Hikmet, TKP'nin savaş eri Nazım Hikmet, Türkiye işçi sınıfını selamlarken, tüm ilerici, yurtsever güçlerin ulusal bağımsızlık savaşını selamlıyordu: "Selam ayyıldızlı esir bayrağımıza hasretimizi haykıranlara" diyordu. Bunun için Demirel'lerin, Türkeş'lerin, Erbakan'ların uşaklığını yaptıkları sermayeciler komünist ozanı zindanlara tıktılar. Bunun için 1 Mayıs 1977'de ulusal çıkarlarımızı haykıran, demokratik hak ve özgürlükler savaşı veren, sosyalizm savaşı veren yüzbinlerin üzerine bu hainler cephesi ateş açtı.

AP'nin, MHP'nin, MSP'nin gövde gösterilerine sürüklenenler de yakın gelecekte 1 Mayıs'ta yürüyen yüzbinler gibi uyanacaklardır. Nasıl ki milyonlarca emekçi gerici burjuva partilerinden yüz çevirmişlerdir, onlar da Demirel'lerden yüz çevireceklerdir. Faşist Türkeş'in, MHP'nin demagojileri, ikiyüzlülüğü halkın bu uyanışını engelleyemiyecektir. Erbakan'ın din tüccarlığı bunu önleyemeyecektir. 1 Mayıs'ta yalnız şu ya da bu dinden, mezhepten, ulustan olanlar değil, tüm emekçiler yürüdüler. Dini inançlarına bağlı anneler ölüme hazırlanarak yürüdüler.

Gerici - faşist partiler, özellikle AP ve MHP muhalefette de bu gövde gösterileriyle faşist tırmanışı sürdürmeye, hükümeti devirmeye yerine 3. bir MC hükümeti kurmaya çalışıyorlar. AP, MHP başları şimdiden açık açık taraftarlarına, yandaşlarına bu

hükümeti devirme olasılığının arttığını yayıyorlar. Doğu'da yürüttükleri provokasyon taktiğinin başarılı olduğunu bunu sürdüreceklerini gerici basındaki kiralık kalemleri aracılığıyla duyuruyorlar. Doğu'da şovenizmin, ırkçılığın, her türlü mezhep ayrılıkçılığının kışkırtılıp, Batı'da bunun temelleri üzerinde adam toplamak bugün gerici - faşist partilerin en başta gelen taktiği. Ama, içişleri bakanı, hükümet sözcüleri hâlâ, CHP yöneticileri hâlâ partilerin birliğinden, tam da bu gerici, faşist partilerin ağzında sakız haline gelen "Milli Birlik"ten söz ediyorlar, bunlara karşı hiçbir önlem almıyorlar.

Muhalefette, ulusal demagoji ile, din tüccarlığı ile, saldırı ve provokasyonlarla faşist tırmanışı sürdürmeye çalışan iç gericiliğin ve emperyalizmin karşısında durabilecek tek güç, ulusal demokratik güçlerin birliğidir, bu birlik çerçevesinde emekçi halkımızın birliğidir. Bu gövde gösterilerinin içyüzünü gösterebilmek, gericiliğin bu girişimlerini bozguna uğratmak komünistlerin, sosyalistlerin, sosyal demokratların eylem birliğine bağlıdır. Onların ulusal çıkarlarımıza sahip çıkmalarına ulusal değerler karşısında alacakları doğru tavırlara bağlıdır.»

(**TKP'nin Sesi** Radyosu, 24 Mayıs 1978)

27 MAYIS'IN 18'İNCİ YILDÖNÜMÜNDE TÜRKİYE

«27 Mayıs üstüne çok yazıldı. Kimileri Türkiye tarihinde yeni bir dönüm noktasıdır dediler. Kimileri demokratik devrim olarak nitelediler. TKP, daha o zaman hareketin amacını, ona katılan güçleri göz önünde bulundurarak bu eylemin sadece bir hükümet devirmesi olduğunu, erkin el değiştirdiğini belirtti. Faşist Türkeş, 27 Mayıs sabahı Ankara radyosundan "NATO'ya bağlı kalacaklarını" açıklamakla 27 Mayıs'ın niteliğini vurgulamış oluyordu.

Zaten 27 Mayıs'ın amacı, devrimci dönüşümler yapmada, emperyalistlerle bütünleşen işbirlikçi burjuvazinin, büyük toprak ağalarının egemenliğine son vermede düğümlenen sorunları çözmek değildi. Bundan ötürü 27 Mayıs hareketi daha baştan kısır döngüye sokuldu.

Daha sonraki gelişmeler 27 Mayıs'la elde edilen çok sınırlı ve düzeysel de olsa demokratik diyebileceğimiz konumlardan, kazanımlardan adım - adım uzaklaşmayla, geriye, eskiye dönüşle nitelenebilir. Şöyle ki, geride kalan bu dönem içinde erke gelen burjuva hükümetlerinin ilk işi hep Anayasa'ya saldırmak, demokratik hak ve özgürlüklere çullanmak, anti-demokratik yasa ve maddeleri şiddetlendirmek oldu. 27 Mayıs'ın 18. yıldönümünde bu girişimler başka nüanslarda da olsa hâlâ sürdürülüyor. Halka söz verip oyunu alan ve erke gelen CHP ağırlıklı hükümet de şimdilik bu yoldan yürüyor. Başbakan Ecevit "demokrasinin

gereği olan özgürlükleri istemek suç değildir" diyor. Ama pratikte neyi görüyoruz? 1 Mayıs'ta "TKP'ye özgürlük" isteyenlerin fotoğrafları çekiliyor, savcılık soruşturma - kovuşturma açmaya kalkışıyor! TKP'ye özgürlük istemi, tüm ilerici - demokratik güçlerin istemi olmuştur. Sendikalar, ilerici örgütler, CHP'liler faşist 141 ve 142'lerin kalkması için yoğun bir savaş yürüteceklerini belirtiyorlar. Hukuk otoriteleri, bilim adamları 141 ve 142'lerin toplumsal ilerlemeyi engelleyen yasalar, maddeler olduğunu belirtiyor ve kalkmasını istiyorlar. Bu çıkışlar karşısında "düşünce ve örgütlenme özgürlüğüne saygılıyız" diyen hükümet, bir yandan TKP Programı'nı toplatıyor, yayımcılar hakkında kovuşturma açtırıyor. İçişleri Bakanı İGD, POL-DER gibi faşizme karşı bayrak açan örgütlere baskı yapıyor, kimi şubelerini kapatıyor. Oysa, kapatılması gereken biri varsa o da kanlı terörü körükleyen Türkeş'in faşist örgütleridir, MHP'dir! Yargılanması ve hak ettiği cezaya çarptırılması gereken biri varsa o da Cumhuriyet'in temellerini dinamitleyen, halkı iç savaşa sürükleyen, ulus ve mezhep ayrılıklarını körükleyen, faşizme giden Demirel ve ortağı Türkeş'tir! Demirel, 27 Mayıs'ın 18. yıldönümünde erki kanla, kurşunla ele geçirmek niyetini açıkça söylüyor, "hükümete karşı dişe diş savaşacağız, onu yıkmak için gözümüzü bile kırpmayacağız, yolumuz DP'nin yoludur" diyor. Düşman böylesine saldırırken, sen kalk ilerici güçlere, örgütlere yüklen. Bu hangi mantığa, anlayışa sığar bay Özaydınlı? Bizce bunlar gericiliğin saldırılarını kolaylaştıran, faşistleri yüreklendiren anti-demokratik girişimler, tutumlardır.

Emperyalizme karşı kesin bir tutum izleyemeyen bir hükümet, iç gericiliğe karşı da kesin ve tutarlı, ardıcıl olamaz. Türkiye için ne kadar da geçerli bu. Bugünkü hükümet Washington'dan uzaklaşır görünüyor, ama Batı Avrupa silah tekellerine yamanıyor. Bunları Türkiye'de ortak silah endüstrisi kurmaya çağırıyor. Öte yandan "NATO'ya katkımızı azaltacağız" diyor ama somut adımlar atmıyor. Daha önce de söyledik. Yineliyoruz. Türkiye'de elektronik, motor, alüminyum gibi endüstri dalları yokken, toknoloji ambalaj ve montajcılıktan öteye gidemezken "bağımsızlık" ve "savunma" endüstrisi adına silah endüstrisi kurmaya kalkışmak, NATO'nun ikinci gücü F. Almanya silah tekellerine bağlanmak, üretici güçlerin silah, tank, top gibi geleceği olmayan, asalak, çürüyen bir alana kaymasına yol açmak, Türkiye'nin bunalımlarına yenilerini eklemek demektir. Burada bir olguya önemle değinmek gerek. Burjuvazi bugüne kadar NATO içinde silahlanmayı hep "kuzeyden gelecek tehlike" demagojisiyle sürdürmüş, halkımızı bu tür yalanlarla oyalamaya, bağımsızlık savaşını engellemeye yeltenmiştir. Ama bunun yalan olduğunu resmi ağızlar söyledi. Başbakan Ecevit, "kuzeyden tehlike diye bir şey yoktur" dedi. Gerçekten de büyük komşumuzdan dostluktan, iyilikten başka hiç bir şey gelmedi bu son 60 yıl içinde.

O zaman kime karşı bu silahlanma? Diğer komşumuz Yunanistan'a karşı mı? Ama Yunanistan bir NATO üyesi. Ege bölgesinde ve Kıbrıs'ta gerginlik yaratan da NATO. İki komşu ülkeyi silahlanmaya sürükleyen de NATO. Demek oluyor ki, Türkiye için en büyük tehlike üyesi bulunduğumuz NATO'dur. NATO'dan çıkmadan, her türlü emperyalist boyunduruğu kırmadan, eşitlik ilkesine ve karşılıklı yararlara dayanan yardımlarla ulusal ağır endüstriyi kurmadan, Türkiye bunalımlardan kurtulamaz.»

(**TKP'nin Sesi** Radyosu, 26 Mayıs 1978)

EYLEM BİRLİĞİNE TERS TUTUMLAR — 1

«Dış politikada yeni yollar arayan Türkiye zor bir dönem yaşıyor. NATO'nun baskıları giderek yoğunlaşıyor. Emperyalist tekeller için yüksek fiyatla sürüm pazarı ve ucuz fiyatla iş gücü pazarı olan Türkiye üzerindeki baskılar anti-komünizm, silahlanma ve gerginliği artırma temelinde yapılıyor. Bu baskılar memlekette gerici - faşist güçlerin iç savaş yöntemlerinde uç veriyor. Demirel ve Türkeş'ler Washington'dan, NATO'culardan aldıkları destekle işçi sınıfına, halka, demokratik kazanımlara saldırıyor, provokasyonlar tertipliyorlar. Hükümeti yıkmak için gözümüzü bile kırpmayacağız diyen Demirel şimdi sıkıyönetimde ayak diriyor. Tarabya oteli provokasyonu iç gericiliğin planlı ve çok yönlü bir saldırıya geçtiğini sergiledi. Büyük paraların döküldüğü lüks otel odalarında Refik Sönmezsoy'lar, Hergün, Tercüman ve Son Havadis'te yuvalanan karşı-devrim kalemşörleri, MESS patronları, Kabaklı gibiler, sarı sendika ağaları, Türk-İş başları, Demirel'ler, Türkeş'ler hükümeti nasıl yıkacaklarını, kanlı diktatorayı nasıl yerleştireceklerini planladılar. Hafta başında, sadece bir günde, faşistler memleketin değişik bölgelerinde 12 kişiyi kurşunladılar. İşçi ve sendikal haklara karşı saldırılarda da yeni tırmanışlar gözleniyor. Burjuvazinin sözcülüğünü yapan sarı sendika ağaları Tunç'lar, MESS patronlarıyla birlikte işçi ücretlerinin dondurulması girişimlerini destekliyorlar. Patronlar, toplu sözleşmeleri sürekli çıkmaza sürüyor, işçileri grevlere zorluyorlar. İlan edilen grevlerin karşısına da lokavtlarla çıkıyorlar. Maden-İş'in 15 işyerinde aldığı grev kararına, patronlar lokavtla yanıt verdiler. Bu olağanüstü zor ve karmaşık durumda tüm anti-faşist, anti-emperyalist güçlerin Ulusal Demokratik Cephe'de biraraya gelmeleri, eylem birliğini yaşama geçirmeleri her zamankinden daha da zorunludur. Görkemli 1 Mayıs bu alanda nesnel ve öznel koşulların oluştuğunu gösterdi. 1 Mayıs'ta işçiler, komünistler, sosyalistler, sosyal demokratlar, ilerici yığın örgütleri alanlara sokaklara çıkarak ulusal demokratik cephe yolunda bir adım daha attılar. Şimdi önemli olan bu adımları daha da sıklaştırmak, elde edileni ileri götürmek ve yaşama geçirmektir.

Hedefe giden bu yolda küçük burjuva grupçuluğuna, bölücü tutumlara yer yoktur. En küçük sorumsuz davranışlardan bile kaçınmak, eylem birliğine kama sokucu her türlü çıkıştan vazgeçmek gerek. Bu türlü ters tutumlar ancak ve ancak baş düşman emperyalizme, NATO'ya, baş tehlike faşist tırmanmaya karşı savaşın mihenk taşı olan Ulusal Demokratik Cephe'yi ve eylem birliğini sabote etmeye yarar, kirli tırnaklarını erke uzatan gerici - faşist güçlerin ekmeğine yağ sürer. DİSK yürütme kurulunun İGD ile ilgili bazı görüşler ileri sürülen son genelgesi bu anlamda ele alınmalı, değerlendirilmelidir.

DİSK'in kongre kararlarında tüm ilerici, demokratik yığın örgütleriyle, emperyalizme ve faşist saldırılara karşı olan kuruluşlarla güç ve eylem birliği yapılacağı belirtiliyor. Bu yerinde ve önemli bir karardır. Ama DİSK yönetim kurulunun son kararı bu ilkeye ters düşüyor. İlerici Gençler Derneği (İGD) faşist saldırılara karşı bayrak açmış, "yolumuz işçi sınıfının yoludur" ilkesini bilinçle kavramış ilerici yurtsever gençliğin demokratik yığın örgütüdür. Bu bakımdan, DİSK yönetimi, eylem birliğine ters düşen son kararını bir daha gözden geçirmeli, sınıfsal çizgisine gölge düşürecek tutumlara yol vermemelidir.

Gün sendikasından gençlik örgütüne, komünistten sosyal demokrata herkesin baş düşman emperyalizme ve baş tehlike faşizme karşı omuz omuza savaşıma atılma günüdür. TKP herkesi eylem birliğine çağırıyor, bu yolda savaşıyor.»

(**TKP'nin Sesi** Radyosu, 2 Haziran 1978)

EYLEM BİRLİĞİNE TERS TUTUMLAR — 2

«NATO'nun "barışa karşı silahlanmaya devam" belgisi altında geçen tepe toplantısından sonra memlekette iç gericiliğin çok yönlü saldırılarında yeni bir tırmanma başgösterdi. Hükümeti devirme provokasyonlarıyla birlikte demokratik yığın örgütlerine ve özellikle İlerici Gençler Derneği'ne karşı saldırılar daha da yoğunlaştı. Neden?

İşçi, emekçi ve öğrenci gençliğinin yığınsal örgütü İGD faşist saldırganlara karşı yığın örgütlerinin güçlü bir kolu olarak ortaya çıktı. Sınıf savaşının en çetin kesimlerinde yer almaya başladı. Örgütsel birliğini güçlendirdi, gençliğe iş, meslek eğitimi, can güvenliği ve demokratik eğitim için savaşı daha da güçlendirmeyi kendisine ilke yaptı. İşçi sınıfının yolundan güvenli, kararlı adımlarla ilerleyen İGD gençliğin anti-emperyalist, antifaşist amaçlar uğrunda birlik bayrağını yükseltti, ulusal demokratik güçlerin cephe ve eylem birliği belgisini bilinçle benimsedi.

İGD, bu gelişme düzeyine faşizm tehlikesine karşı yiğitçe savaşarak, 1 Mayıs gösterilerinden, MESS patronlarına karşı dayanışma kampanyalarından geçerek geldi. Başarılı bir kongre

yaptı. Uluslararası alanda eylem yürüten ilerici - demokratik gençlik örgütleriyle savaş bağlarını, dayanışmayı daha da pekiştirdi. Bütün bu gelişmeler, gericilerin - faşistlerin, maocu provokasyon yuvalarının içine korku saldı. İç gericilik bir yandan ilerici gençleri açık, kanlı saldırılarla sindirmeye, çalışırken, diğer taraftan sinsice taktiklerle onu işçi sınıfından koparmaya, İGD ile sendikaların arasını açmaya yelteniyor. Uyanık olmak, gericiliğin bu oyunlarına gelmemek gerek. Ama gelişmelerin ortaya çıkardığı gerçekler kimi örgüt yöneticilerinin bu uyanıklığı gösteremediklerini doğruluyor.

DİSK yönetim kurulunun son genelgesinde, bu kanıyı doğrulayan bazı görüşler ortaya sürülüyor. Şöyle ki, DİSK yönetimi İGD ile ilişkilerini kapsayan bir genelgeyle, 1 Mayıs'ta "disiplinsizlik" yaptığını belirtiyor. Neden? Çünkü gençler 1 Mayıs'ta DİSK'in belirlediği sloganlar dışında slogan atmışmış? TKP'ye özgürlük istemişmiş.

Bir defa şu somut gerçeği iyi vurgulayalım. TKP'yi, burjuvazi faşist 141 ve 142'nci maddelere dayanarak yasaklamıştır. Bu maddelerin kalkması için memlekette geniş bir kampanya yürütülüyor. 141 ve 142'lerin Türkiye'nin toplumsal gelişmesini baltaladığını söyleyen bilim adamları, hukuk otoriteleri, sosyal demokratlar, sosyalistler, komünistler, tüm ilerici güçler faşist yasaların kalkmasını istiyorlar. Kaldı ki DİSK'in son kongresinde faşist 141 ve 142'lerin kalkması için savaşılacağı, bu alanda demokratik yığın örgütleriyle dayanışma yapılacağı belirtiliyor.

Bunun da ötesinde Başbakan Ecevit "Eksik olan demokratik hak ve özgürlükleri istemek suç değildir" dedi. Sonra 1 Mayıs'ta "TKP'ye özgürlük" belgisini yalnız İGD'li gençler haykırmadı. Taksim alanını dolduran yüz binler işçilerin, gençlerin, kadınların yükselttiği bu belgiye sahip çıktılar. MESS'e bağlı işyerlerinde çetin bir savaş veren yiğit Maden işçilerinden, Gıda ve Lastik-İş sendikaları üyelerinden TKP'ye özgürlük istekleri yükseldi. Böyle olunca bürokrat bir anlayışla ortaya çıkarak gözleri İGD'ye dikmenin anlamı nedir? Bu, DİSK'in demokratik ve sınıfsal doğrultuda izlediği tutuma aykırı, eylem birliğine ters düşen, faşistlerin saldırılarına çanak tutacak nitelikte bir çıkıştır. Kaldı ki, 1 Mayıs'ta kendilerine "sol" diyen bazı gruplar, DİSK'in saptadığı sloganların dışında ve üstelik onun ilkesel tutumuna aykırı düşen sloganlar atmışlardır. DİSK genelgesinde bu konuya değinilmiyor, İGD'liler "disiplinsizlik" yapmıştır denip sorumsuz ve eylem birliğine zarar verici bir anlayışla hareket ediliyor. Bu tutum sınıf savaşının vazgeçilmez yönlerinden biri olan işçi - gençlik bağlaşıklığına da gölge düşürecek niteliktedir. Gençlik oyuna gelmemelidir. Örgütler arasında çıkan anlaşmazlıkların şu ya da bu şekilde sınıf savaşının çıkarları doğrultusunda bir çözüme ulaşacağından kuşku duyulamaz. Gençliğin işçi sınıfıyla bağlanması kimilerinin sandığı gibi, tepeden inme dayatmalar

sonucu değil, yıllardan bu yana gençliğin tutarlı kesimlerine işçi sınıfının sınıf savaşları içinde sahip çıkmasıyla gerçekleşti. O nedenle gençlik soğukkanlılığı elden bırakmamalı; son gelişmeleri, boş ve kimilerinin istediği yönde çatışma konusu yapmamak gerek. Tam tersine, gençlik sınıf savaşının, faşizme karşı direnişin gerektirdiği yoldan, işçi sınıfının yolundan yürüyecek ve bu yolun gereği olarak DİSK'i, onun savaşlarını, yüzbinlerce işçinin direnişlerini tüm gücüyle destekleyecektir. Eylem birliğini bozma yönündeki tüm hatalı tutumlar bu ardıcıl, bilinçli savaşımla ortadan kaldırılacaktır.

Günün gereği yoğunlaşan emperyalist baskılara ve faşist saldırılara karşı tüm ileri, demokrat, anti-emperyalist, anti-faşist güçlerin biribirine daha sıkı kenetlenmesi, savaş birliğini kurmasıdır. Herkes bu sorumlulukla hareket etmelidir. Özellikle işçi hareketinin önemli kademelerinde görev alanlar için bu sorumluluk daha da büyüktür. Komünistler her zaman bu sorumluluğun bilincinde olmuşlardır. TKP, komünistler bugün de ulusal demokratik güçlerin cephe ve eylem birliğini oluşturma savaşının başını çekiyor.»

(TKP'nin Sesi Radyosu, 3 Haziran 1978

DIŞTA BARIŞÇI ÇABALARI DESTEKLEMEK, İÇTE NATO BAŞLARINA BAĞLI GERİCİLİĞİN SALDIRILARINI PÜSKÜRTMEK İÇİN BİRLİK!

«NATO Zirve Toplantısı, NATO elebaşlarının önceden hazırladıkları oyunla sonuçlandı; NATO'nun harpçileri üye ülkelere silahlanma politikasını ve yeni daha fazla silahlanma harcamalarını dayattılar, halkların ulusal ve sosyal kurtuluş savaşlarının üzerine daha azgınca çullanmayı kararlaştırdılar.

Ancak, NATO elebaşları NATO içinde gittikçe derinleşen çelişkileri çözemediler; NATO'nun Zirve Toplantısı'nda oyunun dışına çıkanlar, ulusal çıkarlarının harpçi politikayla çeliştiğini görenler çoğaldı.

Kanada Başbakanı Trüdo, NATO başlarının Afrika üzerindeki yeni sömürgeci girişimlerini, Sovyetler Birliği'nin ve Küba'nın bu kıtada askerleri bulunmadığını söyleyerek açığa vurdu, Afrika'da girişilen müdahalenin uluslararası alanda ciddi bir durum yarattığını ortaya koydu.

NATO elebaşlarının dünya barışını tehdit edici silahlanma politikasına, bu politikayı halklara dayatmak için ortaya atılan "Sovyet Tehlikesi" uydurmacasına Başbakan Ecevit de Türkiye adına karşı çıktı. Başbakan Ecevit'in NATO zirvesinde, yumuşamadan yana bu olumlu tutumu haklı olarak dünya demokratik kamuoyunca, barışsever güçlerce büyük bir değer biçilerek izlendi, ilgiyle karşılandı.

Türkiye'nin dış politikasında ulusal çıkarlarımızdan ve barıştan yana değişiklikleri, özellikle Sovyetler Birliği'yle bir saldırmazlık anlaşması imzalanması girişimini NATO başları hazmedememektedirler. Böyle bir durum, NATO ülkelerinin Sovyetler Birliği'yle saldırmazlık anlaşması imzalaması, NATO'cuların bütün içyüzünün sergilenmesi, NATO içindeki çelişkileri daha da derinleştirecektir. Çünkü, NATO'cular harpçi politikalarını Sovyet Tehlikesi yalanı üzerine kurmuşlardır. Sovyetler Birliği'yle imzalanacak bir anlaşma bu yalanı ortaya çıkaracak ve ülkemizde NATO'cuların harpçi politikalarını çökertecektir. Bu nedenle, NATO başları bir yandan ambargo oyununu sona erdirmeye kalkışmakta bir yandan da daha önceki yorumlarda da önemle belirttiğimiz gibi hükümeti ülke içinde kendilerine bağlı en gerici - faşist güçler aracılığıyla bu politikadan vazgeçirmeye çalışmaktadırlar.

Öteden beri, aylardır, işbirlikçi tekelci sermayenin güdümündeki gerici basın, maocu paçavralar hükümetin içte ve dışta atacağı birkaç olumlu adıma nasıl çullanacaklarının taktiğini yaymaktadır. NATO Zirvesi'nden önce AP, MHP ve MSP başları açıktan açığa iç savaşı kışkırtır bir tutumla gövde gösterilerine girişmişlerdir. Hükümetin uluslararası alanda silahsızlanma sürecinden yana bir tutum izlemesi ve NATO Zirvesi'nde NATO elebaşlarına boyun eğmemesinden sonra, Malatya'da başlatılan ve yurdun her köşesine yayılan gerici - faşist provokasyonlar daha kanlı bir biçimde sürecektir. Bunun belirtileri İstanbul'da Bursa'da bir kez daha her yönüyle görülmüştür. AP, MHP ve MSP başları NATO'nun elebaşlarına, Amerikan emperyalizmine kayıtsız şartsız bir bağlılık içinde olduklarını göstermektedirler ve onlara hizmet etmektedirler.

Dışta emperyalizmin, içte ona bağlı olarak gericilerin - faşistlerin, maocu ajanların giriştikleri saldırı ancak, tüm ulusal demokratik güçlerin birliğiyle önlenebilir; anti-faşist, anti-emperyalist bir birlikle önlenebilir.

Gerek AP, MHP, MSP başları, gerekse Maocu ajanlar bu birliğin kurulmasını engelleyebilmek için anti-komünizm silahlarının etkisini artırmaya, bu birliğin en kararlı savaşçıları olan komünistleri izole etmeye, demokratik kuruluşları birbirine düşürmeye, demokratik kuruluşları içten yıkmaya çalışıyorlar.

Ülkemizde, emperyalizm ve onun yerli ortakları, gerici - faşist güçlerle, tüm emekçi halkımız arasındaki savaşta safların son derece belirginleşmiş olmasına, bu savaşın ulusal ölçüde ciddi boyutlar almış olmasına karşın sol içindeki bazı akımlar, bazı gruplar tutarlı bir birlik politikası yürütmenin gerisinde kalıyor, zaman zaman birlik savaşını zedeler bir duruma düşüyorlar.

Son olarak DİSK Yürütme Kurulu 1 Mayıs'ta Türkiye Komünist Partisi'ne Özgürlük belgisinin yükseltilmesiyle ilgili ola-

rak İlerici Gençler Derneği'yle ilişkileri ele almış ve İGD'ye bazı eleştiriler yöneltmiştir.

Herşeyden önce belirtmek gerekir ki, TKP'ye Özgürlük Belgisini yalnızca İlerici Gençler Derneği üyeleri değil, DİSK'e bağlı sendikalara, Genel-İş'e, Tekstil'e, ötekilere üye işçiler, diğer demokratik kuruluşların üyeleri, onbinlerce emekçi yükseltmiştir. Türkiye Komünist Partisi'ne Özgürlük istemek, demokrasi savaşının bugün ülkemizde en vazgeçilmez istemidir. Üstelik bu istemi, gericiler faşist yasalarla bastırmaya kalkarken, DİSK yöneticilerinin sendika disiplinini ortaya sürmeleri hiç de doğru bir tutum değildir. İşçi sınıfının disiplini hiçbir zaman faşist yasalarla aynı işi görmemiştir.

Aynı amaca hizmet etmemiştir. Kaldı ki, DİSK yöneticileri nedense bu disiplini, 1 Mayıs alanında maceracılık çığlıkları atanlara karşı değil, demokrasi ve sosyalizm savaşının en genç en yiğit neferlerine karşı kullanma yoluna gitmişlerdir. Böyle bir tutum; İGD konusunda ortaya sürülen bu tür görüşler, gericilerin, faşistlerin ve onlarla kemik paylaşan maocu ajanların işine yaramaktan öteye geçemez. Unutulmamalıdır ki, faşist sürüler, maocu ajanlar herhangi bir demokratik örgütü kapattırmak, bunun arkasını çorap söküğü gibi getirmek için her türlü saldırı ve provokasyonu yapmakta ve bunun için içişleri bakanını, hükümeti zorlamaktadırlar. Bir yandan İlerici Gençler Derneği üyelerini fiziksel olarak ortadan kaldırmak için her türlü hunharca cinayeti işlemekte, arkasından İGD'nin kapatılması için kara kampanyalar yürütmektedir. Bu durum demokratik yığın örgütleri arasındaki dayanışmayı daha güçlendirmeyi gerektirmektedir. Yoksa demokrasi belgilerine sahip çıkıldı diye birbirinin üstüne tam da tüm emekçi halk düşmanlarının istediği gibi çullanmayı değil.

Bütün bunlarla birlikte en başta hatırlanması gereken DİSK'in 5. ve 6. Kongre kararlarıdır. DİSK, DİSK'e bağlı sendikalar işçi sınıfının örgütlenme özgürlüğüne konan yasağın kaldırılması için savaş kararı almışlardır, tüm anti-faşist, anti-emperyalist güçlerin eylem ve cephe birliğini yaşama geçirme kararı almışlardır. DİSK yöneticileri bu kararları uygulamakla, tüm ilerici, yurtsever güçlerin savaş birliğinin kurulmasına, işçi sınıfının politik ve sendikal birliğinin sağlanması savaşına katkıda bulunmakla yükümlüdürler. İçinde bulunduğumuz günler komünistleri, sosyalistleri, sosyal demokratları uyanık durmaya, her yerde fabrikada, köyde, yığın örgütlerinde birlik savaşını daha da hızlandırmaya çağırmaktadır. Bu birlik bugün dışta barışçı çabaları desteklemek, içte NATO başlarına bağlı gericiliğin saldırılarını püskürtmek belgisiyle ilerlemelidir!»

(TKP'nin Sesi Radyosu, 3 Haziran 1978)

TKP'SİZ DEMOKRASİ OLAMAZ!

«Baskı, terör ve yasakların politik yaşamın hemen bütün dönemlerine damgasını vurduğu Türkiye'de, burjuva demokrasisi düştüğü derin bunalımların içinden çıkamamıştır.

Bir yandan işçi sınıfının politik örgütlenmesine; TKP'nin legal çalışmasına konan yasak sürmektedir, TKP'nin Programı'nı yayınlayanlar hakkında kovuşturma ve yargılamalar yapılmaktadır. Bir yandan da işçi sınıfı dışındaki diğer emekçi yığınların örgütlenmelerine, sendikalaşmalarına konan yasaklar sürüp gitmektedir. Türkiye'deki burjuva demokrasisine bakın ki, Avrupa'da komünist partisinin yasak olduğu tek ülke Türkiye'dir. Türkiye'deki burjuva demokrasisine bakın ki, tüm dünyada kamu personelinin sendikalaşma hakkının olmadığı 8 ülkeden biri Türkiye'dir. Uluslararası Çalışma Örgütü ILO'nun 64. dönem toplantısında da Türkiye'deki burjuva demokrasinin bu durumu; emekçi yığınların demokratik hak ve özgürlüklerine koyduğu yasaklar çeşitli yönleriyle gündeme gelecektir.

Başbakan Ecevit, NATO Zirve Toplantısı dönüşünde gazetecilerin sorularını yanıtlarken, Türkiye Komünist Partisi'nin açık çalışmasının engellenmesinin demokrasiyle bağdaşmadığını, hatta genel ahlakla bile bağdaşmadığını söylüyor. Ülkemizdeki demokrasi savaşı açısından başbakanın bu görüşü olumludur. Ancak, Başbakan Ecevit, kendi deyimleriyle burjuva demokrasisinin bu ayıbını ortadan kaldırmak için gözlerini emekçi yığınlara değil meclis aritmetiğine çeviriyor.

Ülkemizde bugünkü koşullarda meclis aritmetiği belirli ölçülerde ilerici, yurtsever güçlerin yararına bir değişme göstermiştir. Ama, başbakanın da itiraf ettiği gibi, bu meclis demokratik yasaları çıkartabilecek bir yapıda değildir. Öyleyse Meclis aritmetiği tutmuyor diye demokrasi savaşımından vaz mı geçilecektir? Hayır. Meclis aritmetiği ülkemizde demokrasi güçleriyle faşizm heveslisi güçler arasındaki savaşta ne başlangıç olmuştur ve ne de sonuç olmuştur. Savaşın sonucunu ve bu arada meclis aritmetiğini de belirleyen emekçi halk yığınlarıdır. Tüm ilerici, yurtsever güçler, tüm demokrasi yanlıları bütün güçleriyle gözlerini emekçi halk yığınlarına, onların örgütlenmesine, eylemlerine çevirmelidirler.

Bunalımlar içinde yuvarlanan burjuva demokrasisini faşist tipi rejimlere vardırmak isteyen gerici - faşist güçler de; Demirel'i, Türkeş'i de boş durmuyor. Onlar meclis aritmetiğinin 3. bir MC hükümeti kurmaya şimdilik elvermediğini görüyor ve bu aritmetiği değiştirmek için gövde gösterilerine, gerici 31 Mart tipi ayaklanmalara, en kanlı provokasyonlara yöneliyorlar. Emekçi halk yığınlarını demagojilerle, yalanlarla peşlerinden sürüklemek için ellerinden geleni yapıyorlar. Görülüyor ki, gerici - faşist hareketin elebaşları bugün, savaşta çözümleyici ve belirleyici gü-

cün emekçi halk yığınları olduğunu ve onları durdurmak gerektiğini yedikleri şamarlardan sonra daha iyi anlamışlardır : Yani geçen seçim sonuçlarını, MC hükümetleri dönemindeki yığın eylemleri, bu eylemlerde ilerici, yurtsever güçlerin birliği belirlemiştir.

Bugün yığınlar demokrasi savaşımının bir adım daha ileri gidebilmesi için, faşist güçlerin; iç ve dış gericiliğin saldırılarının püskürtülebilmesi için "Türkiye Komünist Partisi'ne Özgürlük" belgisini yükseltiyorlar. 1 Mayıs Alanı'nda yüzbinlerce emekçi, Türkiye Komünist Partisiz bir demokrasiden söz edilemiyeceği gerçeğini haykırmıştır. Bütün bozguncu, anti-komünist kışkırtmalara karşın, komünistlerle birlikte, sosyalistler de, CHP'li ilerici - yurtsever saylavlar ve emekçiler de Türkiye Komünist Partisi'ne konan yasağın kaldırılmasını istiyorlar. CHP yöneticileri meclis aritmetiğinden çok bu isteğe, bu birliğe gözlerini çevirmelidirler; ulusal - demokratik güçlerin eylem ve cephe birliğinin zorunluğunu tanımalıdırlar. Yoksa, ne yeni yeni Malatya ve Demirci olaylarının benzerlerinin önüne geçilebilinir ve ne de faşist Pinoşet tipi kukla generallerin, Türün benzerlerinin darbe girişimleri önlenebilir. Tek güvence bütün yasak zincirlerini kırmaya, burjuva demokrasisini ileri demokratik bir düzene ve sosyalizme götürmeye kararlı emekçi halk yığınlarını anti-faşist, anti-emperyalist güçlerin bir tek yumruk durumuna getirmesidir. Bu, ancak, eylem birliğiyle olur, eylemle olur.»

(**TKP'nin Sesi** Radyosu, 8 Haziran 1978)

★

EMPERYALIZMIN BASKISINA, FAŞIST ZORBALIĞA, HOLDINGÇI BURJUVAZININ SALDIRISINA KARŞI BÜTÜN ILERICI DEMOKRATIK GÜÇLERIN EYLEM BIRLIĞI IÇIN ILERI!

★

141 - 142'YE HAYIR!
TÜM ANTI-DEMOKRATIK YASALAR KALDIRILMALIDIR!
TÜRKIYE KOMÜNIST PARTISINE ÖZGÜRLÜK!

★

SOSYALIZME AÇILAN ILERI DEMOKRASI IÇIN SAVAŞ!

TKP MK Genel Sekreteri İ. Bilen Yoldaş'ın Kısa Biyografisi (3)

"Sakal yolmanın" şakası bir yana. Ama bu, aslında partiyi oportünizme iten, işçi sınıfına yabancı, onun ideolojisine düşman ögelere karşı verilen savaşımın bir yansımasıydı. Bu, bir bakıma, partiyi uyuşukluğa, burjuvaziyle uzlaşmacılığa sürükliyenlerle savaşımın çok çetin ve uzun süreli olacağının da belirtisi sayılabilirdi.

Komintern'in V. Kongresi, onun aldığı tarihsel kararlar günün somut savaş konusuydu. Komünist partilerini Bolşevikleştirmek, bunları Leninci savaş raylarına oturtmak savaşsız olmıyacaktı. İ. Bilen ve arkadaşı kafalarında bu sorunlarla, bunlara çözüm yolu bulmak, TKP'yi de böylesi bir parti yapmak düşünceleriyle Üniversiteye, derslerine döndüler. Kongredeki izlenimlerini, kafalarındaki sorunları, kongrede TKP yönetimine karşı yürütülen eleştirileri arkadaşlarına günlerce anlattılar. Tartışmaların arkası kesilmedi. Acı bir yaraya basılıyordu. Partiyi bölücülerden, grupçulardan, likidatörlerden korumak, yığınlara inmek savaşı boydanboya ortada duruyordu.

O dönemde, parti içinde, tartışmalar, somut savaşım, ötedenberi süregelen belli bir sorun üzerinde yoğunlaşıyordu : TKP mi, "İşçi-Çiftçi Sosyalist Partisi" mi? Oportünizm mi, Marksizm-Leninizm mi? Oportünistler, Şefik Hüsnü takımı, kurdukları legal sosyalist partiyi TKP'nin yerine koymak, "legal Marksizm" yolundan yürümek doğrultusundaydılar. Onlar, "Aydınlık" dergisinin yönetim çevresinde kümeleniyorlardı. Bunların ekseninde onların tutumunu, konumunu İstanbul'da, Akaretler'de toplanan III. Kongrenin havası, gündeme alınan sorunlar gösteriyordu. Partiyi Leninci, devrimci raylara oturtmak yerine "münevveran" - aydınlar mı, işçiler mi tartışması vardı. Oportünistler küçük burjuva, aydın kesimini yeğ tutuyor, kadroları bunlardan oluşturmaya önem veriyorlardı. Oportünizm bataklığında bocalıyorlardı. Kongrede büyük çoğunluk küçük burjuva aydınlardaydı. İşçi sınıfının, geniş emekçi yığınlarının, halkın büyük çoğunluğunun çözüm beklediği ana sorunlar ele alınıp incelenmedi. Bu temel sorunlar : Partinin, yeni aşamaya ve koşullara göre, stratejisini, taktiğini, eylem programını işlemek sorunu grupçuluk entrikaları, kuru lafebelikleri arasında kaynadı gitti.

Bugün memlekette TKP yerine küçük burjuva, bozguncu, Maocu, Troçkist, her soydan anti-Leninci partileri koymak çabalarının kökleri tâ 1920'lere kadar böylesine gider. Partinin savaş tarihini çarpıtmak, olayları alt üst etmek, TKP'yi yadsımak, olguları yoksunsamak çabalarını sürdürenler bu bataktan kay-

Böylesi bir dönemde, Doğu'da, Kürdistan'da ayaklanma başladı. Ankara hükümeti, fırsat bu fırsat deyip, ordu birliklerini Kürt halkının üzerine sürdü. Gene bu olaydan yararlanıp, Komünist Partisi'ne yüklendi. Bu saldırı, partinin toplanan III. Kongresinden iki ay sonra geldi. Hükümet hemen bir susturma önlemi aldı : "Takriri sükûn kanunu"nu çıkardı. Komünist Partisi'ne yüklendi. "İstiklâl Mahkemeleri"ni işletti. Komünistler, sendikacılar arasında geniş tutuklamalar yaptı. Ankara "istiklâl" mahkemesi 34 komüniste ağır hapis cezası kesti. Bunlar arasında Merkez Komitesi üyeleri vardır. Parti yeni ağır bir yara daha aldı.

Burjuvazi koyu bir şövenizm estirdi. O, Kürt halkına karşı sert bir tepeleme, geniş bir baskı eylemine geçti. Bunu kanla, ateşle, kurşunla yaydı. Böylece burjuvazinin amacı da iyice ortaya çıkmıştı : Burjuvazi, daha ilk adımdan, ulusal kurtuluş savaşının demokratik bir devrime yükselmesine kanla, silahla karşı durduğu gibi, Kürt halkının kendi yazgısını kendisinin belirlemesine, demokratik hak eşitliği kazanmasına da, böylesine, kanla, ateşle karşı duruyordu. Ordu birlikleri köyleri yakıyor, halkı kırıyordu. Beylerin, ağa-dedelerin topraklarına dokunmuyor, köylerini ellerinden almıyor, dirı diri ortada duran toprak köleliği kalıntılarını kaldırmıyordu. Burjuvazi, bütün Türkiye'de toprak beylerinin iyeliğine dokunmadı. Onları savundu. Evet, Kürdistan'da ayaklanmalara önayak olanlardan kimilerini, Şeyh Sait gibilerini ve bir kaçını astı. Başka türlü de yapamazdı. Ortada kanlı bir pazarlık vardı. Burjuvaziyle büyük toprak beyleri arasında politik erki üleşmek savaşı vardı. Burjuvazi bu erkin çoğunu kendisine ayırıyor, azını karşısındakilere veriyordu.

Burjuvazi, Kürt derebeyleriyle de, tâ baştan pazarlığa oturmuştu. Eski Osmanlı Meclisinden oluşturulan Birinci Büyük Millet Meclisine Meco ağalarını, Diyap ağalarını aldı. Ama hiç bir zaman, bu Meclis kuruldu kurulalı ne Türk, ne Kürt köylülerinin gerçek temsilcilerini, işçi sınıfının gerçek saylavlarını, bunların ayağını Meclise sokmadı, sokturmadı. Üstelik, daha sonra çıkardığı "medeni kanun"la - "uygarlık" yasasıyla, derebey toprak iyeliğini kapitalist iyeliğe çevirdi.

Burjuvaziyle büyük toprak iyelerinin politik erki birlikte sürdürmeleri süreci, kimi zaman kanlı, ama daha çok karşılıklı ödün vermelerle oluşturuldu. Burjuvazinin, padişahların "Hamidiye Alayları"na gereksinimi yoktu. Egemenliğine engeldi. Bundan ötürü, Şeyh Sait ayaklanmasına katılan Kürt Hüseyin paşanın oğullarını astı. Ama buna karşılık başka bir şey daha yaptı. Örneğin, Şeyh Sait ayaklanmasında, Diyarbakır'da babasını astığı Mahmut Kepoğlu'nun AP'den saylav çıkmasına yol açtı. Bu, bir tane değil. Bugün Mecliste böylesi Kürt kökenli ve değişik burjuva partilerinden 160'tan fazla saylav vardır. Bunların arasında : 10 bin "müridi" - silahlı adamı olan Abdüllatif An-

sarıoğlu'yu görüyoruz. Bu silahlı "müritler" Türkeş'in komandolarıyla birlikte eleledirler. 1976'da, Erganı'da, bunlar, Türk - Kürt gençlerini yaylım ateşine tuttular. Çüngüşlü Yüsri Güldoğan ağa MHP'yi tutar, Türkeş'le eleledir. Adam vurur, kimse sormaz. Büyük toprak beylerinden Cevheri AP'lidir. AP başkan yardımcısıdır. Mehmet Turgutlu, büyük bir Kürt boyundandır. MHP'li, Türkeşçi - faşisttir. Bingöl'den doktor Hikmet Yurtsever AP saylavıdır. Kığı'dan Süleyman bey, Karlıova'dan Kazım bey AP'lidir. Ağrı'dan Rıza Eryılmaz CHP'lidir. Kâmuran İnan Bitlisli'dir. Şeyhlerden gelir. 10 yıl NATO'da Türkiye temsilcisiydi. AP'li senatördür. Bitlis'ten Muhittin Mutlu MSP'lidir. Ferit Melen, 12 Mart döneminde "balyozcu" Erim'den sonra Başbakan oldu. Kinyas Kartal Van iline hükmeder. 25 bin kölesi vardır. Bu derebeyi, sekseninden sonra, 1977'de, kötürüm Meclis'e aylarca geçici başkan oldu. Mahmut Bucak, AP'li, Urfa'nın Ali Kıran, baş kesenidir. Hamido - Fendoğlu. AP'li faşist...

1925 ayaklanmasından sonra, Doğu illerini, Kürt halkının yoğun olduğu yöreleri içine alan özel bir yönetim örgütü - "Genel Müfettişlik" kuruldu. Bu örgüt, genel bir valilik niteliğindeydi. Güvenlik, gizli servis, polis, jandarma, gezginci tepeleme birlikleri, IX. Kolordu, uçakları, atlısı, topçusuyla, yargıcı, saycısıyla, bütün baskı araçları bu örgütün elindeydi. Sonra bu Doğu illerine "yasak bölge" yaftası yapıştırıldı. Bu baskı, bu katı ezgi uzun yıllar, "Genel Müfettişlik" kalktıktan sonra da sürdü, hâlâ da sürüp gidiyor.

Kurulan özel yönetim sisteminin, özel örgütün bir görevi de Kürt derebeyleriyle, ağa-dedeleriyle Türk burjuvazisini birbirine iyice kaynaştırmaktı. 1925'ten bu yana, geniş ölçülerde, değişik biçimlerde 20'den fazla patlamalar olmuştur. Ama her defasında da bu çıkışların başını ya bir şeyh, ya bir aşiret - boy beyi tutmuştur. Bunlar Kürt halkının gerçek özlemlerini, istemlerini; derebeylerin, ağaların, sömürgen asalakların, burjuvazinin elinden kurtulmak, ulusal yazgısını kendisi çizmek, demokratik hak eşitliğine kavuşmak savaşına arka olmamışlar, tersine buna karşı durmuşlardır. Çoğu kez, Kürt ağaları, beyleri aralarındaki çekişmeleri, yerel kavgaları provokasyonlar çıkartmak, köylüleri, halkı birbiri üzerine kışkırtmak yoluyla çözmek istemişlerdir. Kimi zaman hem burjuva hükümetleri, hem ağalar, beyler bu yoldaki kışkırtmaları pazarlıkta bir uzlaşma manivelası yapmışlardır. Taze bir örnek, 1976'da, Hakkâri'de, Tuzluca köyünde, birbirine düşman iki ağanın, kaymakamla savcının kışkırtmaları yüzünden büyük bir olay çıktı. Faşist karması Demirel hükümeti bu bölgede kanlı bir baskın düzenledi. 18 bin köylü evlerini bırakıp dağlara sığındı.

1925'te burjuvazi, TKP'ye saldırısını Kürt halkına karşı açtığı yığınsal, kanlı baskıyla yanyana yürüttü. Partinin, o zamanki yönetimin bu kanlı olay karşısında tutumu, davranışı ne ol-

du? Olayı nasıl değerlendirdi? Tutarlı değildi, çelişkiliydi, yanlıştı olayı değerlendirmesi. Olaya, kökünden, "gericilik" deyip çıktı. Böylece Kürt beyleriyle Kürt halkını bir tuttu, bunları bir kaba doldurdu. Ayırım yapmadı. Böylece burjuvaziyi, onun konumunu tutmuş oldu. Öte yandan, "Kürt beylerinin topraklarının ellerinden alınması"nı istedi. Ama, bu belgi de soyut, yalıtılmış bir nitelik taşıyordu. Kürt halkının ana istekleri ele alınmıyor, ulusal ezgiye, kanlı kırıma karşı çıkılmıyordu. Şevket Süreyya Aydemir gibilerin tutumu, burjuvaziyi desteklemekten başka bir şey değildi. Onların kuyrukçuluk politikası, şovenlikle kaynaşmış oportünistlikleri bundan başka da bir sonuç vermezdi. Onlar, duruşmalarında, yalnız Kürt ağalarının toprakları ellerinden alınmalıdır dediler. Ama, Türkiye'de bütün toprak beylerinin topraklarının ellerinden alınmasından, köklü toprak reformu yapılmasından, bütün derebeylik artığı ilişkilerin kaldırılmasından, köylünün topraklandırılmasından söz etmediler. Sözün kısası, oportünistler, TKP'nin programını unuttuklarını, onu rafa kaldırmış olduklarını ortaya koydular.

Cumhuriyetin kurulmasından sonra toplumun yapısını etkiliyen, birbiri ardınca zincirleme gelen ekonomik, politik, sosyal, kültürel, ulusal değişik bunalımlar, kapitalizmin getirdiği sorunlar kendisini ortaya koyuyordu.

1. Burjuvazinin komprador kesimi konumunu güçlendirmek, yabancı sermayelerle olan bağlarını genişletmek doğrultusundan ayrılmamıştı. 2. Yabancı sermayeler, kumpanyalar durup duruyordu. 3. Hiç bir köklü demokratik reform yapılmamıştı. 4. Eski devlet aygıtları kapitalist gelişmenin isteklerine göre yenileniyordu. O kadar. 5. Toprak reformu yapılmadı, ama köylülerin topraklarını, özellikle kamu-devlet topraklarını yağma vardı. Bu yağmaya saylavlar, valiler, ordu komutanları, hepsi katılıyordu. Devletin, hükümetin başındakiler büyük toprak iyeleri oldular. İnönü bunlar arasındaydı. Bu yağma, Yunanistan'la Türkiye arasında, Rum ve Türklerin değiş-tokuş edilmesiyle, göçmenlikle daha da hızlandı. 6. İşçilerin, emekçilerin sömürülmesi süreci, sermayenin palazlanmasıyla atbaşı hızlandı. Sermaye birikimi, yığılımı, santralizasyonu, toplulaşması iyice uç verdi. Bu sömürü, birikim süreci barbarca yürütülüyordu. 7. İşçi sınıfı, nicelik ve nitelik bakımından yavaş yavaş yeni bir aşamanın eşiğindeydi. Sayıca, bu dönemde, 300 bini geçmekteydi. Örgütlülük bakımından, dağınıktı. Sendika ve federasyon kurma çabaları vardı. Türkiye'nin endüstriyel yapısı çok zayıftı. Bankacılık kurulmuştu. Ama, örneğin "İşbankası" daha çok ticaret alanına, alışveriş işlerine doğru yayılıyor, açılıyordu.

Bu dönemde sınıf savaşımları sertleşiyor, egemen çevreler arasında, burjuvazinin kendi içinde sürtüşmeler, çekişmeler zincirleme büyüyordu. Koyu gericilik, yobazlık, cumhuriyet düşmanları yer yer kendisini gösteriyordu. Şapkaya karşı çıkanlar, kara

çarşafı, peçeyi savunanlar homurdanıyordu. Burjuvazi, köklü demokratik devrimi böylesi dış yüzden "değişiklikler"le geçiştirmek istiyordu. Bunu metazori dayattı. Oysa, halk yığınları en başta demokratik haklar; köylü toprak, işçi doğal haklarını, ileri demokratik bir düzen istiyordu. Anayurttan emperyalistleri kovma, padişahlığı kaldırma savaşı demokratik bir düzenin kurulmasını gerektiriyordu. Burjuvazi buna karşı durdu, olmadı.

Halk yığınlarında, özelikle orta katmanlar arasında bir tedirginlik vardı. Gelen baskı ve terörlerle bu tedirginlik, küçük burjuvazi arasında korku, sallantı, şaşkınlık daha da artmıştı. Bir yandan kurtuluş savaşının salgıncı emperyalist güçlere karşı utkuyla bitmesi, öte yandan halkın savaştan eli boş çıkması, üstelik gelen terör dalgası aydınlar kesiminde ayrışma sürecini de hızlandırmıştı. Üstelik, burjuvazinin de belli aydın kadrolara, uzmanlara gereksinimi vardı. Bu nedenle, aydınlar kesimine karşı bir "tatlı-sert" politikası yürütmeye başlamıştı. Onları hem okşuyor, hem tokatlıyordu.

İ. Bilen Üniversiteden döndükten sonra politik hava bu yöndeydi. Parti yönetiminin adı var, kendi yoktu. 1925'te hapse atılanlar gerçi bir yıl yattılardı. Ama daha çıkmamışlar, içerdeydiler. Parti Merkez Komitesinde örgüt işlerine, bu kesime Hamdi Şamil (Alev) yoldaş bakıyordu. Sekreter Vedat Nedim'di. Uyuşukluk, yönetimde uyuza, miskinliğe varmıştı. Üniversiteden epeyce yoldaş geri dönmüştü. Kimi vatman, kimi kapıcı olmuş, kimi Zonguldak'a, kimi Balya-Karaaydın kurşun madenlerine gitmişti. Kimi anasının, babasının evine postu sermişti. Çoğunluk İstanbul'da kalmıştı. İ. Bilen'e de Adana düşmüştü.

İ. Bilen'in, Üniversiteden iki arkadaşı vardı. İkisi de İstanbullu, işçiydi. Biri, Hüsamettin Özdoğu. Öteki, Suphi - "Şakir"di. İkisi de Halkalı'dan çıkma, kurtuluş savaşında, Ankara'da fabrikalarda çalışmışlardı. Hüsamettin'e, İzmir, Şakir'e Eskişehir dediler.

Terziye göç, demişler. İğnem yakamda, demiş. Bu üç yoldaşın durumu da öyleydi. Önce, üstü-başı günün "modasına" uydurmak gerekti. Yazdı. Gittiler, tekerlek hasır şapkalar aldılar. Ayakkabı aldılar. Hüsamettin, satıcıyla pazarlığa tutuştu. Dükkâncı : "Beyim beş lira" diyor. Hüsamettin "Dört rubleye olmaz mı?" diye tutturdu. Ancak, Bilen'den yediği bir çimdikle kendine geldi. Mağazadan çıktılar. Katıla katıla gülüyorlardı. Gülhane'ye doğru yürüyorlardı. Hüsamettin'in hasır şapkasını yel kaptı, uçuyordu. Kahkahalarla gülüyorlardı. Üç arkadaş anlaştılar. Aralarında parola kurdular. Kucaklaştılar. Ayrıldılar. Trenleri ayrıydı.

İ. Bilen de, öteki arkadaşları da, partinin o dönemdeki politikası, taktiği, güncel, günlük savaşımın ne olduğu üstüne Merkez Komitesi'nden, Örgüt Bürosu'ndan işe, dişe gelir bir yönerge alamadılar. Onlara : "Gidin, kurun, çalışın" dediler. Silik, belir-

siz, adresleri doğru bilinmiyen bazı "sempatizanlar" gösterdiler. Verilen ad ve adresler : "Ara, buloğlu Mehmet"lerdi.

İ. Bilen, İstanbul'da kaldığı iki hafta içinde, Haliç'ten, fabrikadan tanıdığı eski arkadaşlarını aradı. Kulaksız Salih'i Baltalimanı'nda buldu. Ondan bazı ip uçları edindi. Çerkez Osman'ın Adana - Yenice demiryolunda makinist olduğunu öğrendi. Ve en önemlisi, Kulaksız'ın yardımıyla, Kasım Benekli adına bir kimlik cüzdanı çıkardı. Bilen, o günden sonra kendi soy adını, hemen hemen kullanmadı. Takma adlarının sayısını kendisi de bilmiyor.

İ. Bilen yoldaş, elinde fotoğraflı "kimliği" ve cebinde 25 lira ile Haydarpaşa'dan Adana'ya 22 liraya bilet kestirdi. Cebinde 3 lirayı da "bozdurup bozdurup yiyecekti". Haydarpaşa garı, bu demiryolu onun anılarında çağrışımları zincirledi. 1. Dünya Savaşı'nda, bu Haydarpaşa'da korkunç bir patlama olmuştu. Cephane depoları havaya uçmuştu. Yangınlar göklere vurmuştu. Kasımpaşa - Kulaksız'da bile evlerde cam kalmamıştı. Millet paniğe düşmüştü. Bilen, patlamaları, yangını Okmeydanı'ndan izlemişti. O semt bu kırlara koşuşmuştu ... Korku ... Ölüm ... Emperyalist harp, padişah, Enverler, İstanbullulara böylesi bir "armağan" getirmişti...

Haydarpaşa - Adana demiryolu, tek simgeli "B.B.B." - Berlin - Bosfor - Bağdat - demiryolunun bir kesimiydi. Alman emperyalistleri, "Drang nach Osten" politikalarının bir dalını Türkiye üzerinden böylesi demir raylarla çizmişlerdi. Ve Alman demir yolu kumpanyası Haydarpaşa'da oturmuş rayların başına... Yaşlı işçiler anlatır, durur. 14 Eylül 1908'de: Haydarpaşa - Eskişehir, Bağdat demiryolları işçileri greve gidiyor. Bir "İşçi Derneği" kuruyorlar. İsteklerini hükümete, Alman Elçiliğine, Deutsch Bank ve kumpanyanın direktörlüğüne yazılı sunuyorlar. Hükümet grevcilerin üstüne ordu birliklerini sürüyor. Jandarma Bakanı Sami Paşa Haydarpaşa'da, demiryolu direktörlüğünün kapısını bekçi köpeği gibi bekliyor. Kadıköy'de, İsİtanbul'da, Haliç'te, fabrikalarda gösteriler oluyor...

Tren kalkıyor. "Üçüncü yer" vagonlar pek civcivli. Bilen de bir yer buldu, oturdu. Giysiler karmakarışık. Hele kasketler, şapkalar... Çoğunluk kasketlerinin vizyarasını enseköküne yıkmış. Köylülerden kimin ne olduğu heybelerinden, torbalarından, çıkınlarından belli. Hacıağa takımı göbek salıyor... Derince'yi geçmeden polis kontrolü geldi. İzmit'te kontrol biraz daha sıkı. Adana'ya kadar bu, böylece sürdü. Bilen'in "kimlik" cüzdanı top gibiydi. Üstü başı düzgünceydi. İstasyonlarda yolcular değişiyordu. Bozkırların insanları ne kadar da kavruktular. Kuru, orta boylu, mavi gözlü, sert bakışlı bir yolcu kurtuluş savaşından söz ediyordu. Anıları tazeydi. Eliyle gösterdiği tepelerde akan kanlar daha kurumamıştı. "Altıntaş" diyordu. "Afiyon" diyordu.

"Kütahya" diyordu. Ateş boylarında canveren köylü silâh arkadaşlarını sayıyordu. Ve karşısında oturan kalın, geniş kuşaklı, sarkık göbekli birisini gösteriyor: "Bunlar o zaman da kefen soyandı, bugün de" diyordu. "Bu toprakların cefasını, hasretini biz çekeriz, safasını beyler sürer" diyordu. Bu tok sözlü, tıraşsız sakalı diken diken köylü Ankara'ya gidiyordu...

(Devam edecek)

(Yeni Çağ, Aralık 1977)

İşçi Sınıfına Dışarıdan Bilinç Götürmenin Araçları

PROPAGANDA ve AJİTASYON

İbrahim AKIN

I

Sosyalist devrimi gerekli, zorunlu kılan temel **nesnel** koşul, emek-sermaye çelişkisidir. Kapitalizmin gelişmesi bu çelişkiyi derinleştirir. Ama emek-sermaye çelişkisinin varlığı bir devrim için yeterli değildir. Bu çelişki kapitalizmin doğuşu ile başlar. Kapitalizm geliştikçe, kapitalizmin çevrimsel bunalımlarına koşut olarak zaman zaman sertleşerek, zaman zaman yumuşayarak derinleşir.

Bir devrim için, kapitalizmin bu temel çelişkisinin varlığından başka bir dizi nesnel koşullar da gereklidir. Lenin, "İkinci Enternasyonal'in Çöküşü" adlı yazısında bu nesnel koşulları üç başlık altında toplamış ve bu nesnel koşulların bir araya gelişini "devrimci durum" olarak adlandırmıştır. Bu üç koşul şunlardır :[1]

1) Egemen sınıfların yönetemez durumda olmaları, bu sınıflar arasında bir bunalımın çıkmış olması; ve ayrıca emekçi sınıfların ve katmanların da artık eskisi gibi yaşamak istememeleri.

2) Emekçilerin çile ve yoksulluklarının olağanüstü artmış olması.

3) Bunların sonucunda emekçilerin yığınsal olarak politik yaşamın içine çekilmeleri, yığın eylemlerinin hızlanması.

Lenin, bu nesnel koşullar olmadan bir devrimin olanaksız olduğunu söylüyor. Ve ayrıca bu nesnel koşulların ortaya çıkmasının da tek tek grupların, partilerin, hatta sınıfların iradelerinden, isteklerinden bağımsız olduğunu belirtiyor.

Ama Lenin, aynı yazısında, her devrimci durumun, kendiliğinden bir devrimle sonuçlanamayacağını söylüyor. Nitekim tarihte ve günümüzde kapitalist ülkeler dönem dönem devrimci bir durum (bunalım) içine girmişlerdir, giriyorlar. Ama her bunalım bir devrimle sonuçlanmamıştır, sonuçlanmıyor. Lenin, devrimin, ancak devrimci duruma (yani yukarıda sayılan nesnel koşullara) öznel bir koşulun eşlik etmesiyle gerçekleşebileceğini söylüyor. Bu öznel koşulun, devrimci sınıfın, bir bunalım döneminde bile kendiliğinden devrilmeyen eski iktidarı devirecek denli güçlü bir biçimde devrimci yığın eylemine geçmesi olduğunu belirtiyor.[2]

---

[1] V. İ. Lenin, **Toplu Yapıtlar**, C. 21, s. 214 (İngilizce Basım)
[2] V. İ. Lenin, **Agy.** s. 214

Bu öznel etmenin ortaya çıkabilmesinin de bir takım koşulları var. Bu koşullar da genellikle üç başlık altında toplanır:

1) Lenin, **Goşizm : Bir Çocukluk Hastalığı** adlı yapıtında, bir devrimin gerçekleşmesinin ilk koşulunun, işçi sınıfının **çoğunluğunun**, ya da en azından sınıf-bilinçli, politik bakımdan aktif kesiminin **çoğunluğunun** devrimin gerekliliğini tamamıyla kavramış olmaları, bunun için her şeyi göze almış olmaları olduğunu söylüyor.[3] Demek ki, salt bir kaç yüz, ya da bin değil, yüzbinlerle ifade edilen işçi sınıfı çoğunluğunun bu bilinç düzeyine varması gerekir.

2) Ama yine aynı yapıtında, Lenin, tek başına öncüyle utku kazanılamayacağını, işçi sınıfının **tamamının** ve öteki emekçi kesimlerin geniş yığınlarının, devrim için, öncüden yana desteği sağlanmaksızın, öncüyü tek başına savaşa sürmenin cinayet olduğunu söylüyor. Demek ki, öznel koşulların ikincisi, işçi sınıfının öteki emekçi sınıf ve katmanlarla bağlaşıklık kurabilmiş olması, onları da beraberinde savaşa sokabilecek durumda olması gereklidir.

3) Ama işçi sınıfının "çoğunluğu", kendiliğinden, ne devrimin gerekliliğinin bilincine varabilir, onun için herşeyi göze almaya hazır hale gelebilir, ne de kendiliğinden öteki emekçi sınıf ve katmanlarla bağlaşıklık kurabilir. Bunları başarabilmek için işçi sınıfının bir öncüye, ama örgütlü bir öncüye, işçi sınıfının bilimiyle donanmış, onun en ileri unsurlarından oluşan bir kurmaylığa ihtiyacı vardır. Marksizm-Leninizm'le donanmış bir proletarya partisinin, komünist partisinin gerekliliği, zorunluluğu da buradan doğmaktadır. Demek ki, devrimin öznel koşullarının üçüncü ve en temel olanı proletarya partisinin varlığıdır.

Lenin, «hızlandırılması gereken devrim değil, devrim hazırlıklarıdır» derken, devrimci bir durumun grupların, partilerin, sınıfların iradelerinden bağımsız olarak oluştuğu, bu bakımdan devrimin hızlandırılması diye birşey olamayacağı, hızlandırılması gereken şeyin devrimin öznel koşullarının hazırlanması olduğu, yani bir devrimci durum ortaya çıktığında, proletaryanın bu durumu devrime dönüştürmeye hazır olması gerektiği gerçeğine işaret etmektedir. Nitekim 1905 devrimine ilişkin olarak yazdığı "Devrimin Dersleri" adlı yazısında bunu şu sözlerle ifade etmektedir:

«Hiçbir çarlık rejimi böylesi bir saldırıya [1905 devrimine] dayanamazdı. Ama böyle bir saldırının, sosyalistlerin ya da militan işçilerin arzuları ile yapay olarak yaratılamayacağını herkes anlar. Bu, ancak tüm ülke bir bunalımla, yığınsal öfke ve devrimle sarsıldığında olanaklıdır. Böylesi bir saldırıyı hazırlamak için işçilerin en geri kesimlerini savaşımın içine çekmeli, kendimizi yıllar ve yıllar boyu her türden proleter birliklerin ve

3 V. İ. Lenin, Agy, C. 31, s. 84-85.

örgütlerin kurulmasını ve güçlenmesini sağlayan ısrarlı, geniş ve sürekli bir propaganda, ajitasyon ve örgütlenme çalışmasına adamalıyız.»[4]

II

Devrimin öznel koşullarının hazırlanması demek, esas olarak, emekçi yığınların, en başta da devrimin önder gücü işçi sınıfının bilinçlenmesi, devrimin kaçınılmazlığını ve gerekliliğini kavraması, yani politik bilince, sınıf bilincine kavuşmasıdır. Ne var ki, yukarıda da değindiğimiz gibi, işçi sınıfı bu bilince, politik bilince kendiliğinden kavuşamaz. Kapitalizmin işçi sınıfına dayattığı eğitimsizlik, ağır yaşam ve çalışma koşulları, bu sınıfın **öğrenilmesi, incelenmesi, sindirilmesi** gereken sınıf bilimini kendiliğinden edinmesine engeldir. Bu bilinç işçi sınıfına dışarıdan götürülmek zorundadır ve bu görev işçi sınıfının kurmaylığı, örgütlü öncü gücü olan partisine, komünist partisine düşmektedir.

İşçi sınıfına sınıf bilincinin dışarıdan götürülmesi, işçi sınıfının politik olarak eğitilmesi demektir. İşte, propaganda ve ajitasyon, komünist partilerin işçi sınıfını eğitmek, ona politik bilinç kazandırmak için kullandıkları araçlardır.

Propaganda, genel olarak, işçi sınıfına, emekçi yığınlara, nasıl sömürüldüklerini, onları sömürenlerin kimler olduğunu, bu sömürüden kurtulmanın yollarını, kimlerle, hangi amaçla bağlaşıklıklar kurmaları gerektiğini, vb. **a ç ı k l a r.** Ama geniş işçi ve emekçi yığınlarını salt **açıklamalarla** eğitmek, onlara salt bununla politik bilinç taşımak olanaksızdır. Lenin, **Ne Yapmalı?** adlı yapıtında, "politik eğitim nasıl olmalıdır?" sorusunu yanıtlarken şöyle diyor :

«Bu, otokrasiye karşı işçi sınıfı düşmanlığının propagandasından ibaret olabilir mi? Elbette ki hayır. İşçilere siyasal bakımdan ezildiklerini **açıklamak** yetmez. ... Ajitasyon, bu baskının her somut örneği ele alınarak yürütülmelidir.»[5]

Demek ki, propaganda işçi sınıfına sömürülmelerinin, ezilmişliklerinin ve bundan kurtuluşun yollarını **açıklarken,** ajitasyon da bu sömürünün, bu ezilmişliğin, bundan kurtuluşun yaşam içindeki somut örneklerini ele alarak, bunu onlara somut olarak **gösterecektir.** Kaba bir benzetmeyle, propagandayı dershanede öğrencilere teorik olarak, kitaba dayanarak verilen derse; ajitasyonu da dershanede alınan bu bilgilerin pratikte uygulanmasını sağlayan laboratuar çalışmasına benzetebiliriz. Örneğin faşizmin maddi temelinin emperyalizmin işbirlikçisi tekelci burjuvazi ve toprak beyleri olduğunu açıklayan bir propaganda, bunun günlük yaşam içindeki örneklerini teşhir eden ajitasyonla tamamlanmadıkça yeterince etkin olamaz; maoculuğun

---

[4] V. İ. Lenin, Agy, C. 16, s. 301.

[5] V. İ. Lenin, Ne Yapmalı?, Sol Yayınları, Ankara 1977, s. 74.

emperyalizmin beşinci kolu olduğunu açıklayan bir propaganda, bunun dünyadaki ve Türkiye'deki somut örneklerini teşhir eden ajitasyonla tamamlanmadıkça amacına ulaşamaz; yerli-yabancı tekellerin devletleştirilmelerinin neden gerekli ve zorunlu olduğunu açıklayan bir propaganda, bu tekellerin geniş halk yığınlarının çıkarlarını nasıl çiğnediğini günlük yaşam içindeki örneklere dayanarak teşhir eden ajitasyonla somutlaşmadıkça yığınların bilincine yerleşemez; vb... Lenin, politik bilincin salt kitaplardan edinilemeyeceğini, salt propaganda yoluyla verilemeyeceğini vurgularken şöyle diyor :

«İşçi bunu [politik bilinci], ancak canlı örneklerden, belirli bir anda çevremizde olup bitenlerin, herkesin üzerinde konuştuğu ya da birisinin fısıldadığı şu ya da bu olayda, rakamlarda, mahkeme kararlarında, vb. belirenin sıcağı sıcağına teşhirinden edinebilir. Bu kapsamlı siyasal teşhirler, yığınları devrimci eylem bakımından eğitmenin zorunlu ve temel bir koşuludur.»[6]

III

İşçi sınıfının bilimini, Marksizm-Leninizmi şu ya da bu biçimde reddeden sağ ve "sol" sapmalar, kendilerini propaganda ve ajitasyon alanında da, işçi sınıfına bilinç götürmenin bu araçlarının kullanılmasında da gösterirler. Bu, Leninist devrim öğretisinin, devrimin nesnel ve öznel koşullarına ilişkin evrensel öğretinin yadsınmasının doğal sonucudur.

Sağ sapma, kapitalizm geliştikçe işçi sınıfının da politik bilinci, sosyalist bilinci **kendiliğinden** edineceğini iddia eder. İşçi sınıfına politik bilincin dışarıdan götürülmesine karşı çıkar. Ve buradan hareketle de, propaganda ve ajitasyonun salt ekonomik sınırlar içerisinde, yani işçi-işveren ilişkisinin sınırları içerisinde kalması gerektiğini ileri sürer. Bunun ötesine gidip işçi sınıfına politik hedefler göstermenin, yani politik bilinç kazandırmak için çalışmanın yanlış olduğunu, zararlı olduğunu söyler. Lenin bu sağ sapmaya "ekonomizm" adını vermiştir.

İşçinin işvereniyle olan ilişkilerini, ekonomik çıkarlarını ele alan ekonomik ajitasyon ve propaganda, işçileri harekete geçirmekte, sınıf bilincini yaratmakta önemli bir başlangıç noktasıdır. Ama, sınıf savaşımı salt işçi-işveren arasındaki emek gücü alışverişindeki savaşımla sınırlı değildir. Sınıf savaşımının utkusu, işçi sınıfının toplumun nesnel koşullarını, güçler dengesini, yalıtlanacak esas düşmanın kim olduğunu, bağlaşıklık kurulması gereken sınıfların ve katmanların hangileri olduğunun doğru değerlendirebilmesine bağlıdır. Bundan dolayı, komünistlerin yürütecekleri propaganda ve ajitasyon, salt ekonomik savaşım, sendikal savaşım çerçevesinde kalmamak, bunun dışına çıkmak zorundadır. Lenin şöyle diyor :

---

[6] V. İ. Lenin, **Agy**, s. 90.

«Yığınlar arasında yürütülecek ajitasyon çalışması, hem ekonomik ve hem de politik bakımdan olanaklı her konuyu ve biçimi ne olursa olsun, baskının her türlüsünü ele alan en geniş niteliğe sahip olmalıdır.»[7] «Eğer işçiler, **hangi sınıfları etkiliyor olursa olsun,** zorbalık, baskı zor ve suistimalin **her türlüsüne** karşı tepki göstermede eğitilmemişlerse ve işçiler bunlara karşı, başka herhangi bir açıdan değil de, sosyal-demokrat açıdan tepki göstermede eğitilmemişlerse, işçi sınıfı bilinci, gerçek bir siyasal bilinç olamaz. ... Kim, işçi sınıfının dikkatini, gözlemini ve bilincini, tamamıyla ya da hatta esas olarak işçi sınıfı üzerinde yoğunlaştırıyorsa, böylesi, sosyal-demokrat değildir; çünkü, kendini iyi tanıyabilmesi için, işçi sınıfının, modern toplumun **bütün** sınıfları arasındaki karşılıklı ilişkiler konusunda tam bir bilgisi ... olması gerekir.»[8]

Ajitasyon ve propagandanın salt ekonomik savaşım çerçevesinde kalması, savaşımın sendikal savaşımla sınırlandırılması demektir; bu da, "işçi sınıfı işverenlere karşı kendi çıkarlarını savunmakla yetinsin, politikaya karışmasın" demekle aynı şeydir.

Bu ekonomist eğilimi, günümüz koşullarında, kendine özgü biçimiyle, Türkiye'de de görüyoruz. Bunun en kaba örneği, Türk-İş'in başına çöreklenmiş olan Tunç'ların, Şide'lerin temsilciliğini yaptıkları "partiler üstü sendikacılık"tır. Azgın bir anti-komünizmin eşliğinde yürütülen bu sendikacılık, işçi sınıfının politik yaşamda kendi bağımsız yerini almasına şiddetle karşı çıkıyor. Türk-İş'in başına çöreklenmiş birtakım sarı sendikacıların çeşitli burjuva partilerden adaylıklarını koyarak parlamentoya girmelerini yeterli buluyor; açıktan açığa, "işçi sınıfı politikayla ilgilenmemeli" diyor.

Tunç'ların, Şide'lerin başını çektikleri bu Amerikan sendikacılığının hızla iflasa sürüklenmesi, Türkiye'de, 1960'ların sonlarında, yeni bir "Ekonomist" akımın ortaya çıkmasına yardımcı oldu. Bu akım, CHP içinde, onun doğrultusunda gelişen sosyal-demokrat akımdır. Bu akım da, işçi sınıfının politik yaşama kendi bağımsız ağırlığını koymasına, politik iktidarı hedefleyen bir sınıf savaşımı yürütmesine karşı çıkıyor. Sınıf sendikacılığı ilkelerini bir yana iterek, işçi sendikalarının CHP'nin birer yan örgütü haline gelmesi için çalışıyor. «İşçi sınıfına, tüm emekçilere kurtuluşu CHP getirecektir» diyerek, sınıf uzlaşmacılığını savunuyor, işçi sınıfını ulusal burjuvazinin peşine takmaya çalışıyor.

Sağ sapma nasıl sınıf savaşımını ekonomik savaşımın dar sınırları içine hapsediyor, işçi sınıfını politika dışı tutmaya çalışıyorsa, "sol" sapma da, aynı şeyi "ters" yönden yapmaktadır;

---

7 V. İ. Lenin, **Toplu Yapıtlar,** C. 4, s. 294.
8 V. İ. Lenin, **Ne Yapmalı?,** s. 89-90.

işçi sınıfına politik bilinç götürmenin, onu ekonomik savaşımın dar çerçevesinden kurtarmanın gerektirdiği sabırlı, ısrarlı çalışmayı reddederek, işçi sınıfı olmaksızın, onun adına devrimi gerçekleştirmeye kalkışmaktadır. Lenin, ekonomizmle terörizm arasında raslansal değil, zorunlu bir bağlantı, ortak bir kök bulunduğunu; bunun da «kendiliğindenliğe kölece boyuneğme» olduğunu söylüyor. Ve bunu şöyle açıklıyor :

«Ekonomistlerle teröristler kendiliğindenliğin yalnızca farklı uçlarına boyun eğmektedirler; ekonomistler "salt işçi hareketi" önünde boyuneğmektedirler, teröristler ise devrimci mücadele ile işçi sınıfı hareketini birbirini tamamlayan bir bütün içinde birleştirme yeteneğinden ya da olanağından yoksun olan aydınların tutkulu öfkesinin kendiliğindenliği önünde boyuneğmektedirler. İnançlarını yitirmiş olanların ya da bunun mümkün olduğuna hiç bir zaman inanmamış olanların öfkeleri ve devrimci enerjileri için, terör dışında bir çıkış yolu bulmaları gerçekten zordur.»[9]

Lenin, 1900'lerin başlarında, Rusya'daki teröristlerin işçi sınıfını harekete geçirme yöntemi olarak bireysel teröre başvurmalarını eleştirirken şöyle diyordu :

Teröristler, «terörü, işçi sınıfını "kızıştırma" aracı olarak, ona güçlü bir iti sağlama aracı olarak savunuyor. Kendi kendisini böylesine çürüten bir sav düşünmek zordur. İnsanın şu soruyu sorası geliyor : Rus yaşamında yeralan haksızlıklar yeterli değil midir ki, özel "kızıştırıcı" araçları icadetmek gereksin? Öte yandan, Rus zorbalığının bile kızıştıramadığı ve kızıştıramayacağı kimselerin, kolarını kavuşturarak, hükümetin bir avuç teröristle düellosunu kenardan seyredecekleri besbelli değil midir?»[10]

Lenin'in bu sözleri Türkiye'deki goşist hareketler için de tümüyle geçerlidir. 1971 arifesindeki "sol" sapma da, Lenin'in sözünü ettiği teröristlerle aynı şeyi savunuyordu. Lenin'in devrimin nesnel ve öznel koşullarına ilişkin olarak formüle ettiği tezlerin yalnızca gelişmiş kapitalist ülkeler için geçerli olduğu ileri sürülüyor, Leninizmin evrenselliği reddediliyordu. Emperyalizme bağımlı geri ülkelerde egemen sınıflarla sömürülen halk arasında sun'î bir denge kurulduğu söyleniyor ve bu «sun'î dengeyi bozmanın, kitleleri devrim saflarına çekmenin temel mücadele metodu silahlı propagandadır. ... Silahlı propaganda, herşeyden önce, günlük maişet derdi v.s. içinde kaybolan, emperyalist yayınla şartlanmış, düzenin şu veya bu "partisine" umudunu bağlamış kitlelerin dikkatini devrim hareketine çeker, uyuşturulmuş, pasifize edilmiş kitlelerde kıpırdanma yaratır» deniliyordu.[11] Le-

---

9 V. İ. Lenin, **Agy**, s. 96.
10 V. İ. Lenin, **Agy**, s. 98.
11 M. Çayan, **Toplu Yazılar**, Devrimci Yol Yayınları, s. 363-64.

nin'in sözünü ettiği "kızıştırma" yöntemi de tamı tamına budur! 1971'in goşist akımları, işte böyle kitleleri "kızıştıracağız" diyerek silaha sarıldılar. Hem kendileri ağır kayıplara uğradılar, hem de gerici, faşist güçlerin işçi sınıfına, halka karşı giriştiği amansız saldırıyı kolaylaştırdılar. Bu akımlar şimdi, bu ağır yenilginin nedenleri konusunda birbirleriyle boğuşuyorlar, Lenin'in devrimin nesnel ve öznel koşullarına ilişkin öğretisini, parti öğretisini, çalışma tarzıyla ilgili görüşlerini hiç bir zaman anlamaksızın, sosyalist sisteme, SBKP'ne, dünya komünist hareketine sözgüler yağdırarak Leninizmi mıncıklayıp duruyorlar; ve sabırlı, ısrarlı bir propaganda, ajitasyon ve örgütlenme çalışmasıyla devrimin öznel koşularını hazırlamayı reddetme noktasında sağ sapma ile birleşiyorlar.

IV

Devrimin öznel koşullarından en temel olanının, belirleyici olanının proletarya partisinin varlığı olduğunu söyledik. Proletaryanın partisi varolmadıkça işçi sınıfına politik bilinç götürülmesi, ona öncülük edilmesi, proletaryanın devrim için hazırlanması olanaksızdır. Proletarya partisi ise, işçi sınıfının en ileri unsurlarının ideolojik, politik ve örgütsel birliği demektir. Geniş yığınlar arasında yürütülecek propaganda ve ajitasyon çalışması böylesi bir birliğin ürünü olmadıkça etkin olamaz.

Marksizm-Leninizm temelleri üzerinde sağlanmış bir ideolojik birliktir ki, işçi yığınlarına, emekçi yığınlara burjuva ideolojisinden arınmış doğru bir politik bilinç götürülmesini güvence altına alır. Lenin, «devrimci teori olmadan devrimci hareket olmaz» diyordu. Yani devrimci teori olmadan, bu teori yadsınarak ileriye doğru tek bir adım dahi atılamayacağını söylüyordu. İşçi sınıfının savaşımına öncülük edilecekse, bunun ancak **«en ileri teorinin kılavuzluk ettiği bir parti ile yerine getirilebileceğini»** belirtiyordu.[12] Günümüzde sağ ve "sol" sapmalar Marksizm-Leninizm'in eskidiğini, artık geçerli olmadığını iddia ediyorlar; evrenselliğini yadsıyorlar; sosyalist sisteme, SSCB'ne, proletarya diktatörlüğünün tüm başarılı uygulamalarına, komünist harekete saldırıyorlar; "eleştiri özgürlüğü" talep ediyorlar. Yani, kısacası, günümüzün **yaşayan** Marksizm-Leninizm'ini, devrimci teoriyi reddediyorlar.

Marksizm-Leninizm temelleri üzerinde sağlanmış ideolojik birlik tek başına yeterli değildir. Bu ideolojik birlik üzerine temellendirilmiş, devrimci hareketin içinden geçmekte olduğu aşamanın koşullarına, toplumdaki sınıf mevzilenmesinin doğru tahliline dayanan somut bir eylem programı (politik birlik) olmaksızın, yani işçi sınıfına, emekçi yığınlara somut çıkış yolu gösterilmeksizin, ne işçi sınıfı devrimden yana kazanılabilir, ne de doğru bir bağlaşıklıklar politikası yürütülebilir. Politik birlik,

---

[12] V. İ. Lenin, **Ne Yapmalı?**, s. 35-36.

böyle bir eylem programı etrafında birleşmiş olmaktır. İşçi sınıfının arasında, toplumun öteki kesimleri arasında yürütülecek olan propaganda ve ajitasyon çalışmaları, politik birliği sağlayan böyle bir eylem programına dayanmak, bu programın esaslarına bağlı kalmak zorundadır. Lenin, bütün muhalefet katlarının savaşıma katılmasını, bu savaşıma partinin önderlik etmesini sağlamak için, komünistlerin yığınların karşısına somut bir eylem programı ile çıkmaları gerektiğini söylüyor.[13] Partinin işçi sınıfına politik bilinç götürmesi demek, aynı zamanda işçi yığınlarını bu programdan yana kazanmak, bu programı onlara maletmek demektir.

Lenin bütün yerel çalışmaları merkezileştiren, planlı bir bütünün parçaları haline getiren bir örgütün bulunmayışını ilkellik olarak nitelendiriyor. Partinin yığınlar arasında çalışmasını bir bina inşa etmeye benzetiyor. Tek tek her inşaat işçisinin, her tuğla parçasını daha önceden saptanmış bir kılavuz çizgisi boyunca yerleştirdiklerini, binanın ancak böylesi bir kollektif çalışmayla yükseldiğini söylüyor. Böyle bir örgütün bulunmayışının "hem çok adam var, hem hiç adam yok" durumu yaratacağını, yani çalışmalarda işbölümünün gerçekleştirilemeyeceğini, çalışmalara amatörlüğün (elişçiliğinin - artizanlığın) egemen olacağını söylüyor. Ve devrimin öznel koşullarının hazırlanmasında ve nesnel koşullar elverdiğinde devrimi gerçekleştirmede örgütsel birliğin önemini şu sözlerle ortaya koyuyor :

«Ancak böyle bir örgüttür ki, militan bir sosyal-demokrat **esnekliği**, yani mücadelenin en çeşitli ve hızla değişen koşullarına hemen uyma yeteneğini ... sağlayacaktır. ... Biz her zaman günlük çalışmamızı yapmalıyız ve her zaman her şeye hazır olmalıyız, çünkü çok kez patlama dönemleri ile durgun dönemlerin birbirinin yerini ne zaman alacağını önceden kestirmek hemen hemen olanaksızdır. ... Ve devrimin kendisi de ... tek bir hareket olarak değil, azçok güçlü patlamalar döneminin azçok mutlak durgunluktaki dönemlerinin dizi halinde birbirinin yerini alması olarak düşünülmelidir. Bundan ötürü, parti örgütümüzün eyleminin başlıca içeriği, bu eylemin yoğunlaşma noktası, en güçlü patlama döneminde olduğu gibi en durgun dönemde de mümkün ve mutlaka gerekli çalışma olmalıdır, yani Rusya'nın bir ucundan bir ucuna birbiriyle bağlantılı, yaşamın bütün yönlerini aydınlatan ve yığınların olabildiğince geniş katları arasında yürütülen siyasal ajitasyon çalışması olmalıdır. ... örgüt ... **her şeye**, devrim dalgasının "alçalış" dönemlerinde partinin onurunu, saygınlığını ve yürekliliğini korumaktan, **ulus çapındaki silahlı ayaklanmayı** hazırlamaya, zamanını saptamaya ve gerçekleştirmeye kadar her şeye hazır olacaktır.»[14]

---

[13] V. İ. Lenin, Agy, s. 108.
[14] V. İ. Lenin, Agy, s. 213-15.

Türkiye'de Ordu ve Politika (1)

A. ARAKLIOĞLU

Marksist-Leninist teoriye göre **ordu**, belli bir düzen ya da sistemin, kendi görüşlerini, çıkarlarını ve son çözümlemede bizzat kendisini korumak, kollamak ve geliştirmek için, kendine özgü yol ve yöntemlerle oluşturduğu, yetiştirdiği, örgütlediği, silahlandırdığı ve komutası altında tuttuğu, belli bir hiyerarşı düzenine sahip, en kitlesel askeri kuruluştur. Bu tanımlama hem emperyalist ülkeler, hem sosyalist ülkeler ve hem de, gelişmekte olan ülkeler orduları için geçerli bir tanımlamadır. Bu yaklaşım, kimilerinin iddia ettiği gibi, ordunun "politikanın dışında" kalmayıp, tersine, belli bir politikayı savunmak ve kollamak için örgütlenmiş olduğunu ortaya koymaktadır.[1]

Ülkemizde de, ordunun politik arenadaki yeri ve rolü esasta bundan pek farklı değil. Ancak, genel planda olduğu gibi, özel olarak Türkiye'de de ordu, politika karşısında, politik süreçler karşısında etkinliği "sıfır" olan bir kuruluş değildir ve olmamıştır. Bir kurum olarak o da politik yönelimler karşısında, olumlu, olumsuz, belirli tepkiler göstermiş ve özellikle, hemen tüm geri kalmış ülkeler ordularında görüldüğü gibi, politik alanda hayli etkin bir rol oynamıştır.

Bu noktada bir parantez açarak, ordunun bir kurum olarak burjuva devlet mekanizmasındaki işlevi ile ordunun iç çelişkileri ve dış etkilere karşı tepkilerinin zaman zaman karıştırıldığını ve hatta özdeşleştirildiğini belirtmek gerekiyor. «..."normal" koşullarda olup biten şeyler; tümüyle farklı durumlarda, sınıfsal ve sosyal çatışmanın nitelik ve çapının yalnızca, ordu da içinde olmak üzere, devlet kurumlarının sıradan personelini etkileyebilmekle kalmayıp, aynı zamanda, orta kademeyi ve hatta, ancak geçici olarak ve sınırlı amaçlar için bile olsa, en üst kademeyi de etkileyebildiği zamanlar, devlet kurumlarının nasıl davranacağını asla belirlemez.»[2]

İşte bu yazının konusu, Türkiye pratiğini ele alarak, adı geçen etkileşimin evrimini açımlamak ve özetlemektir.

1. Osmanlı Ordusundan Cumhuriyet Ordusuna

Bilindiği gibi, Osmanlı ordusu, gerici yönetimin kuklası ve ortağı olan paşalar, komutanlar çevresi ile, tabanı oluşturan halk çocukları şeklinde iki bölüme ayrılmış bir yapı göstermekteydi.

---

[1] Genel olarak ordunun politikadaki yeri ve rolü konusunda, bkz. C. Akar, "Ordunun Yeri ve Rolü Üzerine" **Ürün**, S. 22, s. 7-25.

[2] J. Woddis, **Ordular ve Politika**, s. 22.

Osmanlı devletinin başını tutan egemen sınıfların emperyalist amaçlar uğruna orduyu savaşlara sürmesi, ordunun tabanını oluşturan halk çocuklarının başka halkları ezmek, köleleştirmek için onlara karşı sürülmesi ve ayrıca, ordu kademeleri arasındaki derin eşitsizlik ve baskı yöntemleri, bu kurumun içinde yöneticilere karşı büyük bir öfkenin kaynağı halindeydi.

Askerler nedenini anlayamadıkları, haklı bulmadıkları savaşlarda kırılmakta, buna tepki olarak da askerden kaçma olayları hızla artmaktaydı.

Orduların mevcudu, Osmanlı döneminin son yıllarında, çoğu kez, olması gereken miktarın ancak beşte-biri kadar kalmıştı. Kaçanların sayısı, silah altındakilerin çok üstündeydi. Bu haklı tepkinin nedenlerini Reşit Galip şöyle açıklamaktadır : «Ordu'dan kaçma olaylarının nedenini burada aramak gerekir. Köylü, kendisine verilen emirlerdeki insafsız sözlerin gerçek anlamının ne olduğunu, kendisinin kimin hakkını savunmak için öne sürüldüğünü anlamıştır.»[3]

Açlık ve soğuğun amansız etkisini de belirtmek gerekir : Askerlerin «kendi tabanlarında ise, yırtık çarıklar vardı ve hatta çoğu kez bu bile yoktu; ayaklarını paçavralarla sarıp savaşıyorlardı.»[4]

Ve bu koşullar, özellikle, ordunun tabanını oluşturan erler, küçük rütbeli subaylar için sözkonusuydu, emekçi halktan gelenler için sözkonusuydu. Çünkü, savaştan (I. Dünya Savaşı) önce çıkarılan geçici bir yasayla, 30 altın karşılığında zenginlerin önemli bir bölümünün askerlikten bağışlanması kabul edilmişti.[5]

Komuta kademesindekiler, özellikle gerici paşalar bütünüyle emperyalist kliklerin denetimi altındaydılar. Gerici paşalar, çoğunlukla, Alman emperyalizminin şakşakçısı durumundaydı. "Hizmetleri" karşılığı Alman yönetiminden para alan paşalara, komutanlara rastlamak nadir bir olay olmaktan çoktan çıkmıştı. 1883-95 arasında Osmanlı Genel Kurmayı'nın II. Başkanı olarak çalışan ve I. Dünya Savaşı'nda da 1. ve 6. Osmanlı Ordularına komuta eden Golç Paşa, bu durumu belirtirken şöyle yazar : «Bir

---

[3] Aktaran : E. T. Eliçin, **Kemalist Devrim İdeolojisi**, s. 370.

[4] Akt. D. Avcıoğlu, **Milli Kurtuluş Tarihi**, C. 3, s. 962.

[5] Agy, s. 926. Benzeri gelişmelere ulusal kurtuluş savaşında da rastlanabiliyor. 1920 ortalarında Maliye Bakanı Ferit Bey, "bedeli nakdi" (bedel karşılığı askerden bağışık tutulma) konusunda bir önerge verebilmiştir. (Bkz. A. Müderrisoğlu, **Kurtuluş Savaşının Mali Kaynakları**, s. 278). Bu tasarı, ilerici saylavların etkinliği nedeniyle reddedilmekle birlikte, fiiliyatta, birçok yörede ağaların, beylerin silahlı çatışmadan kaçtıkları, uzak kaldıkları görülmüştür. Bir saylavın aktardığına göre, köylüler ağaların savaş dışı kalmasından, yalnızca kendilerinin ateşe sürülmesinden şikayetçidirler: «Bu toprağın sahibi niçin geride oturuyor da, ben onun tarlasını muhafaza için bu siperde oturuyorum?» diyorlar (Agy, s. 347-8).

hayli generaller de bizim dostlarımızdır. Muntazam surette kendilerine tahsis olunan paraları almaktadırlar.»[6]

Böylesi bir durumda, ordunun tabanı ile emperyalist, işbirlikçi yönetici klik arasındaki çelişkinin iyice sertleştiğini söylemek bile gerekmez. Öyle ki, «Ordu'da ihtilal çıkması» korkusu egemen çevrelerde kendisini iyice hissettirir olmuştur.[7]

İşte, ulusal kurtuluş savaşı başlarken ordunun yapısı ve durumu böyledir. Böylesi bir ordunun harekete geçirilmesinde, komünist grupların ve çetelerin büyük bir yol oynamış olduğu açıktır. Devrimci ve ilerici tüm kişi ve çevrelerin elele vermesiyledir ki, ordu ulusal kurtuluş savaşında önemli ve olumlu bir rol oynayabildi.

Ulusal kurtuluş savaşında askerlerin rolü, yalnızca, bu savaşın askersel yönünde değil, politik yönünde de apaçıktır. Daha savaş başlarken yapılan Sivas Kongresi'nce seçilen Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyeti Temsiliyesi'nin üçtebirinin asker kökenli oluşu, ordu yönetiminin hareket içindeki politik ağırlığını tanıtlamaktır. Gerçekten de, İstanbul'da kalıp, açık işbirlikçi bir konum alan bir avuç paşa dışında, ordu yönetiminin önemli bir çoğunluğu ulusal burjuvazinin fiili önderliğini yapmışlardır.

I. Büyük Millet Meclisi'ndeki saylavların yüzde 15'inin ve bakanların da yüzde 29'unun[8] ve II. BMM'ndeki saylavların ise yüzde 20'sinin[9] asker kökenli oluşu, ordu yönetiminin ulusal kurtuluş savaşı içindeki yerini belirlemeye yarayacak nitelikteki başka ipuçlarıdır.

Ulusal kurtuluş savaşı ilerledikçe, ilk başta harekete katılmayan ya da çekimser kalan birçok üst rütbeli subayın da Ankara Hükümeti'nin yanında yer almaya başladığı bilinmektedir. Bu durum, Cumhuriyet ordusunun Osmanlı ordusunun kalıntıları üzerinde kurulmaya başlandığının ilk belirtilerinden biri olarak değerlendirilebilir. Ulusal kurtuluş savaşının yönetici kadrosunun önemli bir kesimi eski Osmanlı paşa ve subaylarından oluşuyordu. Bu kadro, yönetimde de eski Osmanlı yöntemlerini cilalayıp, uygulama taraftarıydı. Görüldüğü gibi, eski ordu ve devlet mekanizması yıkılmamış, ancak biçimsel değişiklikler geçirerek onarılmış ve yeniden kurulmuştu.

Bu, aynı zamanda da, bürokrasinin üst katmanları ile egemen çevreler arasındaki içiçe geçmişliğin yollarını açtı. Cumhuriyetin kurulmasından sonra da, üst rütbeli subaylar başta olmak üzere, bürokrasinin üst tabakaları ile egemen çevreler arasındaki bütünleşme süreci sürdü gitti. Parlamentodaki önder

---

[6] Akt. İ. Cem, **Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi**, s. 249.
[7] Harbiye Bakanı Nazım Paşa'nın sözleri. Akt. H. Bayur **Kamil Paşa**, s. 326.
[8] K. Steinhaus, **Atatürk Devrimi Sosyolojisi**, s. 85.
[9] **Agy**, s. 111

kadronun II. Meclis'te (1923-27) yüzde 66'sı, III. Meclis'te (1927-31) yüzde 61'i, IV. Meclis'te (1931-35) yüzde 60'ı, V. Meclis'te (1935-39) yüzde 65'i, VI. Meclis'te (1939-43) yüzde 61'i ve VII. Meclis'te de (1943-46) yüzde 50'si bürokratlardan oluşuyordu.[10] I. Meclis de dahil bu Meclislerde, sırasıyla, 58, 69, 69, 63, 87, 79 ve 70 kişinin orduyla şu ya da bu şekilde ilişkisi olduğu saptanmıştır.[11]

Ancak bu bütünleşme süreci dümdüz değildi, çelişkili bir görünüm taşıyordu. İstatistik verilerden de izlenebileceği gibi, İkinci Dünya Savaşı yıllarına rastlayan yıllar dışında ve özellikle VIII. Meclis bileşiminden başlamak üzere, genel olarak bürokratların ve özel olarak da ordu kökenli kişilerin yeri giderek önemini yitirme eğilimi gösterir. Bu, iki şekilde açıklanabilir : Birincisi, egemen sınıflar, ilerici subayların ve bunların çevresinin politikaya doğrudan "bulaşmasından" korktuğu ve gerici subayların da, doğrudan politikaya girerek, yönetimin maşası olduklarının açıkca ortaya çıkmasından ve bunlara karşı ilerici ordu çevrelerinden bir tepki doğmasından çekindiği ve görünümü kurtarmak istediği için, subayların doğrudan politik görevler üstlenmemesini yeğ tutuyordu. Kurtuluş Savaşı boyunca, askersel ve siyasal mekanizma tam anlamıyla birbiri içine geçmişti. «Kumandanlar, hem kumandan olarak vazifelerini yapıyor, hem de Meclis azası bulunuyorlardı. Bu bizim için tabii bir hayat tarzı haline gelmişti.»[12] Fakat savaş bittikten sonra, burjuvazinin buna katlanması güçleşmişti. Burjuvazinin ordu üzerinde mutlak bir denetim kurması gerekiyordu. Nitekim 1923 yılında, faal subayların Meclis'e girebilmek için ordudan ayrılması zorunluğunu getiren bir yasa çıkarıldı. Ancak, yasa çıktığı tarihte Meclis'te saylav olarak bulunan komutanlar bu kuralın dışında bırakılıyordu.[13] K. Karabekir, A. Fuat, Cevat ve C. Tayyar Paşa'lar başta olmak üzere birçok komutanın bu karara itiraz etmiş olması ve yönetimle aralarında belli bir gerginliğin doğması düşündürücüdür.[14] Komutanların direnmesi yönetim tarafından şu şekilde yorumlanır : «Atatürk, hatıralarında onların evvela orduya gidip sonra Meclise dönmek istemelerini olumsuz bir şekilde yorumlar. Yani, orduyu kafi derecede hazırladılar, şimdi siyasette bu hazırlığı değerlendirecekler, şeklinde yorumlamıştır. Onun için

---

[10] F. W. Frey, **The Turkish Political Elite**, s. 258. Akt. G. Şaylan.

[11] K. Öztürk tarafından derlenen **TBMM Albümü 1920-1973**'den yararlanılarak, tarafımızdan hesaplanmıştır.

[12] "İnönü'nün Hatıraları", **Ulus Gazetesi**, Mart 1969.

[13] G. Harris, "The Role of Military In Turkish Politics", **Middle East Journal**, C. XIX, Winter-Spring 1965.

[14] İnönü'nün, anılarında komutanların ordudan ayrılmadan Meclise alınmadıklarını yazması, Harris'in yanıldığı izlenimini uyandırmaktadır. Bu yasa genel kapsamlı olsa gerekir.

bu tecrübeye girişti. **Ordu üzerinde kimin tesiri ve hakimiyeti vardır, bunu tecrübe etmek istedi.»**[15]

Bu açıdan anılması gereken bir başka girişim de, askerlerin oy kullanma hakkından yoksun edilmesidir. Erzurum saylavı H. Avni Bey'in iddiasına göre, «Bu düşüncenin amacı subaylarımızın yurtla ilgilerini kesmek değildir. Fakat, ordu her türlü akımların dışında olmalıdır.»[16] Oysa, «bu düşüncenin amacı» ordunun ordunun alt kademesinin, erlerin ve yurtsever subayların halktan yana tavır koymalarını engellemekti. En azından bir bakıma öyleydi. Ayrıca bu düşünce, orduyu politikanın ("türlü akımların") dışında tutma teranesinin uvertürlerinden başka birşey de değildi.

1924 yılında da, Genelkurmay Başkanı kabineden çıkarıldı. Bu, ordunun politize olma sürecini önlemek, en azından frenlemek yolundaki bir başka girişimdi.

Bürokratların üst katmanlarının politik arenadaki öneminin ilk bakışta görece azalma eğilimi göstermesinin ikinci nedeni, bizzat bu katmanların büyük burjuvazi ile bütünleşerek, burjuva bir nitelik kazanmalarıydı.

Günümüzde OYAK örneğinde simgelenen bu çabanın, o dönemdeki minyatürleri bunu kanıtlamaktadır. İstiklal Mahkemesi Başkanı olan ve orduyla bağlantılı bulunan A. Çetinkaya'nın ve yine orduyla bağlantılı olan, Mahkeme üyesi Kılıç Ali'nin ilk Türk "halk şirketi" olan Türkiye Milli İthalat ve İhracat A.Ş.'nin İdare Meclisi Başkanı ve Başkan Vekili olmaları kuşkusuz bir sürpriz sayılmamalıdır. Bu şirketin kurucuları arasında Albay Kara Vasıf, Albay Galatalı Şevki, Albay Selahattin gibi subayların bulunması da bir rastlantı değildir: «Ortaklarımızın büyük bir kısmı, yiğit Ordumuzun **binbaşı ve daha yüksek rütbeli** subaylarından ibarettir.»[17] Bu şirketin daha sonraları bir İngiliz şirketiyle başarısız bir ortaklık kurma denemesinde bulunması da, sanırız, parantez içinde belirtilmeye değer başka bir ilginç noktadır. İş Bankası kurucu ve ortakları arasında da Atatürk, Kılıç Ali gibi Ordu kökenli önemli kişilerin yer aldığı bilinmektedir.

Bir başka grup paşa da tarım burjuvazisi, toprak ağası haline dönüşür ve bu dönüşüme, emekçi köylülerin zararına, burjuva devlet önemli ölçüde yardım eder. Iraklı Uceymi Paşa'ya Urfa'da bir çiftlik, Yüzbaşı A. Ursavaş'a Ceyhan'da bir çiftlik verilir. Atatürk'ün de Ankara'da (AOÇ) ve Silifke'de geniş toprakları vardır.

Ordudaki gerici paşalar kliği arasında K. Karabekir'in özel bir yeri vardır. Gerici Osmanlı yönetiminin has paşalarından biri olan Karabekir'in, Kurtuluş Savaşı başlarında tüm kolordu-

---

15 "İnönü'nün Hatıraları", Agy - biz çizdik.

16 Akt. M. Goloğlu, **Türkiye Cumhuriyeti 1923**, s. 189.

17 S. İlkin'den akt. D. Avcıoğlu, Agy, C. 3, s. 1359 - biz çizdik.

lardan daha sağlam kalabilmiş olan XV. Kolordu'nun[18] başında bırakılmış olması ve Doğuda geniş bir alanı denetim altında tutması bundan ileri gelmektedir. Karabekir hem ordudaki konumunu korumak, hem de politik yaşamda etkin (hatta, olabilirse, belirleyici) bir rol almakta kararlıdır. İşi komploculuğa kadar götürür. «Devrim sözü sermayeyi ürkütüyor» diyen subay eskisi Rauf Orbay ve Alman emperyalizmi taraftarı eski İttihatçılardan kimileri de bu komploya karışırlar. K. Karabekir, A. Fuat, Refet, C. Tayyar Paşalar, subay eskisi Rauf Bey, Rüştü Paşa (asıldı) bu olaya karışan subay kökenli kişilerdir.[19] «Karabekir ve öteki general arkadaşları olay üzerine tutuklandılarsa da, ordudan gelen ağır baskı üzerine serbest bırakıldılar ve sivil muhalefetin uğradığı ağır cezalardan kurtuldular.»[20]

Ordunun gerici kanadında emperyalizmin, özellikle de Alman emperyalizminin büyük bir etkisi olduğu açıktı. Aslında «yüksek rütbeli subayların büyük bir çoğunluğu askerlik eğitimlerini Almanya'da görmüşlerdir.»[21] Bunlar, Türkiye'nin "küçük bir Almanya" olması ülküsünü taşımaktadırlar.

Bu gerici kanada karşılık, ordunun tabanını oluşturan geniş kitle arasında ilerici eğilimler hayli yaygındı. Oktobr Devrimi'nin etkileri, önemli bir bölümü köylü kökenli olan ve genellikle topraksızlıktan ezilen erler üzerinde derin bir etki yapmıştır. Çarlık Rusya'da tutsak olup, Oktobr Devrimi'ni bizzat yaşayan askerleri de buna katmak gerekir. Ayrıca, komünist gerillaların örgütlediği savaş grupları, alaylar içinde de devrimci duygular egemendir. Kütahya'daki Halk Alayı bunların başında geliyordu. Bu alayın komutanı, TKP MK üyesi Topçu İsmail Hakkı idi. «Bu alayın her biri 600 silahlı 4 taburu vardı. Alayın Başhekimi komünist doktor İdris, halkın ve erlerin sevgi ve saygısını kazanmış bir yoldaştı. Alayın ayda 20 bin lira masrafı vardı. Halk hiçbir zorluktan çekinmedi, komünistlerin kurduğu bu alayı giydirdi, kuşandırdı, silahlandırdı. Alayın özel düzeni, sıkı disiplini, politik yönetmenleri, özel giyimi vardı. Bu halk alayı, Kütahya Cephesi'ndeki düşmana ağır darbeler indirdi.»[22] Sonra, komünistlerin önderliğinde kurulup Maydos'ta, İzmit'te, Bursa'da, Bandırma'da ve daha birçok yerde başarılı savaşlar veren çeteleri belirtmek gerek. Bu çetelerin kurucuları arasında TKP'li Affan Hikmet, Kürt Süleyman, Gevyeli komünist Tahsin, Rizeli Osman Kaptan, İstanbullu tornacı Şaban'ın isimleri önde geliyor-

---

18 S. Selek, **Anadolu İhtilali**, s. 108.

19 "İnönü'nün Hatıraları", **Agy.**

20 Harris, **Agy.**

21 1906 yılında İstanbul'daki İngiliz Büyükelçiliği'nin hazırladığı rapordan aktaran: K. Steinhaus, **Agy**, s. 198.

22 S. Üstüngel, "Ölümsüz Savaşçılar", **Ölümsüz Savaşçı Mustafa Suphi** içinde, s. 12.

du. "Yeşilordu" ve "Bolşevik Taburu" adı altında savaşan birliklerde de devrimci eğilimlerin etkisi son derece belirgindi.

Ancak, egemen sınıflar bu etkiden korkarak, savaştan sonra bu kuvvetleri dağıttılar, devrimci önderleri ortadan kaldırma yolunu tuttular. Burjuvazi devrimci güçlere karşı yönelttiği saldırılarında, ordu içindeki ilericilere özellikle çengel atmaya büyük bir özen gösterdi. 1921 tevkifatında tutuklananlar arasında bulunan «Baytar Salih (Hacıoğlu) ve Affan Hikmet gibi şahıslar ordu kadrolarında görevli idiler.»[23] 1925 saldırısında da, İstiklal Mahkemesi'ne verilen ilericiler arasında, askeri öğrenciler ve subaylar yine belli bir yer tutuyorlardı.[24] Burjuvazi, yalnızca ordu içindeki ilericileri, devrimcileri ezmekle kalmadı, aynı zamanda, bir bütün olarak orduyu sıkıca kendisine bağlamanın yollarını da aradı. Yeni bir düzenleme getirerek,[25] orduyu eski Osmanlı paşalarının, gerici kliğin eline teslim etmeye çalıştılar. Yeni yönetimin Genelkurmay Başkanlığı'na, önce, «her ne şart altında olursa olsun, meşru düzen içinde, **hükümet tarafında veya hükümette bulunmak** isteyen»[26] İsmet Paşa, sonra da, Osmanlı Harbiye Nazırı Fevzi Paşa (Çakmak) getirilir.

Ama burjuvazi ne yaptıysa, ordu içindeki, özellikle erler ve küçük rütbeli subaylar arasındaki ilerici eğilimleri bütünüyle boğmayı başaramadı. Bu yüzden de saldırılarını sık sık yineledi.

Sözkonusu iki eğilimin varlığı ve kimi dönemlerde karşı karşıya gelişi, daha sonraları da sürdü gitti. 1930'larda da görünüm böyleydi.

Ordu içinde, tüm baskılara karşın, ilerici bir eğilimin güçlendiği gözlenebiliyordu. «Bu dönemde büyük Türk şairi Nazım Hikmet Ran, ordu içinde ve dışında entellektüeller arasında büyük ün kazanıyordu. Marks ve Engels'in yazıları çevriliyor ve elden ele dolaşıyordu.»[27]

Egemen sınıflar ordu içinde, özellikle ordunun alt kademelerinde ilerici eğilimlerin varlığına ve yayılmasına elbette tahammül edemezlerdi. Nitekim, 1938 yılında ordudaki ilericileri tasfiye etmeyi, sindirmeyi amaçlayan eylemler sahnelendi. «O zamanlar, ta 1938'lerde, Alman faşizmi azgın bir hale gelmişti. Orta Doğu'da tam bir egemenlik kurmuştu. Harp Okulu'nda kitap okumaya meraklı bir avuç genç vardı. Bu gençler ırkçı ve Turancı bir başka grubun hışmına uğradı. Harp Okulu, Ankara allak bullak oldu. Bugün yarın darağaçları kurulacakmış gibi bir hava

---

23 T. Ketenci, **Türk Silahlı Kuvvetleri ve Aşırı Sol**, s. 23.

24 A. Sayılgan, **Türkiye'de Sol Hareketler**, s. 191.

25 1926 yılında kabul edilen TCK'nun 142. maddesinin "izinsiz asker toplamak fiiline" karşı hazırlanmış olması, ilginç bir rastlantıdır.

26 S. Selek, **Agy**, s. 159 - biz çizdik.

27 Harris, **Agy**.

esti ortalıkta.»[28] Saldırı yalnızca ordudaki ilericilere yönelik olmamakla birlikte, hareketin ağırlıklı yönü devrimci er, subay ve eskeri öğrencilere yönelikti. Harp Okulu Askeri Mahkemesi'ne verilen 29 sanıktan 22'sinin asker, mahkum edilen 6 sanıktan 4'nün asker olması[29] ve yine, aynı yıl, Donanma Komutanlığı Askeri Mahkemesi'nce yargılanan 26 sanıktan[30] «18 yıl ile 3 ay arasında hapse mahkum olan ... astsubay ve erlerin sayısının 21»i bulması[31], ilerici güçlere karşı girişilen saldırı ve provokasyonlarda ordudaki ilericilere nasıl çengel atılmak istendiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Oysa, Hitler faşizminin giderek azgınlaştığı bu yıllarda faşist, ırkçı eğilimlerin ordu içinde yuvalanmasına, yayılmasına yalnızca göz yumulmakla kalınmamış, bizzat hükümet programında (5 Ağustos 1942 tarihli Saraçoğlu Programı) bile ırkçılık savunulmuştur: «Biz Türküz, Türkçüyüz ve hep Türkçü kalacağız (...) Biz azalan ve azaltan Türkçü değil, çoğalan ve çoğaltan Türkçüyüz ve her vakit bu doğrultuda çalışacağız.» Programlarında bunları savunan hükümetlerin eylemleri de elbette buna uygun olacaktı. Von Papen'in 5 Ağustos 1941 tarihli raporuna göre, «Rusya'daki Alman başarılarını gördükten sonra, Türk hükümet çevreleri, Türk-Rus sınırının ötesinde bulunan ırkdaşlarının ve özellikle Azerbaycan'daki Türk-Moğolların geleceği ile daha çok ilgilenmektedir.»[32]

Böylesi bir ortamda faşizan, ırkçı eğilimler ordu içinde de rahatça at oynatmak olanağı bulabildiler. Hitler faşizmine yaranabilmek için hükümet çevreleri de bunları çeşitli yollarla desteklediler. Ordu içindeki ırkçı-Turancı eğilimler körükleniyordu. Ordu Komutanı Ali Fuad Erden'in Von Papen'e benzer bir dil kullandığı, herkesçe bilinen bu olgu Almanların bile gözünden kaçmamıştı. Erden, (geçici olarak Hitlercilerin işgali altında olan) Güney Rusya'ya çağrılır, cepheyi dolaşır, Alman saflarını gezer, Hitler'le görüşür. Dönüşünde, İnönü ve Çakmak'a «Alman utkusunun kesin olduğu» yolunda rapor verir ve Hitler'in görüşlerini savunur. General eskisi H. H. Erkilet de aynı durumdadır.

Çakmak adına Almanlarla bağlantı kuran Dr. Garoun'un belirttiğine göre, Çakmak, Türk-Alman ilişkilerinin yalnızca Turancılık temeline dayanacağını, Almanların tutumuna sempati beslediğini ve savaş tutsakları arasında çalışmak üzere adam vermeye hazır olduğunu söylemektedir.[33]

---

28 A. Kadir, 1938 **Harp Okulu Olayı ve Nazım Hikmet**, s. 7.
29 **Agy**. s. 71-2 ve 102.
30 M. Goloğlu, **Tek Partili Cumhuriyet 1931-1938**, s. 286.
31 T. Ketenci, **Agy**, s. 26.
32 Akt. D. Avcıoğlu, **Agy**, C. 3, s. 1519.
33 D. Avcıoğlu, **Agy**, s. 1520.

Ancak savaşın, faşizmin kesin yenilgisiyle son bulacağının iyice ortaya çıkması üzerine, göstermelik kimi eylemler yapılır. 19 Mayıs 1944'de konuşan İnönü, «Milli Kurtuluş sona erdiği gün yalnız Sovyetler'in dostluk gösterdiği»ni anımsatmak gereğini duyarak, «Turancılar, Türk milletini bütün komşularıyla onulmaz bir surette derhal düşman yapmak için birebir tılsım bulmuşlardır» diyordu.[34] 1944 Eylül'ünde başlayan Irkçılık-Turancılık Davası'nda yargılanan 23 kişi içinde 7 kişinin orduyla bağlantılı olduğunu belirtmek gerekir[35]. «Bu askerlerin başında Yüzbaşı /Gologlu'na göre üsteğmen —AA/ Alpaslan Türkeş yer alıyordu. Birkaç yıl hapiste kaldıktan sonra Pan-Turanistler serbest bırakıldı ve Türkeş hiçbir zarar görmeden birliğine döndü.»[36] Ordudan atılmadı. Yıl 1947 idi. ABD emperyalizminin soğuk savaş rüzgarları uluslararası ortamı zehirlemeye başlamıştı. Amerikan Missouri zırhlısı Türkiye kapılarındaydı.

Ordudaki komutanlardan çoğunun Alman standartlarına göre yetiştirilmiş olması, İkinci Dünya Savaşı boyunca üst kademe subayların genellikle faşizan eğilimler beslemelerini ve en azından, Hitlercilerin utkularına inanmalarını kolaylaştırıyordu. Sovyetler Birliği başta olmak üzere demokrasi cephesinin faşizm karşısında sağladığı çığır açıcı başarı bu kesimlerde hem önemli ölçüde şaşkınlık, hem de, dünya sosyalist sisteminin gelgeç bir olgu değil, tarihsel ve tersinmez bir süreç olduğunun teslim edilmesi yolunda bir etki yarattı. Emperyalizmin yarattığı soğuk savaş psikozu, kimi komutanların kafasında dünya jandarmalığının ileri karakolu, "demokrasinin kalesi" (!) olma fikrinin doğmasına ve yerleşmesine yol açtı. Dünyayı "korumak" ödevi sanki artık onlara verilmşiti!! İlerde göreceğimiz gibi, ta Kore'lere işte bu kafayla gidildi.

Savaş yıllarında ordunun politik ağırlığı daha belirgin ölçüde artmış, CHP (ve hükümet) çevreleri ile ordu üst kademesi arasındaki bağlantılar, ilişkiler daha bir açık, daha bir güçlü duruma gelmişti. Ordu komutanları ile Parti yöneticileri, önemli konularda çoğunlukla birbirlerine danışıyorlar, birbirlerinin toplantılarına yadırganmadan katılabiliyorlardı. Sıkıyönetim koşulları da bu süreci kolaylaştırıyordu.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Türkiye politikasında gözlenen önemli değişikliklerin başında, burjuvazi ile bürokrasinin üst katmanları arasındaki dengenin yeni bir görünüm kazanması geliyordu. Tekelci eğilimler taşıyan işbirlikçi burjuvazi, iktidara, kendi ağırlığını daha bir dolaysız koymak niyetindeydi. Ayrıca, hükümetin giriştiği Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu girişimi de toprak ağalarını ve burjuvaziyi hayli rahatsız etmişti.

---

[34] Akt. M. Goloğlu, **Milli Şef Dönemi 1939-1945**, s. 251.

[35] **Agy**, s. 253.

[36] Harris, **Agy**.

Dahası, hem genel olarak, hem de kimi ordu çevrelerinde hükümet (CHP) eski "saygınlığını" yitirmeye başlamıştı. Demokrat Parti böylece kuruldu.

DP, varoluş koşullarına uygun olarak, ordunun politikaya açık açık karışmasını, kimi ordu komutanlarının parti (CHP) toplantılarında sık sık boy göstermelerini istememektedir. Ancak DP de paşalar kliğinden kimi kişileri kendi listelerine alarak işe girişmeyi daha güvenli görmüş olmalıdır ki, ordu üst kademesinden birçok subayla bağlantı kurmayı da gözardı etmez. Komutanların desteğinin kazanılmasına özel bir kaygı gösterilir.

Aslında, hem ordu yönetimindeki kimi faşizan çevrelerde gerici Turan düşlerinin tümüyle silinip gitmemesi, hem ÇTK gibi, toprak ağalarını ve burjuvaziyi, dolayısıyla da, bu çevrelerin uzantıları haline gelen kimi paşaları endişelendiren girişimlere kalkışılması ve hem de, CHP yönetiminin ilericiler üzerinde uyguladığı baskı ve terör nedeniyle, ordu içinde CHP'ye karşı haklı bir öfke doğmuş olması, bütün bunlar, ordunun önemli bir kesiminin CHP'ye karşı (çeşitli nitelikler ve görünümler içeren) bir güç haline gelmesine katkı yapıyordu. 1944 yılında Çakmak'ın emekliye ayrılmasıyla birlikte, artık ordu içindeki gerici paşalar kliğini denetlemek çok zor bir duruma gelmiş oluyordu. Kurtbek, Yıldırım, Tural ve Sunay gibi gerici subaylar iktidarı devirip, faşizan bir yönetim kurmak için gizli örgütler kurma yoluna gidiyorlardı.[37]

Bu ekip, İstanbul Harp Akademisi'nde kurulan tartışma grubuyla bağlantılıydı. Bunlar, DP'ye yakınlığı bilinen General F. Belen'e, iktidarı devirmeyi önerecek ölçüde "işi ilerletmişlerdi". «Belen, yeni seçimler yapılıp bir sonuç alınıncaya kadar harekete geçilmesini sakıncalı bulduğunu bildirdi. Ama seçimlerde hile yapılırsa, kamuoyu bir askeri müdahaleye müsamaha gösterebilirdi. Subaylar, Belen'in nasihatine uydular.»[38]

CHP kurmayları da ordunun durumunu bilmiyor değillerdi. Karşı önlemlere giriştiler. Genelkurmay Başkanlığı Milli Savunma Bakanlığı'na bağlandı ve sivil denetim güçlendirildi. CHP politikasına karşı çıkan yaşlı subaylar da emekliye sevkedildi.

Ama bütün bu çabalar sonuçsuz kaldı; 1950 seçimlerini DP kazandı.

---

37 D. Avcıoğlu, Türkiye'nin Düzeni, C. 2, s. 354.
38 Harris, Agy.

«O»

Bolşevizmin Doğuşu

Turgut AKDAĞ

Dünya komünist hareketi tarihinin en önemli olayları arasında yer alan Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin II. Kongresi'nin 75. yıldönümü, içinde bulunduğumuz günlerde dünyanın dört bir yanında anılıyor.

II. Kongre'yi böylesine önemli kılan, yalnızca onun Büyük Oktobr Sosyalist Devrimi'nin öncüsü olan partiyi, yeni tipteki Leninci partiyi yaratan, bunun temellerini atan bir kongre olması değil, aynı zamanda onun getirdiği ilkelerin ve koyduğu kuralların işçi sınıfı partileri için bugün de en temel bir yolgösterici, oportünizme ve revizyonizme karşı savaşımın önde gelen bir silahı olmasıdır.

Bu nedenle II. Kongre'nin 75. yıldönümünün kutlanması, salt işçi sınıfının geçmişteki bir kazanımının anılması olmakla kalmamakta, bugün hâlâ gündemde olan oportünizme karşı ardıcıl savaşımın önemli bir alanı olmaktadır. RSDİP II. Kongresi'nin deneyim ve dersleri günceldir. Lenin'ciliğin dikkatle incelememiz ve özümsememiz gereken temel taşlarıdır.

RSDİP II. Kongresi 17 Temmuz - 10 Ağustos 1903 tarihleri arasında gizlilik koşulları altında toplandı. Önce Brüksel'de başlayan kongre, daha sonra güvenlik nedenleriyle Londra'da devam etti. Kongre'ye 26 parti örgütünü temsil eden ve 51 oy hakkına sahip 43 delege katıldı. Kongre, partiyi işçi sınıfının gerçek öncüsü durumuna getirmek açısından çok önemli sorunlarla karşı karşıyaydı. Gündemde, henüz tam bir parti görünümüne sahip olmayan, çeşitli gruplardan ve aralarında sıkı bağlar bulunmayan, merkezi bir yönetime gereğince sahip olmayan yerel örgütlerden oluşan mevcut parti örgütlenmesini bilimsel bir yapıya kavuşturmak, parti program ve tüzüğünü oluşturmak gibi dirimsel önem taşıyan konular yer alıyordu.

Lenin, bütün bu konularda partiyi çağın gereklerine uygun bir yapıya kavuşturucu yolda çalışmalar ve hazırlıklar yapmıştı. 1900'den beri Lenin'in yönetiminde yayınlanmakta olan İskra gazetesinde, Lenin'in ve yoldaşlarının bu konulardaki görüşleri kongre öncesinde yayınlanmış, Lenin'in hazırladığı program taslağı da İskra'da parti üyelerinin dikkatine sunulmuştu.

Ne var ki, II. Kongre'de yalnızca Lenin'ci İskra yandaşları temsil edilmiyordu, parti içinde yuvalanmış çeşitli oportünist gruplar da vardı. Böylece II. Kongre proleter ve burjuva çizgiler arasında keskin bir savaşıma sahne oldu. Çünkü sorun en temel sorundu : Parti nasıl bir parti olacaktı? Lenin'in savunduğu gibi yeni tipte bir sınıf savaşımı örgütü mü, yoksa bir düzen örgü-

tü mü olacaktı? Gerçekten devrimci bir işçi partisi yaratılacak mıydı, yoksa RSDİP proletaryayı burjuvazinin peşine takan bir parti mi olacaktı?

İskra'cılar kongrede çoğunluktaydı, 33 oya sahiptiler. İskra'nın muhalifleri ise 8 oya sahipti, bunlar 3 ekonomist ve 5 Bund'çudan oluşuyordu. Ayrıca Yuşni Raboçi (Güney İşçileri) adı altında birleşmiş olan 10 delege daha vardı. Bunlar yalpalayan, orta yolcu bir gruptu. Lenin bunları "bataklık" olarak adlandırıyordu.

Kongre'de İskra yandaşlarının kesin çoğunlukta olmasına olmasına karşın, bunların hepsi gerçek İskra'cı değildi. Tutarlı ve ardıcıl İskra'cılar, Lenin'in yandaşları 24 oya sahipti. Martov'un peşinden giden, ilerde menşevizmin öncüleri olacak grup ise 9 oya sahipti.

Kongre'de ilk olarak Bund'un parti içindeki yeri tartışıldı. Yahudi parti üyelerinden oluşan bir grup olan Bund'çular, partinin ulusal örgütlerin federatif bir birleşmesi olarak çalışmasını savunuyordu. Parti merkezinin de bu ulusal örgütler üzerinde fazla bir yetkisi olmamalıydı. Lenin ve İskra'cılar ise Rusya'da yaşayan bütün ulusların ilerici işçilerinin tek bir merkezi parti içinde birleşmesini savunuyor, Bund'un örgütsel milliyetçiliğine karşı çıkıyor, parti yapısında federalizmi reddediyorlardı.

Kongre Lenin'in görüşlerini benimsedi, parti yapısında milliyetçi ilkeler mahkum edildi, merkeziyetçilik ve proleter enternasyonalizmi temeli üzerinde yükselen Leninci ilkeler onaylandı.

II. Kongre'nin bu kararı, Rusya'nın sınırlarını aşan bir önem taşıyordu. Parti yapısındaki bu ilkeler her çokuluslu ülkedeki işçi sınıfı partisine yol gösterici bir nitelik taşıyordu. Örneğin kongreden kısa süre önce Avusturya sosyal demokratları, partilerini ulusal kökene göre federatif bir yapıya dönüştürmüşler ve milliyetçiliğe teslim olmuşlardı.

Bund'çuluğun ayrılıkçı görüşlerinin mahkum edilmesinden sonra II. Kongre parti programını görüşmeye başladı. Oportünistler önce Lenin'in hazırladığı taslakta yeralan proletarya diktatorası ilkesine karşı çıktılar. Bunlar kapitalizmin çelişkilerinin keskinleşmesinin kendiliğinden sosyalizme yol açacağını savunuyordu. Kongre bu görüşleri de mahkum etti ve proletarya diktatorasının zorunluluğunu vurguladı.

Programda yer alan partinin işçi sınıfının öncüsü olduğu tezine karşı çıkanlar da oldu. Ekonomistler, işçi hareketinin kendiliğinden gelişeceğini ileri sürüyorlardı. Kongre bu sapık görüşü de reddetti ve Leninci parti ilkesini benimsedi.

Parti içindeki oportünistlerin bir başka görüşü de köylülüğün devrimci bir öz taşımadığı şeklindeydi. Böylece işçi - köylü bağlaşıklığını ve işçi sınıfının tüm halkın öncülüğü görevini üstlenmesini reddediyorlardı. Kongre bu konuda da Lenin'in hazırladığı programı onayladı.

İskra'cılarla oportünistler arasında uzun tartışmalara yol açan başka bir konu da ulusal sorun oldu. Lenin birçok çalışmasında işçi sınıfı partisinin ulusal sorun karşısındaki devrimci tavrını belirlemişti : Tüm yurttaşlara milliyetlerinden bağımsız olarak tam hak eşitliği, aynı devlet içinde yaşayan tüm uluslara kendi yazgılarını belirleme hakkı ve tüm uluslardan işçilerin aynı sınıf örgütlerinde (parti, sendika, vb.) birleşmesi. Kongrede Bund'çular ulusal kültürel özerklik ilkesini savunarak, işçilerin ulusal kültürlerine göre ayrılmasına yolaçmak istediler. Polonyalı sosyal demokratlar ise ulusların kendi yazgılarını belirleme ilkesine karşı çıkıyorlardı. Bunun ayrılıkçı milliyetçilerin işine yarayacağını ileri sürüyorlardı. Bu ilkenin, işçi sınıfının proleter enternasyonalizmi ruhu içinde eğitilmesi açısından taşıdığı önemi ve ezilen ulusların işçi sınıfının etrafında ortak düşmana karşı birleşmesini sağlamadaki işlevini göremiyorlardı.

Kongre bütün bu görüşleri reddederek milliyetçiliğe önemli bir darbe indirdi.

Sonuçta oportünistlerin bütün saldırıları İskra'cılarca etkisiz duruma getirildi ve Lenin'in hazırladığı program taslağı kongrede benimsendi. Böylece Komünist Manifesto'dan bu yana, işçi sınıfı ilk kez her açıdan tutarlı ve sağlam bir programa kavuşmuş oluyordu. Rus işçi sınıfını devrime götüren program oluşmuştu. Batı Avrupa'daki işçi sınıfı partilerinden farklı olarak Rusya proletaryasının bu gerçekten Marksist parti programı, dünyada proletarya diktatorası ilkesini içeren ilk program olma niteliğini de taşıyordu.

II. Kongre aynı zamanda İskra'nın şimdiye kadar izlediği çizgiyi de onaylayarak, İskra'nın partinin merkez organı olduğunu kabul etti. Böylece İskra'nın, yani Lenin'in çizgisi tüm partinin çizgisi olarak benimsenmiş oluyordu.

Bund'çu ve ekonomist görüşlerin İskra'cılarca altedilmesinden sonra parti tüzüğünün görüşülmesine geçildi. Bu aşamada, gerçek ve sahte İskra'cılar arasındaki, uzun yıllar sürecek bolşevik - menşevik ayrılığı da ortaya çıktı.

Ayrılık daha tüzüğün birinci maddesinde belirdi. İskra'cı grup içinde yer alan Martov ve peşindekiler, Lenin'in getirdiği öneriye şiddetle karşı çıktılar.

Lenin, parti üyesi olmak için mutlaka parti örgütlerinden birinde çalışmak gerektiğini söylüyordu. Martov'cular ise, parti örgütlerine yardımcı olmayı üyelik için yeterli sayıyorlardı. Sorun işçi sınıfının devrimci partisinin yapısını temelden ilgilendiren çok belirleyici bir sorundu. Lenin, ancak merkezi parti disiplini içinde çalışan devrimcilerden kurulu bir partinin proletaryanın tarihsel görevlerinin yerine getirilmesine öncülük edebileceğini söylüyordu. Martov'culara göreyse, parti disiplinine uymayı taahhüt etmeyenler de parti üyesi olabilirlerdi. Böyle birşey

bir proletarya partisi değil, ancak bir aydınlar klübü olabilirdi. Partinin kapısını her isteyene açmak, burjuvazinin partinin içine girmesine olanak tanımaktan başka bir anlama gelmezdi. Lenin şöyle diyordu : «Görevimiz, partimizin sağlamlığını, dayanıklılığını, saflığını korumaktır. Parti üyeliğinin adını ve saygınlığını sürekli artırmalıyız. Bu nedenle Martov'un formülasyonuna karşıyım.»

Leninciler birlik ve bütünlük içinde, sıkıca örgütlenmiş, disiplinli bir devrimci proleter savaşım partisinden yanaydılar. Martov'cular ise bulanık, alacalı - bulacalı, biçimsiz, küçükburjuva, oportünist bir partinin savunuculuğunu yapıyorlardı. Gerçekte ise parti sıkı bir iç disipline sahip olmalıydı.

Bu önemli ayrılık kongrede safların iyice belirlenmesine yol açtı. Ekonomistler, Bund'çular, orta yolcular hep birlikte Martov'cuların yanında yer aldı. Sonuçta Troçki dahil tüm oportünistlerin "kutsal ittifakı"yla tüzüğün birinci maddesi üzerindeki oylamayı Leninciler 22'ye karşı 28 oyla kaybettiler.

Ne var ki, oportünistlerin bu geçici başarısı, Lenincileri yılgınlığa sürüklemedi. Gündemin bundan sonraki maddesinde yer alan Merkez Komitesi'nin partideki yeri konusunda kongreye kendi görüşlerini kabul ettirmeyi başardılar. Oportünistler Merkez Komitesi'nin yönetici rolünü kısıtlamak, onu göstermelik bir organ durumuna indirgemek istiyorlardı. Kongre bu çabayı boşa çıkardı ve tüzüğün kabul edilen maddesiyle, Merkez Komitesi'nin partinin bütün pratik faaliyetini yönettiği, partinin güç ve araçlarının dağıtımını yaptığı, parti organlarını örgütlediği ve bunların çalışmalarını yönettiği, aldığı kararların bütün parti için bağlayıcı olduğu belirlendi. Oportünist federalizm ve özerklik ilkeleri yenilmiş, merkeziyetçilik ilkesi, bir daha tüzükten çıkmayacak şekilde yerleşmişti.

Kongrenin bundan sonraki aşamasında, oportünistçe bazı özel istekleri kongrece reddedilen iki ekonomist ve beş Bund'çu delege kongreyi terkettiler. Böylece Leninciler yeniden oy çoğunluğunu elde etmiş oldular.

Sıra seçimlere gelmişti. Leninciler Merkez Komitesi'ne ve Merkez Organı'na sağlam ve tutarlı devrimcilerin seçilmesinden yanaydılar. Martov'cular ise seçimlerde oportünistlerin ağırlık kazanmasının peşindeydiler. Sonuçta, isteklerini gerçekleştirme olanağı bulamayan oportünistler, Merkez Komitesi seçimlerine katılmadılar, Plekhanov ve Lenin ile birlikte merkez organının redaksiyonuna seçilen Martov da bu görevi kabul etmedi. Seçimler Lenincilerin utkusuyla sonuçlandı.

İşte bu tarihten sonra, partinin yönetim organlarının seçimlerinde çoğunluğu kazanan Lenincilere, Rusçadaki bolşinstvo - çoğunluk sözcüğünden çıkarak bolşevikler, azınlıkta kalan oportünistlere de, menşinstvo - azınlık sözcülüğünden çıkarak menşevikler dendi.

RSDİP II. Kongresi'nin en önemli sonucu devrimci marksist partinin, bolşevik partisinin yaratılması oldu. Bu parti Leninci İskra tarafından hazırlanan ideolojik ve örgütsel ilkeler temeli üzerinde yaratıldı, çekirdeğini sınıf savaşımları içinde pişmiş, çelikleşmiş profesyonel devrimciler oluşturuyordu, yöneticileri ise bolşevikler, Lenincilerdi.

Lenin Kongreden sonra yazdığı **Bir Adım İleri - İki Adım Geri** adlı kitapta, II. Kongre'nin bir değerlendirmesini yaptı. Bu önemli yapıt, menşevizme karşı savaşımda güçlü bir silah oldu.

II. Kongre dünya tarihi açısından büyük önem taşıyan bir olay olmuştur. Uluslararası işçi hareketinde önemli bir dönüm noktasıdır. Batı Avrupa işçi sınıfı partileri kapitalizmin nispeten barışçıl gelişme dönemlerinde oluşmuştu. Bu dönemde burjuva devrimleri genel olarak tamamlanmış, sosyalist devrim çağı ise henüz başlamamıştı. Bu koşullarda işçi partileri giderek parlamento partileri durumuna geldiler, çeşitli yozlaşmalara uğradılar, burjuva legalitesinin hastalıklarına kapıldılar ve saflarındaki oportünist akımlarla uzlaştılar. Rusya'daki işçi sınıfı partisi ise devrimin olgunlaşmakta olduğu koşullarda oluştu. Yığınları bu devrime hazırlama görevi ile karşı karşıyaydı. Kesintisiz polis takipleri, baskılar altında ve oportünizmin her türüne karşı sürekli savaşım içinde, parti, ardıcıl bir devrimci güç durumuna geldi.

Rusya'daki Marksist parti yeni bir tarihsel çağın başında oluştu. Bu çağ proletaryanın doğrudan devrimci savaşımlarla karşı karşıya bulunduğu emperyalizm çağıydı. II. Enternasyonal partileri yeni çağın bu yeni görevlerinin üstesinden gelecek beceriye sahip değillerdi. Engels'in 1895'de ölümünden sonra II. Enternasyonal yöneticileri giderek oportünizmin kucağına düştüler, sosyalist devrimden vazgeçtiler, burjuvaziyle uzlaşmanın şampiyonluğunu yapar oldular.

Ama Lenin'in önderliğindeki bolşevikler yeni çağın gereklerine uygun davranma yeteneğine sahiptiler, böylece işçi hareketinin en önemli sorunlarına doğru yanıtlar bulmayı başardılar. İşte II. Kongre bu becerinin somutlandığı, yeni tipte işçi sınıfı partisinin temellerinin atıldığı yer oldu. Tarihe kısaca bolşevizm olarak geçen emperyalizm çağındaki işçi sınıfı düşünce ve davranışı, bu yol üzerinde, Büyük Oktobr Sosyalist Devrimi ile yeni bir çağ açtı.

II. Kongre'nin dünya komünist hareketine getirdiği ilkeler, bugün hâlâ geçerliğini koruyor. Öteyandan burjuvazinin dünya görüşünden kaynaklanan oportünist akımların günümüzde de birçok konuda hâlâ menşeviklerin, ekonomistlerin, Bund'çuların görüşlerini savunmaya devam ettiklerini, devrimci işçi hareketini baltalamada aynı görüşlere dayandıklarını görüyoruz. Parti yapısında ulusal federalizmden, proletarya diktatorasının reddedilmesine, partinin kapısının her isteyene açılmasından işçi - köy-

lü bağlaşıklığının küçümsenmesine kadar çok çeşitli biçimde günümüzde troçkistlerin, revizyonistlerin, "ulusal" ya da "bölgesel komünizm" savunucularının yazıp çizdiklerinin RSDİP II. Kongresi'ndeki oportünistlerin görüşlerinden hiç farkı yoktur. 75. yıldönümünde II. Kongre bu nedenle de büyük önem taşıyor. Onun getirdiği ilkeleri kavramamız bunun için de zorunlu oluyor.

RSDİP II. Kongresi yalnızca dünya tarihinde yeni bir çağ açan bolşevizmin doğuşuna tanıklık etmekle kalmamış, aynı zamanda her dönemde işçi hareketinin karşısına yeni maskeler altında çıkan oportünizmi yenilgiye uğratmanın ideolojik ve örgütsel silahlarını da uluslararası işçi sınıfına armağan etmiştir.

lü bağlaşıklığının küçümsenmesine kadar çok çeşitli biçimde günümüzde troçkistlerin, revizyonistlerin, "ulusal" ya da "bölgesel komünizm" savunucularının yazıp çizdiklerinin RSDİP II. Kongresi'ndeki oportünistlerin görüşlerinden hiç farkı yoktur. 75. yıldönümünde II. Kongre bu nedenle de büyük önem taşıyor. Onun getirdiği ilkeleri kavramamız bunun için de zorunlu oluyor.

RSDİP II. Kongresi yalnızca dünya tarihinde yeni bir çağ açan bolşevizmin doğuşuna tanıklık etmekle kalmamış, aynı zamanda her dönemde işçi hareketinin karşısına yeni maskeler altında çıkan oportünizmi yenilgiye uğratmanın ideolojik ve örgütsel silahlarını da uluslararası işçi sınıfına armağan etmiştir.

1908 Devrimi ve Buna Yol Açan Sosyo-Politik Etkenler

Yüksel ZORLU

1. 19. Yüzyıl Sonlarında Osmanlı Devletinin Ekonomik Durumu

19. Yüzyılın sonlarında, Avrupa'da kapitalizm emperyalist aşamaya ulaşmış durumdayken, Osmanlı İmparatorluğu'nun durumu pek iç açıcı değildi. Doğuda, Batıda ve Güneyde birçok ülkeyi boyunduruğu altında tutan İmparatorluk "görkemli" dönemini çoktan gerilerde bırakmış, gerileme yolunda büyük bir hızla yol alıyordu.

Bu dönemlerde Osmanlı devleti son derece geri bir tarım ülkesi görünümündedir. Feodal sultan rejiminin yürüttüğü vergi politikası, baskı ve sömürü, halkın sırtına yüklenen çeşitli yükümlülükler (zorla çalışma, haraçlar, vb.), tefecilik, ulaşım ağının yetersizliği ve iç gümrüklerin varlığı, ülkeye giren yabancı sermayenin sömürüsü, vb. ülkenin gelişimi önünde duran başlıca engellerdi.

Devletin her kademesinde rüşvet ve yolsuzluklar almış yürümüştü. Üst kademelerdeki memurlar zevk ve eğlence içinde yüzüyor, dış ülkelerden alınan borçların büyük bir bölümü bu eğlencelere, tümüyle gereksiz bu masraflara gidiyordu.

Başta köylüler ve yeni yeni oluşan proletarya olmak üzere, halkın büyük çoğunluğu açlık, yoksulluk, baskı ve sömürü altında eziliyordu. Savaşlar halkı canından bezdirmişti. Gerek Anadolu'da, gerek Osmanlı devletinin boyunduruk altında tuttuğu ülkelerde sık sık ayaklanmalar çıkmakta, Sultan hükümetleri bu ayaklanmaları kanla, zorbalıkla bastırma yoluna gitmektedir. Yöneticiler, ancak dinsel ve etnik ayrılıkları körükleyerek, şovenizmi yayarak halkın hoşnutsuzluğunu bastırmaya, saptırmaya çalışmaktadırlar. Türk kökenli olmayan halkların başkaldırıları esasta haklı birer bağımsızlık savaşı ve öz olarak da, anti-feodal nitelikli köylü eylemleriydiler.

F. Engels, Osmanlı devleti için şöyle demektedir : «Türk devleti, bir doğu devleti olarak, kapitalist toplumla uyuşamazdı; zalim yöneticilere ve açgözlü padişahlara karşı, kazanılan fazla mal mülk için hiçbir güvence yoktu; burjuva işverenin çalışabilmesi için ilk ana koşul olan can ve mal güvenliği sözkonusu değildi.»[1]

Bununla birlikte, ülkede kapitalist ilişkilerin ilk belirtileri ortaya çıkmış ve kapitalizm ,yavaş da olsa gelişme yolunu tutmuştu. Bu ilişkiler özellikle ticaret kesimi ile, madencilik, ulaş-

---

[1] K. Marks, F. Engels, **Yapıtlar**, C. 22, s. 33; akt. Petrosyan.

tırma, sanayi ve hatta az ölçüde tarımsal üretim kesimlerinde görülebiliyordu.

Yapılan incelemeler, emperyalizmin ülke ekonomisini hemen tümüyle denetim altına almış olduğunu ortaya koymaktadır. Ülke bir yarı-sömürge konumundaydı ve emperyalistlerin, paylaşmak için zaman zaman çatıştıkları yağlı bir lokmaydı. Ülkedeki yabancı sermaye, emperyalist sermaye dışsatımının açık bir belirtisiydi. «20. yüzyılın başında Osmanlı İmparatorluğu'nun bugünkü Türkiye sınırları içinde kalan bölümünde yaklaşık 5 milyar 711 milyon Osmanlı kuruşu tutarında yabancı sermaye yatırımı bulunmaktaydı.»[2] Başta Fransa (%40) ve İngiltere (%29) olmak üzere, İmparatorluk Holanda, Almanya ve İtalya'ya borçlanmış durumdaydı (1881). Bu borçlar Osmanlı devletini kapitalist ülkelere bağımlı bir hale getirmişti. Bu bağımlılık ekonomik olduğu kadar, politik bakımdan da giderek pekişmekteydi. Nitekim 1881 yılında, ülkenin borçlu olduğu devletler borçlarını "kendi elleriyle devşirme" yoluna gittiler. Bir kararnameyle, adeta "devlet içinde devlet" olan Düyun-u Umumiye'nin kurulduğu açıklandı. Böylelikle emperyalist denetim daha da açık bir biçime girmiş oluyordu. Bir Sovyet yazarının dediği gibi, bu dönemde, «eğer Türkiye sömürgeci devletler arasında paylaşılmamışsa ya da bunlardan herhangi birinin sömürgesi olmamışsa, bunun nedeni; emperyalist devletlerin, açıktan açığa içlerinden birinin ele geçirmesine olanak vermeyen kendi aralarındaki rekabettir. Bu yüzden de Türkiye, emperyalist devletlerin ekonomik ve politik yönden en üstün etkiyi elde etmek için savaştıkları bir savaş meydanıydı.»[3]

Emperyalist etkinin ve burjuva çıkışların ilk sonuçlarından biri, ülke içinde sermayenin varlığı ve gelişimi için bir ölçüde yeterli öncüllerin gerçekleşmesi oldu. Alınan önlemlerle (Tanzimat Fermanı, 1867 Vilâyetler Yasası, vb.) yerli ve yabancı girişimciler için belli ölçüde can ve mal güvenliği sağlanmış; tarım ve özellikle sanayi alanında, kapitalist ilişkilerin doğup gelişmesine neden olan üretim - para ilişkileri de güçlenme yoluna girmiştir. 1842 yılında, aralarındaki rekabeti yokederek, Anadolu ve Rumeli Kumpanyaları adında iki heyet kuran bankerler, «paraların kurlarını istedikleri gibi tesbit eylemeğe ve hazineye de diledikleri şartları dikte ettirmeye muvaffak olmuşlardı. Bu kumpanyalar, İmparatorluk varidatını toplayarak Hazineye veya Hazinece havale olunan yerlere teslim vazifesini üzerlerine almışlar, Devletin bir nevi hazinedarı olmuşlardır.»[4] Daha sonraları kurulan ve yabancı sermayeli bir kuruluş olan Osmanlı Bankası,

---

[2] T. Çavdar, "Türkiye'de Burjuva Demokratik Düzene Yönelik İlk Hareketler", **Ülke**, S. 3, s. 119.

[3] Y. A. Petrosyan, **Sovyet Gözüyle Jöntürkler**, s. 35.

[4] B. Ulutan, **Bankacılığın Tekamülü**, s. 138-9.

devlet de içinde olmak üzere bütün kurum ve kuruluşlardan ayrı olarak, banknot ihraç etme yetkisine sahip olan tek merkezdi. Bu banka, devlet bütçelerini adeta denetleme gücüne sahipti.

Kapitalizmin belli bir ölçüde geliştiği bu dönemde, işçi hareketleri de ortaya çıkmaya başladı. 1872 yılında Beyoğlu Telgraf işçileri işi bırakma eylemine giriştiler Aynı yıl İzmit Demiryolu işçileri, Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası işçileri grev yaptılar. 1873'de, üç aydır ücret alamayan Kasımpaşa tersane işçileri 5 günlük bir greve gittiler. Ve bu grev başarıyla sonuçlandı. 1875-76 yıllarında Tersane işçilerinin, Sirkeci iskelesi sırt hamallarının, fişekhane işçilerinin, araba ve omnibüs işçilerinin, Anadolu Demiryolu şirketine bağlı işçilerin de greve çıktıkları görülmüştür.[5]

Bu gelişmeler ortamında, ülkede sanayi ve ticaret burjuvazisi ortaya çıktı ve gelişti. Ancak, yeni yeni doğan ve gelişen ulusal burjuvazi, gelişme yolunda ilk adımları attığı andan başlayarak, çeşitli engellerle karşı karşıya gelmeye başladı. Ulusal burjuvazinin ve liberal çiftlikçilerin temsilcileri, kendi çalışma koşulları içinde ülkenin dışa bağımlılığını görebiliyor ve bundan belli ölçüde hoşnutsuzluk duyuyorlardı. Sonuç olarak, ulusal burjuvazinin gelişmesi oranında Sultan hükümetine karşı beslenen hoşnutsuzluk da arttı. Yeni Türk burjuvazisi ekonomik durumunu sağlamlaştırmak için gereken koşulların yaratılmasını istiyordu. O dönemde yetişen genç Türk aydınlarının bir bölümü de bu burjuvazinin çıkarlarının sözcüsü olmuştu ve gerek basında, gerekse pratik eylemlerinde onun çıkarlarını dile getirmekteydi. «Dinsel eğitimle ilgisi olmayan okulların kurulması ve gelişmesi, ilk bilimsel toplulukların ortaya çıkması, periyodik yayınların hızlı artışı, burjuva Avrupa devletleriyle kültürel ve bilimsel ilişkilerin gelişmesi ... bütün bunlar, kuşkusuz Türk aydın sınıfını geliştirmekteydi. XIX. Yüzyılın 60 yıllarının ortamında artık burjuva liberal anayasacı düşünceler doğmuştu.»[6]

2. Ülke İçindeki Politik Gelişmeler

Ulusal burjuvazinin sözcüsü durumundaki aydınlar 1800'lerde başlayan, fakat ancak 1830-60 yıllarında etkinlik kazanan, daha "özgür" bir ortam yaratma hareketinin başını çektiler. Ayrıca bu aydınlar, İmparatorluğun egemenliği altında bulunan halkların ulusal kurtuluş savaşlarının ve dolayısıyla, İmparatorluğun bölünmesi "tehlikesi"nin ancak böylelikle engellenebileceğini düşünüyorlardı. 1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı, yenileşme yolunda atılan ilk adımlardan biri oldu. Tanzimat Fermanı'nı izleyen yıllarda, eğitimin görece gelişmesi sonucu, İmparatorlukta kültürlü bir aydın kesimin ortaya çıkma süreci hız-

---

[5] T. Çavdar, Agy, s. 126-7.
[6] Petrosyan, Agy, s. 41.

landı. Daha sonraki yıllarda Meşrutiyet hareketinin önderliğini yapacak olan kadrolar işte bu dönemde yetiştiler.

1850 yılından sonra, ülkedeki politik ortam hareketlendi. 1859 yılında, memur ve subayların düzenlediği bir komplo ortaya çıkarıldı. Tarihe "Kuleli Olayı" adıyla geçen bu olay, Meşrutiyet'ten önce düzenlenmiş olan ilk politik çıkış olup, harekete katılanlar arasında Meşrutiyet'e ilişkin düşüncelere sahip olanlar da bulunmaktadır.

1860 yıllarının başında Şinasi'nin çıkardığı **Tasvir-i Efkâr** gazetesiyle birlikte, basın alanında bir canlanma görülür. Şinasi ve Namık Kemal "ulus", "vatan", "özgürlük", "devrim" gibi kavramları ilk kez yazına ve gazeteciliğe sokarlar. Basında burjuva Avrupa'nın bilimsel, sosyal ve kültürel gelişimi övülür ve bunların Osmanlı devletine uygulanması gereği vurgulanır. Padişahın ve devlet adamlarının tutumlarını eleştiren yazılar yayımlanır. Kısa zamanda bu gazete etrafında bir aydınlar grubu kümelenir.

1865 yılı Haziran'ında, gazeteci Ebuzziya Tevfik'in girişimiyle "Yeni Osmanlılar Cemiyeti" adında bir örgüt kurulur. Bu, monarşiye karşı savaşımda örgütlülüğe doğru atılan ilk adımdır. Namık Kemal, Ziya Bey ve Ali Suavi örgütün tanınmış üyeleri ve ideologları durumuna gelirler.

Yeni Osmanlılar despotizmin, keyfi yönetimin ortadan kaldırılmasını, ticaretin, tarımın ve sanatın gelişmesini, ülkenin mali yönden güçlenmesini, yabancıların ülkenin iç işlerine açıkça karışmasının engellenmesini istemektedirler. Ancak bunların "iyi niyet"le, "şeref"le gerçekleşeceğini umacak kadar da ütopiktirler. 1866 yılında Ali Suavi tarafından çıkarılan **Muhbir** gazetesinde işte böylesi fikirlerin propagandası yapılmaktadır.

Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nin kurulmasından bir zaman sonra yöneticilerinden kimileri yurtdışına göç etmek zorunda kalırlar. 1867 yılında örgütün merkezi artık yurtdışına kaymış durumdadır.

Avrupa'da çalışmalarını sürdüren Yeni Osmanlılar daha çok yayın yaşamına ağırlık vermektedirler. Yönetimle arası açılarak yurtdışına çıkan kimi eski yöneticiler de bunlara destek olurlar.

Yazın ve yayım faaliyetini sürdüren grubun ideolojik ve politik heterojenliği az zaman sonra ortaya çıkar ve çeşitli çevrelerce yayımlanan gazeteler arasında polemikler doğar.

İçte ve dışta gelişen olaylar, 1875-76 yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'nda ekonomik ve politik bunalımın kızışması hoşnutsuzluğun ve Meşrutiyet hareketinin hızlanmasına neden olmaktadır. Geniş halk kitleleri dayanılmaz bir baskı ve sömürü yükü altında ezilmektedirler. Mali bunalım almış yürümüştür. Mithat Paşa gibi liberal devlet adamlarının da desteğiyle 23 Aralık 1876'da I. Meşrutiyet ilan edilir. İlk Anayasa yayınlanır.

«Bu ilk anayasa, Sultanın haklarının küçük ölçüde kısıtlasa da, Türk tarihinde önemli bir ilerlemeydi. Burjuva özgürlüklerin —can ve mal dokunulmazlığı, basın özgürlüğü, vb.— törenle ilan edilmesi ve özellikle, parlamentonun kuruluşu, feodal sultan rejimi koşullarında ileriye atılan önemli bir adımdı. Anayasa maddelerinin günlük yaşantıda uygulanması ülkede hüküm süren feodal bürokratik yönetimi bir dereceye kadar sınırlandırabilirdi.»[7]

Ama bu Anayasa uygulanmadı. Sultanın ilk işi Meşrutiyet taraftarlarını tutuklatmak ve sürgüne göndermek oldu. Dış ülkelerin tepkisini çekmemek için tasfiye hareketi yavaş yavaş yapıldı. 1878 yılı başlarına gelindiğinde, artık Mebuslar Meclisi de dağıtılmış bulunuyordu. Bu tarihten itibaren, 30 yıllık bir istibdat devri başlıyordu. Bu 30 yıllık karanlık dönemin ilk 10 yılında Abdülhamit'e karşı herhangi bir ciddi hareket görülmedi. Oysa aydınlar, özellikle de genç subaylar arasında burjuva liberal fikirler varlığını sürdürmekte, Yeni Osmanlılar'ın ideologlarının broşürleri gizlice elden ele dolaştırılmaktadır.

1900'lerde sultan rejimine karşı ilk illegal örgütler kurulmaya başlar. 1889 yılında Askeri Tıbbiye öğrencileri gizli bir örgüt oluşturur ve bu örgütün yönetimi altında boykota giderler. 1903'de Kuleli Askeri İdadisi öğrencileri "İhtilalci Askerler" örgütünü kurarlar. Bunlar arasında en etkin olanı 1889 yılında Askeri Tıbbiye öğrencilerinin kurduğu örgüttür. Örgüt, 1894 tarihinde yayınladığı bir bildiriye "Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti" olarak imza atar.

Bir taraftan tutuklamalar, sürgünler, ajanlar - sokma kampanyası sürerken, öte taraftan da, çoğu yurtdışına çıkmış olan Jöntürk grupları arasında tartışmalar, çekişmeler başlamıştır. Jöntürk grupları genellikle bağlantısız, örgütsel birlik içinde hareket etmeyen ekiplerdir.

Hem bu dağınıklığa son vermek, hem de tartışmaları sonuçlandırmak için yapılan ilk Jöntürk Kongresi (4 - 9 Şubat 1902), grupların belirginleştiği bir platform haline gelir. Bir grup salt propaganda ve yayınla eylem yapılamayacağını, askeri güçlerin de harekete geçirilmesini sağlamak gerektiğini savunurken; Prens Sabahattin'in başını çektiği grup, reformların yapılabilmesi için yabancı devletlerin yardımının gerektiği fikrini savunur.

Bu ikilik, giderek iki bağımsız örgütün doğmasına yol açmıştır : Prens Sabahattin'in öncülüğünü yaptığı "Teşebbüs-ü Şahsi ve Adem-i Merkeziyet Cemiyeti" ile Ahmet Rıza'nın başını çektiği "Terakki ve İttihat Cemiyeti".

Merkezleri yurtdışında bulunan bu örgütler, ülke içinde şubeler kurarak, faaliyetlerini ayrı ayrı yürütürler.

---

[7] Petrosyan, Agy, s. 100.

Rusya'da patlak veren 1905 Devrimi, bu süreç üzerinde önemli etkiler yapmıştır. Sultanın 1905 devrimine ilişkin haberlerin ülkeye girmesini engelleme çabalarına karşın, çeşitli yollardan gelen haberler ülkede, özellikle subaylar ve emekçiler üzerinde olumlu izlenimler uyandırır. Askerler komutanlarına karşı ayaklanmalar düzenlerler. Bulgaristan'da birçok asker ordudan kaçar. Askerler ayaklanmaları kanla bastırmayı reddederler.

1906-7 yılları, Anadolu'da ve İmparatorluğun boyunduruk altında tuttuğu ülkelerde muhalefet hareketinin güçlenişine tanık olmuştur. İşçilerin grevleri süregen bir duruma gelir. Köylülerin öfke ve kızgınlığı köylü eylemlerinde kendisini gösterir.

Bu ortamda, 1907 yılında Osmanlı Terakki ve İttihat Cemiyeti ile, subaylar arasında hayli etkin olan Osmanlı Hürriyet Cemiyeti birleşirler. Bu, Jöntürk eylemlerine daha da hız kazandıran önemli bir aşamadır.

«Ordu ve donanmadaki kaynaşmalar, Doğu Anadolu illerinde karşı-hükümetçi gösteriler ve Jöntürk hareketinin, Türk olmayan burjuva-milliyetçi parti ve gruplarla birleşme olanağının belirmesi —kısaca, 1905-1907 yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'nda devrimci hareketin kabarması— Abdülhamit rejimine karşı olan politik güçlerin birleştirici bir kongre yapmaları için elverişli koşulları sağlamış oldu.»[8] Bu Kongre, 1907 yılı sonlarında Paris'te yapıldı. Kongre'de Sultan rejiminin devrilmesi, temsili bir yönetimin kurulması ve bu amaçlara ulaşmak için, barışçı ya da devrimci yollara başvurulması yolunda kararlar alındı. Jöntürkler ilk kez devrimci yollara başvurulması fikrini benimsiyorlardı.

1908 yılında, Jöntürk hareketinin merkezi artık Selanik olmuştu. Ülkedeki ekonomik ve politik durum ayaklanmayı kaçınılmaz kılıyordu. Ayaklanma önce Manastır'da ve daha sonra da Selanik ve öteki illerde başladı. Çok sayıda Ordu birliği ayaklanarak dağa çıktı. Ayaklanmalara Türkler, Rumlar, Arnavutlar hep birlikte katıldılar. Gönderilen birlikler hareketi bastırmak bir yana, çoğunlukla ayaklanmadan yana çıkıyorlardı. Ele geçirilen yerlerde mitingler, şenlikler düzenleniyor ve meşrutiyetin ilan edilmesi için sultana telgraflar çekiliyordu.

23 Temmuz akşamı Manastır Jöntürk Komitesi Sultana bir telgraf çekerek, 26 Temmuz'a dek Meşrutiyeti ilan etmesini, aksi halde istenmeyen olayların doğacağını bildirdi. İstanbul hükümeti bir oldubitti karşısında kalmıştı. Başka çıkar yol olmadığını gören Abdülhamit 24 Temmuz günü Meşrutiyet'in yeniden ilan edildiğini, Meclis-i Mebusan'ın toplanacağını açıkladı. Haber, günlerce süren şenliklerle karşılaştı. Çeşitli uluslardan insanlar birbiriyle kardeşleştiler. Meşrutiyetin ilanının İmparator-

---

[8] Petrosyan, Agy, s. 258-9.

luğu yıkımdan kurtaracağı inancı yönetici çevrelere yerleşmeye başlamıştı.

Böylelikle, Yeni Osmanlılar'ın başlattığı ve Jöntürklerin sürdürdüğü eylemler, II. Meşrutiyet'in ilanıyla esas olarak sona ermiş bulunuyordu.

3. Jöntürklerin Sosyal, Politik ve İdeolojik Görüşleri

1908 yılında Jöntürklerin gerçekleştirdikleri devrim özünde bir burjuva devrimiydi. Ancak bu devrim ömrünü doldurmuş bir savaşın, çürüyen feodal-mutlakiyetçilikle gelişen kapitalizmin savaşının bir simgesiydi. Bununla birlikte, D. Blagoev'in de belirttiği gibi, «ayrı ayrı milletlerin burjuva sınıfının desteğini» kazanan bu devrimin «burjuva karakteri gayet zayıftı, sadece feodal sınıfa gerektiği kadar bir kapsamı vardı. Bundan ötürü, devrim, Türk İmparatorluğu'ndaki başka sınıfların, özellikle, proletaryanın katkısıyla gelecekte gelişebilir»di.[9] Bu yargı bile, 1908 devriminin gerçek bir halk devrimi olarak görülemeyeceğini ortaya koymaktadır : «...çünkü halk kitlesi, onun geniş çoğunluğu, dikkate değer bir ölçüde kendi ekonomik ve politik istemleriyle etkin, bağımsız bir şekilde bunların hiçbirinde [ne Portekiz, ne de Türk devrimlerinde -YZ] görünmezler.»[10]

Gerçekten de, Jöntürklerin geniş halk kitlelerini devrime katmak gibi bir çabası sözkonusu değildir. Daha çok aydınlar, özellikle de subaylar arasında çalışmışlardır. «Komiteler başlıca askeri beylerden, paşalardan, sultanın yakınlarından, prenslerden oluşuyordu. Bunların bazısı çiftlikçi çocuğu, bazıları da büyük toprak sahibi kimselerdir. Toprak kirasıyla geçinirler. Genç Türkler komitelerinde tüccar ve sanayici gibi başka sınıfların temsilcisi çok azdı... Ne var ki, Türkiye'de müstebit iktidar toprak sahipleri için de çekilmez, dayanılmaz hale gelmişti.»[11]

Jöntürklerin görüşleri irdelendiğinde, 1908 devriminin niteliği de açıkça ortaya çıkmaktadır.

Jöntürkler, herşeyden önce Yeni Osmanlılar'ın, Namık Kemal, Şinasi, Ziya Paşa kuşağının izleyicileri olarak ortaya çıkmışlardı. Onlar tarafından ortaya atılan meşrutiyet fikrinin savunucularıdırlar. Genç Osmanlılar'ın tersine, meşrutiyeti, yalnızca Fransa'yı örnek alarak değil, birçok meşruti rejim denemelerini irdeleyerek incelemişler ve feodal sultan rejimi yerine geçebilecek, İmparatorluğu bölünmekten kurtaracak bir "cankurtaran simidi" olarak görmüşlerdir. Ekonomik, politik ve sosyal yönden çöküntü içinde bulunan ülkenin ancak meşruti bir yönetimle kurtulabileceğine inanmışlardır. Başlangıçta tüm kötülüklerin "kö-

---

9 D. Blagoev, **Seçmeler**, s. 168.

10 V. İ. Lenin, "Devlet ve Devrim", **Seçme Yapıtlar**, (Tek ciltlik) s. 290-91.

11 D. Blagoev, **Agy.**

tü" devlet adamlarından geldiğine inanmışlardır. Padişaha ve onun yetkilerine karşı çıkmak gibi bir niyetleri yoktur.

Jöntürklerin ılımlı burjuva liberal reformizmi diye niteleyebileceğimiz bu tutumları 1907'ye dek sürer. Bu tarihe dek padişaha gönderdikleri çeşitli mektuplarda, raporlarda meşruti rejimin üstünlüğünü kanıtlamaya çabalarlar. Padişahtan meşrutiyeti "lütfetmesi" dilenilir. Ancak 1905 Devrimi'nin de etkisiyle, bu anlayışları zamanla ortadan kalkar. 1907'den sonra burjuva-devrimci bir anlayışı benimserler.

Jöntürklerin, İmparatorluğun Türk olmayan halklarına karşı tutumu ise, onların bağımsızlığını ve kendi yazgısını kendilerinin çizmesini değil, "aynı vatan" üzerinde, aynı sınırlar içinde tüm imparatorluk uluslarının birleşmesini savunmak şeklindedir.

Daha Genç Osmanlılar döneminde başlayan Pan-Osmanizm akımı Jöntürkler üzerinde daha yoğun biçimde etkin olmuştur. Gerçek bir tarihsel perspektiften yoksun olan bu kuram Türk ulusal burjuvazisinin Türk olmayan halklar üzerinde kendi egemenliğini kurma çabasının bir görünümüdür. «İmparatorluğun Türk olmayan halklarının, saltçılıkla ortak savaş koşulları içinde, her türlü ulusal özlem ve isteklerinden vazgeçmeleri gereğine değinen fikirler Jöntürklerin yapıtlarında açık seçik görülür. Jöntürk ideologlarının çoğu, büyük bir direngenlikle, bu halklara, ulusal kurtuluş savaşı amaçlarından vazgeçmelerini telkin edip durmuşlardır.»[12]

«İçerde ve dışardaki siyasi derneklerde çalışan Genç Türkler için amaç "Devleti kurtarma" deyimiyle belirlenebilir.»[13] Bu da, onlara göre, ancak meşrutiyet rejimi getirilerek imparatorluk sınırları içindeki hareketlerin bastırılmasıyla, ülkenin gelişme yollarının açılmasıyla mümkün olacaktır. Bütün bunlar, ülkede kapitalizmin yerleştirilmesine yönelik adımlardan başka birşey değildir.

Jöntürk grupları, anayasal reformları farklı farklı değerlendirmektedirler. Ahmet Rıza'nın başını çektiği ve Türk ulusal burjuvazisinin çıkarlarını dile getiren İttihatçı Jöntürkler, anayasayı ekonomik ve kültürel gelişmenin aracı olarak görmekteydiler. Bu anayasanın getirdiği kurumların oluşturulması ve işletilmesiyle geriliğin aşılacağı fikrindedirler.

Prens Sabahattin'in başını çektiği grup ise, salt anayasal değişikliklerin yetersiz olduğunu, toplumun sosyal yapısında da kimi değişikliklerin yapılması gerektiğini savunmaktaydılar. Ancak onların "bu toplumun sosyal yapısını değiştirme" konusundaki fikirleri de idealistçeydi. Değiştirmek istedikleri sosyal yapının sınıfsal ilişkilerini anlamaktan çok uzaktılar.

---

12 Petrosyan, **Agy**, s. 285.

13 T. Çavdar, **Milli Mücadelenin Ekonomik Kökenleri**, s. 135.

Prens Sabahattin, bir Batı ülkesinin yardımı olmaksızın içinde bulunulan bunalımdan çıkılamayacağı fikrini şiddetle savunuyordu. Bu anlamda, ulusal-olmayan burjuvazinin desteğini kazanmıştı.

Jöntürklerin sözkonusu iki grubu arasındaki ayrılık, yönetim biçimi konusunda da kendisini gösteriyordu. Ulusal burjuvazinin çıkarlarına uygun olarak, İttihatçı Jöntürkler sert bir merkeziyetçilikten yanaydılar. Prens Sabahattin ve grubu ise, yerel organların yetkilerinin genişletilmesinden yanaydı.

Bir bütün olarak Jöntürkler anayasa, özgürlük, vb. kavramlarını «Batı taklitçiliği uyarınca tanımlayıp, değerlendirmekteydi. Bu nitelikteki Osmanlı aydınları, uzun süre batı ülkelerinde yaşamalarına rağmen, bu toplumların tarih doğrultusu içerisindeki gelişmelerini incelememişlerdir. Hele hayranlıkla baktıkları batı kurumlarının kökenleri üzerinde hiç durmamışlardır.»[14]

Genç Osmanlılar'ın başlattığı, islam ilkeleriyle meşrutiyetin çelişmediğini göstermek yolundaki çabayı Jöntürkler daha büyük bir gayretle sürdürmüşlerdir. Burjuva liberal reformizmini islam ilkeleriyle uzlaştırmaya çalışmışlardır.

Pek derin bir ideolojik temelleri olmamakla birlikte, Jöntürkler de, Genç Osmanlılar da Avrupa'da ve komşu ülkelerde oluşan politik olaylardan etkilenmişlerdir. Örneğin Genç Osmanlılar Paris Komünü'nden hayli etkilenmişler ve Genç Osmanlılar'dan Reşat Bey Komüncülerle birlikte çarpışmıştır. Ayrıca, Genç Osmanlılar'ın çeşitli yayınlarında da Komün övülmüştür.[15]

Jöntürkler, 1905 devriminden etkilenmiş olmakla beraber, "Rus Devrimi sözkonusu edildiğinde, ülkeyi bir iç savaşa sürükleyen, çarizme karşı silahlı bir mücadeleyi örnek almamak gerektiğine değinmişlerdir.»[16] Jöntürklerin büyük çoğunluğu meşruti-monarşik bir rejimi benimsemekteydiler. «...Egemen Türk çiftlikçilerinin temsilcisi Genç Türkler partisi 1876 Anayasası'ndan ve bir "Osmanlı, meşruti-monarşi merkeziyet imparatorluğu ülküsünden daha öte gidemeyecektir.»[17] Dahası, Jöntürklerin meşrutiyet anlayışları da kısır, sakat bir meşrutiyet anlayışıdır. Bu konuyla ilgili bir çalışmada sözkonusu anlayış şöyle değerlendirilmektedir : «...Yirminci yüzyılın başlangıcında ıslahat yapmak isteyenler, tecrübesizliğin, tereddüdün ve muhafazakarlığın pençesinden kurtulamamışlardır. Meşrutiyet onlar için çok partili rejim ve parlamenter bir hükümetin **şeklen** gerçekleştirilmesi demek olmuştur.»[18]

---

[14] T. Çavdar, **Osmanlıların Yarı-Sömürge Oluşu**, s. 62.
[15] T. Çavdar, "Türkiye'de...", **Ülke**, S. 3, s. 156.
[16] Petrosyan, **Agy**, s. 243.
[17] Blagoev, **Agy**, s. 172.
[18] T. Z. Tunaya, **Hürriyetin İlanı. İkinci Meşrutiyetin Siyasi Hayatına Bakışlar**, s. 15, İstanbul 1959.

Jöntürkler hareketi, sınıfsal doğası gereği, karmaşık ve çelişkili bir yapı taşımaktadır. «...Jöntürklerin kafalarında ilerici ve gerici fikirler, kendine özgü bir iç-çelişkiyle bir arada bulunuyordu. Aslında bu, genç Türk milli burjuvazisinin çift yönlü durumunun doğal bir sonucuydu. İmparatorluğun egemen halkının mensubu olarak feodal saltçılığın olduğu gibi, yabancı kapitalin de ezgisi altında bulunuyordu.»[19]

Halk kitlelerini devrime katmak istemeyen Jöntürklerin, toprak sorunu konusunda da açık bir programları yoktu. Zaten temsilcisi oldukları ulusal burjuvazinin feodal toprak ağalarıyla sıkı ilişkiler içinde bulunması da onların böylesi öneriler getirmelerini engelliyordu. İşçi sorunlarına verilen yer de, Jöntürk yazınında yeralan ve gelişigüzel çiziktirilmiş birkaç makalenin dışına çıkmıyordu.

«Sosyal bazlarındaki sınırlılık ve cılızlıkla belirlenen sosyal ve politik hamlıkları, Jöntürklerin, aynı zamanda ideolojik dağınıklıklarını ve herhangi ideolojik ya da politik özgün bir doktrin üretmedeki yeteneksizliklerini göstermektedir.»[20]

Türk ulusal burjuvazisinin politik bilincinin gelişmesine katkıda bulunmakla birlikte, ülkenin toplumsal yaşamında Jöntürk hareketinin bütünsel, kalıcı ve önemli etkileri olmamıştır denilebilir.

4. Değerlendirme ve Sonuç

«1908 Devrimi, ilk günlerinde emperyalistleri, sömürgecileri bir hayli ürkütür, korkutur gibi oldu. Çok geçmeden "Büyük Devletler", Avrupa basını, emperyalistler Jön Türkleri, İttihatçıları öve öve bitiremediler. Çünkü 1908 Devrimi padişahın yetkilerini anayasayla sınırlayan bir düzen kurdu. Padişahlık anayasalı oldu. Adına "Meşrutiyet" dediler. Burjuvazi egemenliği padişahla bölüştü. Kanlı padişah Hamid'i tahttan indirenler, yerine kardeşi Reşat'ı oturttular. Devrimin başındaki burjuvazi içerde beylerle, toprak ağalarıyla birleşmekle kalmadı, dışarda da Türkiye'yi aralarında paylaşmak için yarışan emperyalistlerle pazarlığa oturdu. Böylece burjuvazi demokratik devrime —burjuva demokratik devrime— bile yanaşmadı. Derebeylik ve emperyalizmle birleşen burjuvazi, devrim süreci içinde gelişen işçi - köylü hareketinin üzerine çullandı.»[21]

Devrimin coşkusu en fazla bir ay sürdü. Jöntürkler, ulusal burjuvaziye ülkenin politik yaşamına katılma yollarını açmakla yetindiler. Burjuva devrimci belgilerin yerini sessizlik ve düzene uyma çağrıları aldı. Meşrutiyet ilanından kendisi için önemli şeyler bekleyen ve ağır vergilerden, baskıdan ve sömürüden canı bur-

---

19 Petrosyan, Agy, s. 289.

20 Agy, s. 295

21 Ölümsüz Savaşçı Mustafa Suphi, derleyen: Ö. Sağlam, s. 32.

nuna gelmiş olan köylülerin üzerine jandarma sürüldü. Zorla vergi alındı.

Daha 1908'in ortalarında başgösteren işçi hareketlerine karşı da sert baskı önlemleri alındı. İstanbul'da kömür hamallarının, İzmit ve Eskişehir'de demiryolcuların, İzmir'de liman işçilerinin grevleri Ordunun yardımıyla bastırıldı. Eylül ve Ekim aylarında, "sosyal yarar sağlayan" işletmelerde grev kesinlikle yasaklandı. Sultanla iktidarı paylaşan burjuvazinin baskı ve yıldırma politikasını eleştiren gazeteler kapatıldı, gazeteciler öldürüldü.

Dışarda da, emperyalizmle anlaşma yolu tutuldu. Bundan ötürü, emperyalizm Jöntürklerin eylemlerini "anlayışla" karşılama yolunu seçti. Lenin, bu "anlayışı" şöyle belirtmektedir: «Genç Türkler ılımlı davranışlarından ötürü övülüyorlar; yani bu demektir ki, Türk devrimi güçsüz olduğu için, halk yığınlarını gerçekten bağımsız bir yönde harekete geçirmediği için, Osmanlı İmparatorluğu'nda başlamakta olan proletarya mücadelesine düşman olduğu için övülüyor. Ve bu arada Türkiye'nin yağması devam ediyor. Genç Türkler, Türk topraklarının yağmasını hâlâ mümkün kıldıkları için övülüyorlar.»[22] Bu durum, emperyalizmin zincirlerinin kırılması olanağını ortadan kaldırıyordu.

Gerek iç, gerek dış sonuçları bakımından 1908 Devrimi, Lenin'in belirttiği gibi, yarım bir utkudur: «Ne ki bir devrimde böyle yarım zaferler, eski rejimin vermek zorunda kaldığı bu gibi acele tavizler, iç savaşın daha geniş halk yığınlarını harekete katan yeni ve çok daha kesin, çok daha sert dalgalanmalarının en sağlam teminatıdır. Ve de milletler iç savaştan ders almasını her zaman bilirler. (...) Fakat milletlerin bu çok acılı okula girmiş olmalarından yakınanlar, ancak iflah olmaz kalkavanlarla içi geçmiş mumyalardır. Çünkü ezilen sınıflara iç savaşı nasıl sürdüreceklerini, devrimi nasıl zafere götüreceklerini öğreten bir okuldur bu; ayaklar altına alınan, geri bıraktırılan cahil kölelerin tarihin her çağında içlerinde taşıdıkları ve köleliklerinin utancını duyan köleleri en yüce tarihi başarılara götüren nefreti çağdaş köle yığınlarında yoğunlaştırır.» [23]

*
**

Genel olarak söylenirse, 1908 Devrimi ve bu hareketi yöneten parti (Jöntürkler) tam ve kalıcı bir başarıya ulaşamamışlar, burjuva demokratik devrimi bile sonuna dek götürmemişler, gericilikle ve emperyalizmle anlaşma yolunu tutmuşlar ve bu yüzden de, genel politik yaşamda bütünsel ve kalıcı bir etki bırak-

---

[22] Lenin, "Balkanlar ve İran'da Olaylar", **Doğuda Ulusal Kurtuluş Hareketleri** içinde, s. 42.

[23] Lenin, "Dünya Siyasetinde Patlayıcı Maddeler", **Doğu'da Ulusal Kurtuluş Hareketleri** içinde, s. 32-3.

mamışlardır. «Fakat, öte taraftan bu parti yeni devrimci güçlerin varlığını sahneye çıkardı, bugün bütün gücüyle kapatmaya çalıştığı devrim kapılarını açtı. Ne var ki, devrimin bundan böyle gelişimi ve başarılı sonuçları yalnız proletaryanın katılma derecesine, işçi devrimi biçimine girme derecesine bağlıdır.»[24] D. Blagoev'in bu yargısının doğruluğu, tarih tarafından kesin olarak kanıtlanmıştır. Günümüzde devrim, emekçi halkımızın demokratik ve yurtsever nitelikli özlemlerini de karşılayacak ve burada kalmayıp, sosyalizme de yolları açacak ve sosyalist üretim ve yaşam koşullarını getirecek olan devrimin ancak işçi sınıfının ve onun devrimci öncüsünün önderliği altında yapılabileceği gün gibi ortadadır.

[24] Blagoev, Agy, s. 172.

Lenin ve Oktobr Devrimi'nden Sonra Ulusal ve Sömürge Sorunu

Kadri ŞİMŞEK

Büyük Oktobr Sosyalist Devrimi'nden sonra dünyada oluşan yeni koşullar, ulusal soruna teorik ve pratik yaklaşım konusunda yeni açılımlar getirdi. Kapitalizmin genel bunalımının başlamış olması, Oktobr Devrimi'nin utkusu ve tüm dünyada devrimci harekette oluşan muazzam yükseliş, Lenin'e ulusal ve sömürge sorununun teorik çözümlenmesinde zengin materyal sağladı.

Koşullarda önceden görülemeyen önemli değişiklikler de oluşmuştu. İlk proleter devrim beklenenin tersine, kapitalizmin ileri derecede gelişmiş olduğu Batı Avrupa ülkelerinde değil, tersine nispeten geri bir ülke olan Rusya'da gerçekleşmişti. Rusya'nın çok uluslu bir ülke olması ve doğunun ezilen halklarıyla çok çeşitli ilişkilerle bağlı bulunması, devrimin utkusundan sonra ulusal ve sömürge sorununu, dünya devriminin gelişmesinde ön planda yer alan bir olgu durumuna getirmişti.

Bir kere eski Rus imparatorluğu sınırları içinde yaşayan çok sayıda halkın özgürlüğüne kavuşması yepyeni koşulları da birlikte getiriyordu. İkinci olarak, Oktobr'ın utkusu tüm dünyadaki ulusal kurtuluş hareketlerine görülmedik bir ivme kazandırmış, bir anlamda bu hareketlerin gerçek kişiliklerine kavuşmasına yardımcı olmuştu.

Lenin bu yeni koşulları teorik olarak ele alırken, marksist yöntemi bir an olsun elden bırakmadan, ülkelerin ekonomik gelişme koşullarından çıkan sınıfsal momentlere dikkati çekiyordu. Bir ulus içindeki sınıf ve tabakalar arasındaki ulusal bağlanmanın derecesini, sınıfsal olan ile ulusal olan arasındaki ilişkiyi ve ulusal kurtuluş savaşının itici güçlerini saptamada tek geçerli çıkış noktasının bu sınıfsal momentler olduğunu belirtiyordu.

Lenin çeşitli ülkelerin durumlarını incelerken, belli koşullara dikkati çekiyordu. Dünyanın hemen hemen yarısını sömüren emperyalist ülkelerde, burjuvazinin, işçi sınıfının üst tabakasını sömürgelerden elde ettiği kârlar yardımıyla yozlaştırmış olması, ekonomik bir etmen olarak etkide bulunuyordu. İşçi sınıfının bir bölümünün şovenist propagandaların etkisi altında kalması olgusu da buna eklenince, emperyalist ülkelerde sınıfsal ayrışma yeterli düzeye ulaşamıyordu. Bu durum proletaryanın burjuvazi karşısında başarılı olmasını zorlaştırıyordu. Lenin bu nedenle,

burjuvazinin benzer olanaklara sahip olmadığı daha geri ülkelerde hareketin daha kolay başlayabileceği sonucuna varıyordu. Rusya'da hem sınıfsal ayrışma alabildiğine ilerlemiş, proletarya ile burjuvazinin çıkarları her konuda iyice karşıt duruma gelmişti, hem de proletarya ile geniş köylü yığınlarının çıkarları büyük ölçüde uyuşur durumda bulunuyordu. Ulus içindeki ayrışma, ulusun içindeki tüm yaşam gücüne sahip güçleri işçi sınıfının öncülüğünde barikatın bir tarafında birleştirirken, burjuvazinin tamamen gereksiz bir sınıf olduğu gerçeğini de iyice gözler önüne sermişti. Devrimin objektif koşulları bu nedenle oluşmuş durumdaydı.

Öte yandan çok sayıda ülkede, ki bunlar genellikle Asya, Afrika ve bir bölüm Latin Amerika ülkeleriydi, uluslar içindeki ayrışma ya henüz hiç yoktu, ya da güç hissedilir bir düzeydeydi. Bir yandan sınıfsal ayrışma süreçlerinin bu geriliği, bir yandan da emperyalist sömürünün muazzam boyutları, bu ülkelerde sosyal kurtuluş savaşımının genel ulusal görevler için savaşıma oranla arka planda kalmasına yol açıyordu. Yabancı boyunduruğundan kurtuluş, siyasal bağımsızlık, ulusal devlet kurma, uluslaşma sürecini tamamlama gibi sorunlar doğal olarak bu ülkeler halkları için ön plana çıkıyordu.

Lenin bu koşulları göz önünde bulundurarak tüm ulusları iki ayrı grupta topluyordu : Birinci gruptakiler Orta Çağ koşullarından burjuva demokrasisi koşullarına doğru gelişirken, diğer gruptakiler burjuva demokrasisinden proleter demokrasiye doğru bir gelişme gösteriyorlardı. Bu saptama proletaryanın sınıf savaşımının ve ezilen halkların kurtuluş savaşımının stratejî ve taktiğinin hazırlanmasında büyük önem taşıyordu.

Öteyandan bütün bu sorunların ele alınması, dünya tarihinde yeni bir çağın başladığı koşullarda oluyordu. Tek bir ülkede bile olsa, proletarya diktatorasının kurulmuş olması, tüm dünyadaki devrimci ve ilerici hareketlere görülmedik bir ivme kazandıran bir olgu olarak ortaya çıkmıştı. Aynı olgu her ülkedeki işçi sınıfının diğer sınıflar üzerindeki etkinliğini ve saygınlığını da artırıcı bir önem taşıyordu.

Kapitalizmin dünya üzerindeki paylaşılmaz egemenliğine artık son verilmişti ve halklar arasındaki ilişkiler ve dünya devletler düzeni artık emperyalist ülkeler ile Sovyetler Birliği arasındaki savaşım tarafından belirlenmeye başlanmıştı. Lenin, «Bu olgu gözden kaçırılırsa dünyanın en uzak bir köşesindeki gelişmeleri bile yorumlamak olanaksız olur,» diyordu.

Gerek kapitalizmin genel bunalımı, gerekse Oktobr'ın utkusu ulusal kurtuluş savaşlarının dünya devrimci sürecinin etkin bir gücü durumuna gelmesine neden olmuştu. Bir yandan emperyalist güçler ile ulusal kurtuluş için savaşım veren halklar arasındaki çelişkiler giderek keskinleşiyor, öteyandan da ulusal kurtuluş hareketiyle ilk sosyalist ülke ve genel olarak uluslar-

arası işçi sınıfı hareketi arasındaki karşılıklı ilişkiler güçleniyordu.

Bu sorunlara doğru teorik yaklaşım son derece önem taşıyordu. Çünkü daha o zamanlar bile yanlış görüşleri savunan devrimciler çıkıyordu. Örneğin bazıları ulusal kurtuluş hareketlerinin proleter devrimler çağında gerici bir nitelik taşıdığını ileri sürüyordu. Bazıları ise, ulusal kurtuluş savaşlarının yalnızca emperyalizmin sömürgecilik düzenini yıkmaya değil, ileri kapitalist ülkelerin kaderini bile değiştirmeye yetecek bir güce sahip olduğunu savunuyordu. Lenin ise daha 1918 Kasım'ında, ulusal kurtuluş hareketinin emperyalizm karşısında tek başına karşılaştırılamıyacak kadar zayıf olduğunu, bunun utkusunun ancak ileri ülkelerde sosyalist devrimin olgunlaşmasının yardımıyla gerçekleşebileceğini saptamıştı. Lenin ulusal kurtuluş hareketinin dünya devrimci sürecinde büyük bir rol oynadığını, dünya sosyalizminin dünya kapitalizmine karşı savaşımında sosyalizmin sonul utkusu açısından büyük önem taşıdığını, ama dünya devriminin kaderinde belirleyici rolün her zaman uluslararası işçi sınıfında olduğunu söylüyordu.

Lenin geri kalmış ülkelerdeki burjuva demokratik kurtuluş hareketlerini komünizmle özdeşleştirme çabalarına karşı çıktığı kadar, batı ülkelerinin kaderini yalnızca doğu ülkelerindeki devrimci hareketin gelişme düzeyine ve gücüne bağlayan görüşleri de reddediyordu. Lenin dünya devrimci sürecini, başını uluslararası işçi sınıfının çektiği ve bileşenleri birbirlerini karşılıklı etkileyen bölünmez bir bütün olarak ele alıyordu.

Lenin Oktobr'dan sonra oluşan yeni koşullarda dünya devrimci sürecinin içinde bulunduğu gelişme aşamasının özelliğini, ileri kapitalist ülkelerdeki emekçilerin sınıf savaşımı ile ezilen halkların sömürgecilere karşı ulusal savaşımının birleşmeye başlamasında görüyordu.

Örneğin belirleyici rolün sömürge halklarında olduğu şeklindeki yanlış görüşün benimsenmesi doğrudan bu ülke halklarının uluslararası işçi sınıfı ile ve Sovyetler ülkesiyle bağlaşıklık içine girmesini gereksizleştirirdi. Böylece çağın temel devrimci güçleri arasındaki anti-emperyalist birliğin oluşması engellenmiş olurdu. Halbuki bu birlik dünya devrimi için, emperyalizme karşı sonul utku için vazgeçilmezdir.

Ulusal kurtuluş hareketinin sosyalizm ve uluslararası işçi hareketi ile birlikte dünya devrimci sürecinin bir bileşeni olması, onun taşıdığı objektif anlam nedeniyledir. Çünkü subjektif olarak, yani bu savaşıma katılanların bileşimi ve hareketin amaçları açısından ulusal kurtuluş hareketi henüz bir burjuva demokratik harekettir, görevi emekçilerin sosyal kurtuluşu değil, ulusal kurtuluşdur.

Lenin'in üzerinde önemle durduğu başka bir konu da, bir ülkede strateji ve taktiklerin belirlenmesinde, o ülkedeki koşul-

ların incelenmesi gerektiğiydi. O ülkedeki ekonomik gelişme süreci incelenmeden bir yere varılamazdı. Ulus içindeki sınıfsal ayrışma derecesinin saptanması burada büyük önem taşıyordu. Burjuvazi ile proletarya arasındaki sosyal kutuplaşmanın düzeyinin dikkate alınması zorunluydu. Öteyandan bununla birlikte uluslararası süreçlerin ve uluslararası ilişkilerin de gözden kaçırılmaması gerekiyordu. Koşullar, ulus içindeki emekçi yığınların kendi yazgılarını belirleme hakkını talep etmelerine elverişli midir, sorusuna doğru yanıtlar getirilmesi gerekiyordu. Lenin bu nedenle ulusların kendi yazgılarını belirleme hakkının talep edilmesi ile ulus içindeki emekçi yığınların kendi yazgılarını belirleme hakkının talep edilmesinin birbirine karıştırılmamasını öğütlüyordu.

Oktobr Devrimi'nin ertesinde oluşan koşullarda proleter enternasyonalizminin içeriği de zenginleşmişti. Lenin bu nedenle, komünistlerin denenmiş savaşım belgisi olan "Bütün Ülkelerin Proleterleri Birleşin" belgisine, sömürge ve bağımlı ülkeler halklarına yönelik bir çağrının eklenmesini de uygun görmüştü: "Bütün Ülkelerin Proleterleri ve Ezilen Halklar Birleşin" belgisi, böylece III. Enternasyonal belgileri arasında yer aldı.

Lenin, ezilen halklara Sovyetler ülkesi ve ileri kapitalist ülkeler proletaryası ile birlik ve dayanışma içinde olmanın yanısıra, kendi ülkelerinde emperyalizme karşı, tüm anti-emperyalist güçleri kapsayan birlik cepheleri oluşturmalarını da öneriyordu. İşçi sınıfının anti-emperyalist birlik cephesinde ulusal burjuvazi ile bağlaşıklık içine girebileceğini belirten Lenin, yalnız bunu yaparken, ulusal istemleri desteklemenin, ezilen halkın kurtuluşuna yol açacak yerde, burjuvazinin iktidarına bir araç olmaya dönüşeceği sınırı gözden kaçırmamak gerektiğini de belirtiyordu.

Lenin'in bu saptamaları kapitalist ve sömürge ülkelerin komünist ve işçi partilerinin strateji ve taktiklerini hazırlamada büyük bir yol gösterici olmuştur ve olmaktadır.

EMPERYALİZMİN BASKISINA, FAŞİST ZORBALIĞA, HOLDİNGÇİ BURJUVAZİNİN SALDIRISINA KARŞI BÜTÜN İLERİCİ DEMOKRATİK GÜÇLERİN EYLEM BİRLİĞİ İÇİN İLERİ!

141 - 142'YE HAYIR!

TÜM ANTİ-DEMOKRATİK YASALAR KALDIRILMALIDIR!

TÜRKİYE KOMÜNİST PARTİSİNE ÖZGÜRLÜK!

Türkiye'de Egemen Sınıfın Sosyo-Ekonomik Temelleri

BAŞ DÜŞMAN

H. ERDAL

«...Memlekette toprak ağaları ile sarmaşan emperyalist tekeller ile bağlaşan, holdingçiliğe, tekelciliğe yükselme, finans oligarşiye dönüşme, devleti ele geçirme süreci içinde olan ve militarist klikle bütünleşen büyük burjuvazi hüküm sürüyor...»

(TKP Programı, s. 6)

GİRİŞ

Türkiye'de baş düşmanı tanımlamada Türkiye Komünist Partisi dışındaki ilerici güçlerin hâlâ kavram karışıklıkları içinde oldukları görülüyor. Zaman zaman ya sosyo-ekonomik özü boşaltılmış soyut bir anti-emperyalist savaşım ya da sokaktaki dondurmacıyı bile içeren bir anti-kapitalist savaşım önerileri ile karşılaşıyoruz. Hele tartışma, sermaye yoğunlaşmasının düzeyi, tekelleşme olgusu alanlarına kayınca karmaşa daha da artıyor. Bu yazıda amaç, genel olarak baş düşmanı tanımlamak özel olarak da Türkiye'de tekelleşme sürecinin bazı özgüllüklerini ortaya koymak olacaktır. Bu nedenle Türkiye'de kapitalistleşme sürecinin aşağıdaki yönlerini inceleyelim :

— Tekelleşme süreci,
— Holdingleşme süreci,
— Toprak ağaları ile bütünleşme süreci,
— Militarist klikle bütünleşme süreci,
— Emperyalizm ile bütünleşme süreci,
— Yeni bağlaşıklıklar.

TEKELLEŞME

Türkiye'de tekelleşme süreci ve bu sürecin özellikleri ilerici bilim adamlarının büyük ölçüde ilgisini çeken bir sorundur; çünkü bu sürecin geleneksel —klasik— tekelleşme sürecinden farklı olarak gösterdiği bazı özellikler vardır.

Bugün ülkemizdeki tekelleşme sürecinin ulaştığı düzey en tutucu bilim adamlarının bile görmezlikten gelemeyecekleri bir noktaya ulaşmıştır.

Tekelleşme sürecinin irdelenmesine temel bir soru ile girelim.

Genel olarak "Tekel" olgusunun varlığını kanıtlayan göstergeler nelerdir?

Tekel olgusunun varlığı için iki gösterge şarttır. Bu iki gösterge bir arada aynı zamanda var olmalıdır.

Yalnızca birinin var olması halinde Marksist ekonomi-politiğin tanımladığı "Tekel" kavramının dışına çıkılır ve var olan "şey"in tekel olması düşünülemez.

"Tekel"lerin varlığını gösteren iki olgu şunlardır:

a) Ekonominin belli bir sektöründe iç ve dış rekabetin etkisizleştirilerek üretimin veya ekonomik faaliyetin bir veya birkaç işletme elinde toplanması.

Türkiye'den birkaç örnek vermek gerekir ise, bazı ekonomik faaliyet alanlarının % 80-90'ının 1-3 işletme elinde toplandığını görürüz. (Bkz. Tablo 1)

b) Tekellerin varlığını gösteren ikinci olgu şudur:

Belli bir ekonomik sektörde üretim veya ekonomik faaliyetin büyük çoğunluğunu elinde toplayan işletmelerin, çalıştırdıkları işgücünün sömürülmesinden elde ettikleri **artı-değer'e ek olarak başkaca kaynaklardan tekel süper kârı sağlamaları** şartıdır.

Tekelci süper kâr, tekelci girişimlerde yalnızca yaratılan artı-değer'e indirgenemez.

Tekelci süper kâr, yaratılan artı-değer'e ek olarak tekelci olmayan girişimlerde yaratılan değerin bir bölümünü ve küçük meta üreticilerinin yarattığı değer'in bir bölümünü içerir.

Tekelci sermayenin egemenliği için geniş bir tekelci olmayan kapitalizmin varlığı ve tekelci sermayenin bu alandaki artı-değer'in bir bölümüne elkoyması zorunludur. Bu nedenle tekelci kapitalizm hiçbir zaman "saf" bir biçimde olmadı ve olamaz. V. İ. Lenin'in de belirttiği gibi, tekelci kapitalizm geleneksel "klasik" kapitalizmin bir çeşit üst yapısıdır.

Türkiye'de de tekellerin sömürüsünü yalnızca onların biçimsel —formel— tekeller oluşunda değil, bir başka deyişle tekel olgusunu **yalnızca** yukarıda söylediğim (a) şartının varlığında değil, aynı zamanda tekel süper kârının varlığını da saptayarak görüyoruz. Tekel durumundaki işletmelerin kâr oranları Türkiye'deki ortalama kâr oranının çok üzerindedir. Türkiye'de sanayide **kâr oranı** ortalaması en fazla % 15 civarındadır. Konunun tam olarak irdelenmesi için tekel süper kârının varlığının saptanması yeterli değildir. Tekel süper kârlarının kaynaklarının saptanması ve ek sömürü mekanizmasının ortaya konması da zorunludur.

Türkiye'de Tekel Süper Kârlarının Kaynakları ve Sömürü Mekanizması

Ülkemizde tekel süper kârlarının temel kaynakları şunlardır:

1. Tekelci işletmelerde çalışan işçilerin sömürülmesi ile yaratılan artı-değer,

2. Tekel dışı işletmelerin yarattığı değerden alınan pay,

3. Kent küçük burjuvazisinin —esnaf ve zanaatkârların— sömürüsü,

4. Tarım üreticilerinin —çiftçilerin— sömürülmesi ile alınan pay,

5. Devlet; Türkiye'de devlet tekeller için bir gelir kaynağıdır.

Şimdi sıra ile bu tekel süper kârının kaynaklarını inceleyelim ve bu ek kâr'ın elde ediliş mekanizmasını açıklamaya çalışalım.

1. Tekelci işletmelerde çalıştırılan işçilerin sömürülmesi ile yaratılan artı-değer :

Genellikle tekelci işletmeler tekel dışı işletmelere oranla daha ileri üretim teknolojilerini kullanmaktadırlar. Emeğin üretkenliği —sermayenin organik bileşimi— daha yüksektir. Bu, işçilerin tekel dışı işletmelere oranla çok daha fazla sömürülmelerine neden olmaktadır.

Tekelci işverenler işçilere tekel dışı işverenlere oranla görece daha yüksek ücret vererek çok daha fazla olan sömürülerini gizlemek istemektedirler.

Gerek sendikal hareketin tekelci işyerlerinde daha güçlü oluşu, gerekse daha ileri teknoloji ile çalışan işçilerin daha yüksek bilinç düzeyinde olmaları tekelcilerin bu şaşırtmacasına fazla olanak vermemektedir.

2. Tekellerin, tekel dışı işletmelerin yarattığı değerden aldıkları pay.

Tekel süper kârının bu kaynağının işleyiş mekanizmasına iki tipik örnek vereceğim.

Birinci örnek özellikle imalât sanayiinde yaygın bir biçim olan "YAN SANAYİ" olgusudur.

Türkiye'de tekeller herhangi bir malın üretimini genellikle bütünleşik —entegre— yatırımlar ile yapmamaktadırlar.

Üretilecek malın üretim sürecinin en kârlı safhası için bir ana işletme kurulmakta ve üretim sürecinin öbür işlemleri bu ana işletme etrafında kurulan irili ufaklı "Yan Sanayi" tarafından gerçekleştirilmektedir. Türkiye'de gerek kırsal alanda gerekse imalât sanayiinde küçük üretim toplam üretimin önemlice bir bölümünü oluşturmaktadır. Kendiliğinden, kapitalizmin az gelişmişliğinin bir ürünü olan küçük üretim ile tekeller ve devlet tarafından planlı bir biçimde gerçekleştirilen "YAN SANAYİ" aynı şey değildir. Bu iki olgu birbiri ile karıştırılmamalıdır. Sermayenin tekelci ve tekelci olmayan kesimleri arasındaki çelişkiler gittikçe derinleşmektedir. Bununla birlikte tekelci olmayan sermayenin "Yan Sanayi" kavramına giren bölümü ile

tekeller arasında daha güçlü çıkar bağları bulunmaktadır. Bu bağlar "Yan Sanayii" görece olarak diğer tekel dışı birimlere göre tekellere daha çok bağlamakta, onlarla birlikte davranmaya zorlamaktadır. Dünyada eşine az raslanan böylesi ilkel bir yöntemle tekeller bir taşla birkaç kuş birden vurmaktadırlar.

a) Sömürülecek, tekel dışı küçük kapitalistler yaratılmaktadır,

b) Üretimin fazla kârlı olmayan adımları başkalarına attırılmaktadır,

c) Bütünleşik —entegre— yatırıma oranla daha ufak bir yatırım yapılmakta, daha az sermaye ile tekel olunabilmektedir.

d) Daha ufak yatırım daha az işçi gerektirdiği için, daha az işçi sorunları ile karşılaşılmaktadır,

e) Ekonomik olarak tekellere bağlı yeni kapitalist işletmeler yaratıldığından ideolojik-politik planda da bunlar tekellere destek olmaya zorlanmaktadır.

"Yan sanayi" olgusuna ek olarak tekel dışı işletmelerin sömürüsüne ikinci örnek özellikle tekstil sanayiinde yaygın olan "FASON" çalışma biçimidir.

Tekstil alanındaki tekeller iç veya dış pazara sürecekleri malların üretim işlemlerinin tamamını kendileri yapmazlar. Bunun çeşitli uygulamaları vardır. Örnek olarak : Dokunacak kumaşın hem bezi tekel tarafından imal edilir ve boya, Apre gibi işlemleri ufak tekel dışı birimlere yaptırılır veya tekel dışı birçok ufak işletmeye iplik verilir ve kumaş dokutturulur.

3. Kent küçük burjuvazisinin —esnaf ve zanaatkârların— sömürüsü

Bu kesimlerin sömürüsünde yerel yönetim organları —Belediyeler— önemli bir işlev görmektedirler.

Türkiye'de büyük burjuvazinin hiçbir ekonomik faaliyeti için kâr sınırlaması yoktur; ama esnaf ve zanaatkârlar için vardır. "Kâr haddi" yasa ve yönetmelikleri yalnız esnaf içindir. Çalışma zorunluluğu yine yalnız esnaf için konulmuştur. Fırıncıların zor altında çalıştırılmaları ve pazar tatili yasağı hatırlardadır.

4. Tarım üreticilerinin —çiftçilerin— sömürülmesi ile alınan pay

Türkiye kırında kapitalizm 1950-1960 döneminde egemen üretim biçimi olmuştur. Burjuvazi kırsal alanda kapitalizmi geliştirirken, elbette köylü yığınlarının refahını amaçlamıyor idi. Burjuvazinin kırsal alanda üretici güçleri geliştirmesinin ikili bir amacı var idi :

a) Kırı pazar olarak geliştirmek,

b) Köylülüğü doğrudan sömürmek.

Konumuz nedeni ile biz sorunun daha çok ikinci yönü, köylülüğün tekellerce sömürülme mekanizması üzerinde duracağız.

Bu mekanizmanın işleyişi kabaca şöyledir :

Tarımda küçük üreticiler yaygın olmasına karşın tarım ürünlerinin alıcıları sınırlıdır, daha açıkcası gerek iç pazarda gerekse dış pazar için tarım ürünlerinin alıcıları her tür tarım ürünü için bir veya birkaç tekel veya kooperatif birliğidir. (Bkz. Tablo 2)

Tablo 2'den de görüleceği üzere köylülüğün ürettiği tarım ürünlerinin serbest pazarda satışı hemen hemen sınırlıdır. Kaldı ki küçük üreticilerin çok büyük bir bölümü ürettikleri tarım ürünlerini Tablo 2'de sıralanan tekellere veya birliklere bile satamazlar. Mali kredi gereksinmelerini tefecilerden, toprak ağalarından, tarım kapitalistlerinden karşıladıklarından ürünlerini genellikle aracılara satmak zorunda kalırlar.

Burjuvazi köylülüğü üretim kooperatiflerinden çok, satış ve kredi kooperatiflerinde örgütlemiş ve bu kooperatifleri de tamamen siyasal iktidarın denetimindeki Tablo 2'de görülen tekeller ve kooperatif birlikleri ile bütünleştirmiştir (entegre etmiştir).

Siyasal iktidar, taban fiyatlarını, yani tarım ürünlerinin sözkonusu tekellerce alım fiyatlarını, bu tekellerin çıkarlarına uygun olarak belirler.

Taban fiyatları ancak büyük ölçekli ve rantabl tarımsal üretim yapabilen tarım kapitalistlerinin görece daha düşük maliyetle üretim yapabilmelerinden dolayı kâr edebilecekleri bir düzeyde saptanır. Büyük tarım kapitalistlerine göre saptanan bu taban fiyatları küçük üreticilerin maliyet düzeyinin genellikle altındadır.

Tarım ürünlerinin alıcılarının tekel oluşu ve alım fiyatlarının siyasi iktidarca tekellere uygun olarak belirlenmesi köylülüğün sömürülme mekanizmasının belkemiğini meydana getirir.

Bu mekanizmanın ilginç olan bir yönü de devletin bu sömürü mekanizmasında oynadığı roldür.

Köylülüğün sömürülmesi ile elde edilen pay, ya doğrudan tekellere geçer ya da daha önemli bir bölümü için olduğu gibi, önce bu değere devletçe el konulur ve sonra tekellere verilir. Devletin tekeller için finans kaynağı olma niteliğini bir sonraki bölümde inceleyeceğiz.

Son birkaç yıldır geniş küçük tarım üreticisi yığınlar politik olarak daha da aktifleşmişlerdir.

İlerici, demokrat, anti-emperyalist belgilerle yığınsal çıkışlarda bulunmaktadırlar. 1977 yılı içindeki başta CEYHAN mitingi olmak üzere Köy-Koop'un düzenlediği eylemler, 1 Mayıs'lara örgütlü ve yığınsal katılımlar böylesi çıkışlardır.

Bu eylemlerle ilgili olarak gözlediğim bir yanılgıya değinmek isterim. Sözkonusu demokratik hareketler esas olarak topraksız ve yoksul köylülüğün çıkışları değildir. Bu, eylemlere katılanların sosyal bileşimlerinde olduğu kadar ileri sürülen belgilerde de görülmektedir. Traktör, tohum, gübre talepleri ve taban

fiyatlarını protesto topraksız ve yoksul köylülüğün istemleri değildir. Küçük tarım üreticilerinin talepleridir.

İşte bu küçük tarım üreticileri —çiftçiler— yukarıda mekanizmasını açıklamaya çalıştığım tekel - devlet sömürü mekanizmasına anti-tekel, demokratik, anti-emperyalist talepler ile baş kaldırmaktadırlar. Türkiye'de işçi-köylü temel bağlaşıklığına en yakın güçlerden biri olan küçük üreticilerin bu çıkışlarının TKP her zaman yanında ve içinde olmuştur.

5. **Devlet**

Türkiye'de devlet, tekeller için bir gelir kaynağıdır.

Türkiye'de devletin ekonomiye müdahalesinin tarihi oldukça eskidir.

Bütün burjuva devletlerinde olduğu gibi Türkiye'de de devletin ekonomik hayata müdahalesinin nedenleri birden fazladır. Bunların başlıcaları şunlardır :

a) Yaratılan değerlerin paylaşılmasını egemen sınıf yararına gözetmek. Bu amaçla yalnız işçi sınıfının değil, egemen sınıf dışında bütün sınıf ve katmanların sömürülmesine olanak hazırlamak.

b) Tek tek tekellerin ve burjuvazinin sermaye birikiminin elvermediği büyük yatırımları gerçekleştirmek.

— Demir-çelik,
— Petro-kimya,
— Enerji üretimi ve dağıtımı, vb.

c) Kârlı olmayan alt yapı yatırımlarını gerçekleştirmek ve işletmesini sağlamak,

— Demiryolları,
— Havayolları,
— Karayolları, vb.

d) Savaş ve kriz dönemlerinde burjuva ekonomisini planlamak,

e) Sahte konverjans teorilerine (kapitalist ve sosyalist sistemlerin birbirlerine sözümona yaklaşması, geçişmesi) haklılık gerekçesi hazırlamak.

Yukarıda sıralanan nedenler ile ekonomik hayata giren devlet sözkonusu işletmelerde artı-değer'e ve yaratılan değerlere elkoyar. Devletin **gerek vergiler gerekse ekonomik faaliyetler** sonucu elde ettiği toplam değer'in bir bölümü câri devlet giderlerine harcanır iken önemli bir bölümü de doğrudan tekellere aktarılır.

Devletin tekellere doğrudan mali gelir sağlama mekanizması şöyledir :

a) Vergi iadesi : Özellikle ihracaat yapan tekellere sağlanan ek gelir mekanizmasıdır.

b) Vergi ve gümrük indirimleri ve bağışıklığı : Özellikle yatırım safhasında devletçe tekellere sağlanan ek gelirdir.

c) Kredi : Merkez Bankası ve öbür kaynaklardan sağlanan düşük faizli, uzun erimli borçlar.

d) Dolaylı gelirler ise şunlardır :

1. Alt yapı inşası,
2. Rekabete ve özellikle dış rekabete zorluk gibi.

Benim yaptığım hesaplara göre Türkiye'de 1965-1975 döneminde yapılan büyük yatırımların sermaye kaynakları açısından bileşimi Tablo 3'de gösterilmektedir.

Tablo 3, iki önemli gerçeği yansıtıyor :

Birincisi, devletin tekeller için bir finans kaynağı olarak rolünü,

İkincisi, Türkiye'de tekelci olmak için büyük sermaye sahibi olmanın zorunlu olmadığını, buna karşın tekel-devlet ilişkisinin daha önemli bir rol oynadığını gösteriyor. Bu durum, sermaye gruplarına 30 lira ile 100 liralık yatırım yapma olanağını sağlıyor.

Bu da son yıllarda burjuvazinin içindeki politik çıkar kavgalarının ekonomik temelini ortaya koyuyor. Dördüncü lastik fabrikası müsaadesi için Sabancı ve Koç gruplarının kavgası hepimizin hatırlarındadır.

Devlet gerek uluslararası, gerekse yerli tekeller ile ortak kapitalist işletmeler de kurmaktadır. Esas olarak kamu yararına düzenleyici birer kurum olması gereken KAMU İKTİSADİ TEŞEKKÜLLERİ yani KİT'ler gerek uluslararası gerekse yerli tekeller ile ortaklıklar kurmaktadır. KİT'lerin başka girişimlerdeki ortaklıklarının bir listesi Tablo 8'de verilmektedir.

Türkiye'de Tekelleşme Sürecinin Bazı Özellikleri

Gelişmiş kapitalist ülkelerdeki tekelleşme süreci ile Türkiye'deki tekelleşme süreci **bugün ulaştıkları düzeylerde** önemli ve belirleyici benzerlikler göstermektedirler. Buna rağmen bu süreçlerin **gelişme yolları** karşılaştırıldıklarında, önemlice farklılıklar görülmektedir. Tekelleşme sürecinin izlediği bu farklı yollar bazı ilerici, hatta Marksist bilim adamlarının bazı yanılgılarına da kaynak olmaktadır.

Gelişmiş kapitalist ülkelerde, kapitalizmin eşit olmayan gelişmesi ve rekabet ekonomisi sonucu sermaye yoğunlaşması ve bu **sermaye yoğunlaşmasının bir sonucu olarak** tekellerin meydana gelmesi ve bu tekellerin yeni sömürü kaynaklarından tekel süper kârı elde etmeleri, paralel, birbirine bağlı bir süreç olarak gelişmiştir. Daha açık bir deyişle, yukarıda belirttiğim tekel olmanın iki koşulu **birlikte** neden-sonuç ilişkisi içinde gelişmiştir. Yine belirttiğim gibi, bunun nedeni, bu tekellerin sermaye yoğunlaşması **sonucu** olarak doğmalarındandır.

Gelişmiş kapitalist ülkelerdeki tekelleşme sürecinin ikinci temel özelliği de şudur :

Tekeller ve tekel grupları gelişmelerinin belirli **ileri evrelerinde** burjuva devleti ile **kendi tekel çıkarları için yeni bir bağlaşıklık** —burjuvazinin öbür anti-tekel kesimlerinin de aleyhine— kurmuşlardır. Bu yeni Devlet-Tekel bağlaşıklığı tekelci devlet kapitalizminin temelini meydana getirmiştir.

Türkiye'de ise tekelleşme süreci gelişmiş kapitalist ülkelerden farklıca bir yol izlemiştir. Bu gelişmenin farklılıkları şunlardır :

Türkiye'de tekelleşme olgusunun iki göstergesi paralel, birlikte değil, önce biri, sonra ikincisi oluşmuştur. Yani önce ekonominin belli sektörlerinde **biçimsel** tekeller oluşmuş, gelişmiş ve korunmuştur. Bu gelişme süreci içinde bunlar tekel süper kâr kaynaklarını da geliştirmiştir.

Türkiye'de tekeller sermaye yoğunlaşmasının bir sonucu oluşmamışlardır. Önce bir çeşit yapay-biçimsel tekeller olarak oluşmuşlardır. Bu nedenle Türkiye'de tekelci olmak için büyük sermaye sahibi olmak zorunlu olmamıştır. Bazı ilerici bilim adamlarını da şaşırtan tekelci sermaye ve büyük sermaye ikileminin kaynağı da buradadır.

Bu tekelleşme sürecinin ikinci önemli özelliği, Türkiye'de burjuva devletinin oynadığı rol ile ilgilidir.

Devlet **bazı** sermaye gruplarına tekel olma olanaklarını sağlamış onları korumuş, beslemiş ve geliştirmiştir. Gelişmiş kapitalist ülkelerde olduğundan farklı olarak Devlet-Tekel bağlaşıklığı gelişmenin ve tekelleşmenin belirli bir ileri evresinde değil, ta baştan kurulmuştur. Çünkü bu bağlaşıklık tekellerin aynı zamanda **varlık** nedeni olmuştur.

HOLDİNGLEŞME

Türkiye'de kapitalizmin gelişmesinin, sermaye yoğunlaşmasının ve tekelleşmenin belirli ileri bir evresinde **Holdingleşme** süreci gelişmeye başlamıştır. Bu sürecin başlaması yaklaşık olarak 1960'ların sonu, 1970'lerin başıdır. (*) Önemlice holdinglerin kuruluş tarihleri bunun göstergesidir. Türkiye'de tekelleşme ve holdingleşme süreçleri iç içe geçmiş bulunmaktadır. Sermaye gruplarının holdingleşme eğilimleri değişik nedenlerden kaynaklanmaktadır. Bu nedenlerin başında "Holdingler"e Türkiye'de tanınan ayrıcalık gelmektedir. Holdingler her ne hikmet ise sö-

---

(*) Bazı önemli holdinglerin kuruluş tarihleri şöyledir :

Holdingin Adı	Yeri	Kuruluş Tarihi	Kuruluş Sermayesi
Koç Holding	İstanbul	11/12/1963	200 milyon Tl.
Anadolu Endüstri	İstanbul	29/11/1969	12 » »
Eczacıbaşı	İstanbul	6/2/1970	200 » »
Alarko	İstanbul	21/12/1972	50 » »
Baykara	Ankara	28/5/1971	10 » »
Çukurova	Adana	6/2/1970	120 » »

zümona "Halka Açık Şirketler" tanımına sokulduklarından, diğer sermaye şirketlerinin tabi oldukları kurumlar vergisinden muaf tutulmuşlardır. Yine holdinglerin kurdukları sözümona "vakıflar" da vergiden muaftırlar. Bir başka deyişle birçok sermayedarın adi anonim şirket yerine adı holding olan bir şirket kurması, sadece ve sadece vergi kaçırmayı amaçlayan biçimsel bir holdingleşmedir. Ticaret Sicil Gazetesi'nden yaptığımız taramaya göre 1976 yılı sonu itibariyle 116 holding tescil edilmiş bulunmaktadır.

Holdinglerin sayıca bu kadar çok olmasının temel nedeni buradadır.

Holdingleşme süreci aynı zamanda ekonominin sanayi, ticaret, bankacılık alanlarında belirli bir sermaye birikimi ve tekelleşme sürecinin gelişmesi sonucunda oluşmuştur. Belirli sermaye "grupları", ekonominin karmaşık niteliği sonucu, sermayenin değişik biçimlerini (sanayi, ticaret, bankacılık) birleştirme ve yönetme gereksinmesi duymuşlardır. Türkiye'de sermaye "grupları"nın oluşturdukları Holdingler böyle bir gereksinmenin ürünüdürler. Böylesi Holdingleri oluşturan sermaye gruplarının çoğu aile temelinde oluşmaktadır. Holdingin hemen hemen tüm yönetimi bir ailedendir.(**) Bu holdinglerde mülkiyetin bireysel ve grupsal biçimleri korunmuş, aksiyoner biçime geçiş önemli ölçüde önlenmiştir. Bu ise sermaye birikimini, yoğunlaşmasını ve merkezileşmesini yavaşlatmış ve sınırlamıştır. Bununla beraber Türkiye'de bu söz konusu holdingleşme süreci **finans kapitale yükselmenin göstergesi** sayılmalıdır.

TOPRAK AĞALARI VE BÜYÜK TARIM KAPİTALİSTLERİ

Tekelci, holdingçi büyük burjuvazi, kapitalizm öncesi yapının artıkları olan toprak ağalarını ve modern büyük tarım kapitalistlerini kendi çıkarlarına bütünleştirmeyi başarmıştır. 1950-60 döneminde kırsal alanda gerçekleştirilen kapitalist gelişmenin temel özelliği, bu gelişmenin toprak dağılımını büyük ölçüde değiştirmeden gerçekleştirilmesidir. Böylece büyük toprak sahiplerinin toprak mülkiyetleri korunmuştur.

Tekelci, holdingci büyük burjuvazi, toprak ağalarının ve tarım büyük kapitalistlerinin topraktan, tarımdan yaptıkları sermaye birikimlerini toprak veya tarıma değil, ticaret ve sanayie yatırmalarını sağlamıştır. Böylece bir çeşit Prusya tibi kapitalizm de gelişmiştir. Büyük burjuvazi bir taşla iki kuş vurmuştur. Hem toprak ağalarının büyük tarım kapitalistlerinin sermaye birikimlerini kendi birikimlerine katmış, hem de kırsal alandaki bu kesimlerle politik bağlaşıklık sağlamıştır.

Benim yaptığım incelemeye göre genel olarak toprak ağala-

(**) İstanbul'da Koç ve Eczacıbaşı, Çukurova'da Sabancı ve Sapmazlar, İzmir'de Yaşar'lar ve Özsaruhanlılar bunların tipik örnekleridir.

rı iç ve dış ticarete, buna karşılık büyük tarım kapitalistleri ise ticaret ve daha çok da sanayie yatırım yapmışlardır.

Eldeki verilere göre toplam sayıları 3000'i geçmeyen toprak ağaları Türk olsun, Kürt olsun, başka milliyetlerden olsun bugün tekelci-holdingçi büyük burjuvazi ile bütünleşmişlerdir.

Bugün Türkiye'de egemen sınıfın bir önemli niteliği de, köken olarak çok uluslu oluşudur. Egemen burjuvazi, dinsel gericiliği olduğu gibi şoven Türk milliyetçiliğini de yalnız emekçi halk yığınlarını afyonlamak, ilerici düşünceleri ve hareketleri bastırmak için kullanmaktadır. Sermayenin milliyetsiz oluşunun en somut örneği, Türk burjuvazisi ile bütünleşen Kürt ağalarının Türk burjuvazisi ile birlikte, Kürt olsun, Türk olsun, emekçi yığınların ezilmesinde ve sömürülmesinde ve özellikle emekçi Kürt halkının zor altında özümsenmesinde oynadığı roldür. **Elbette bu çok uluslu egemen burjuvaziye karşı savaş, çok uluslu emekçi yığınların birliğinden geçmektedir.**

Türk olsun, Kürt olsun, başka milliyetten olsun bütün işçilerin, köylülerin devrimci örgütsel birliği şarttır. Türkiye Komünist Partisi, bu birliği savaşımının köşe taşı yapmıştır.

"MİLİTARİST KLİK"

"Militarist Klik" kavramı ile kimler ve ne kasdedildiği açıktır.

Militarist Klik, silahlı kuvvetler yığını ile özdeş değildir.

Politik bir soyutlama düzeyinde genel olarak burjuvazinin baskı ve terör aracı olan silahlı kuvvetler homojen bir bütün değildir.

Bu nedenle bazı ilericilerimizin 1960-71 döneminde yaptıkları gibi "Devrimci" ordu veya 1971 darbesinden sonra yaptıkları gibi "Faşist" ordu genellemeleri bilimsel olmaktan çok uzaktır. Silahlı kuvvetler esas olarak iki ayrı parçadan oluşur:

a) Subay ve Assubaylardan oluşan ve toplam sayıları 80.000 civarında olan profesyonel kadro,

b) Toplam sayısı 350 bin civarında olan ve yasa gereği kısa süreli askerlik hizmeti yapan büyük yığın, yedeksubay ve erler.

Silahlı kuvvetlerin bu iki bölümünün sınıfsal yapıları ve politik-ideolojik eğilimleri tamamen farklıdır.

Kısa süreli askerlik yapan büyük yığın, Türkiye toplumunun sınıflar ayrışmasını ve eğilimlerini hemen hemen aynen yansıtır.

Fakat silahlı kuvvetlerde —anti-demokratik yapısı gereği— belirleyici olan büyük yığın değil, yapay olarak tesbit edilen omuzdaki rütbeler ve emir-komuta zinciri ile profesyonel kadrodur.

Burjuvazi 1960-63 dönemindeki askeri darbelerden sonra silahlı kuvvetlerin profesyonel kesiminin ve özellikle bu kesimdeki subay kadrolarının sınıfsal bileşimini değiştirmiştir.

Emekçi halk çocuklarının girdiği askeri ortaokul ve liseleri kapatmış, Harbokullarına yalnızca belirli okullardan öğrenci almaya başlamıştır.

1961 yılında silahlı kuvvetlerin profesyonel kadrolarının maaşlarından kestiği % 10 kesintiler ile Ordu Yardımlaşma Kurumu (OYAK) adı ile bir örgüt kurmuştur. OYAK burjuvazi ile elele ekonomik yatırımlara başlamış, böylece bir yandan subay-assubay maaşlarından sağlanan fon büyük burjuvazinin emrine verilmiş, (Yalnız 1972 yılında OYAK'ın toplam değerleri 300 milyon doları geçmiştir) öte yandan subay ve assubaylara "şimdi siz de kapitalist oldunuz" denmiştir. Elbette bu ideolojik yutturmacanın etkileri olmuştur.

Burjuvazi, kendisine sadakatle hizmet eden yüksek rütbeli subaylara da emekliliklerinden sonra bol maaşlı görevler vermeye başlamıştır. Ve böylece silahlı kuvvetlerin profesyonel kesiminin subay bölümü içinde burjuvaziye ve emperyalizme daha iyi hizmeti kendine yol çizmiş bir "klik" gelişmeye başlamıştır.(*)

Silahlı kuvvetlerin anti-demokratik yapısı gereği bu militarist klik egemen ve yönetici durumdadır. Emperyalizm ve büyük burjuvazi ile bütünleşmiştir.

Ama öte yandan bu "klik" ile silahlı kuvvetlerin değil tamamını, profesyonel kesimini bile özdeş görmek yanlıştır.

EMPERYALİZM İLE BÜTÜNLEŞME

Türkiye'nin emperyalizm ile bütünleşmesinin 100 yılı aşkın bir geçmişi olmasına rağmen, ben sorunun daha çok yakın geçmişi ve bugünkü durumu üzerinde duracağım.

Önce belirtmek istediğim bazı noktalar var :

a) Türkiye'nin emperyalizm ile bütünleşmesi yalnızca bir alana dayanan tek yönlü bir ilişkiler zinciri değildir. Türkiye burjuvazisinin emperyalizm ile bütünleşmesi çok yönlü bir süreç olarak gelişmiştir. Askeri, politik, ekonomik, sosyal ve ideolojik alanları kapsar. Fakat konumuz gereği, ben daha çok sorunun sosyo-ekonomik yönü üzerinde duracağım.

b) Emperyalizm ile bütünleşmede Anglo-Amerikan emperyalizmi başı çeken ve belirleyici güç olmuştur. Yalnız günümüzde emperyalizmin iç çelişkileri sonucu emperyalizmin odak noktaları çoğalmıştır. Bunun sonucu bugün Türkiye yalnız Anglo-

(*) Bu militarist kliği ordunun başından uzaklaştırmak, silahlı kuvvetleri Amerikan uydusu ve silah tekellerinin pazarı olmaktan çıkarmak, kışlaya da demokrasiyi getirmek savaşımı günceldir. Semih Sancar, Nazmi Karakoç, Memduh Tağmaç, Faruk Güventürk gibilerinin hepsi birer holdingin yönetim kurulu üyeliğini kapmışlar, efendilerine iyi hizmetin mükâfatını almaktadırlar.

Amerikan emperyalizminin değil, emperyalizmin üç ağırlık merkezinin —odak noktasının— da etkisi altına girmiştir.

Türk burjuvazisi 1922 yılında ulusal kurtuluş savaşının sonunda ilerici hareketi ezmiştir. 1923 Şubatında İzmir İktisat Kongresi'ni toplayarak kapitalist yolun seçildiğini ilan etmiş, Temmuz 1923'de Lozan'da emperyalizm ile politik planda uzlaşmış ve Ekim 1923'de de burjuva cumhuriyetinin kuruluşunu ilan etmiştir.

1923'den 1937'ye kadar sosyo-ekonomik planda emperyalizm ile ilişkilerde önemli bir değişiklik görmüyoruz.

1937-1945 dönemi Alman emperyalizmi ile Anglo-Amerikan emperyalizminin Türkiye üzerinde nüfuz savaşı dönemidir. Bu savaşı Anglo-Amerikan emperyalizmi kazanmıştır.

1945-1960 dönemi **esas olarak** Türkiye'nin emperyalizm ile politik-askersel bütünleşmesi dönemidir. 1960'dan günümüze uzanan dönemde ise emperyalizm ile **ekonomik bütünleşme** tamamlanmıştır.

Kore savaşına katılma (1951), NATO (1952), Bağdat Paktı, İkili Antlaşmalar (1959) hep bu dönemdedir.

EMPERYALİZMİN TÜRKİYE'YE EKONOMİK MÜDAHALE BİÇİMLERİ

Emperyalizm, Türkiye burjuvazisini kendi çıkarları ile bütünleştirmede şu biçimleri kullanmıştır.

a) Hibe yardımlar : Özellikle 1947-1960 döneminde olmuştur. Önce Truman Doktrini çerçevesinde, sonra Marşal yardımı ile. Yalnız 1947-1950 döneminde ABD Türkiye'ye 1 milyar 600 milyon dolar askeri, yaklaşık 400 milyon dolar askeri olmayan yardım yapmıştır.

b) Borç verme : 1947'den günümüze kadar uygulanan bir yöntemdir. 1960 yılında 870 milyon dolar olan dış borçlar 1977 yılı Kasım ayında 13 milyar dolara ulaşmıştır.

c) Yabancı Sermaye : Yabancı sermaye denince sermayenin yalnız parasal biçimleri anlaşılmamalıdır. Emperyalizm, Türkiye'ye sermayeyi parasal olmaktan çok teknolojik olarak getirmiştir.

Türkiye'de yabancı sermayenin bulunma biçimleri şunlardır :

1. 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu çerçevesinde faaliyet yürüten 111 firma. (Tablo 4)

Gerek Tablo 4'ün, gerekse Tablo 5'in incelenmesinden çıkan önemli sonuçlar şunlar :

a) Türkiye'de 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu çerçevesinde faaliyet gösteren 111 firmanın 59'u ABD, Federal Almanya ve İsviçre firmaları ve bu 59 firma toplam yabancı sermayenin % 47.42'sini oluşturuyor.

b) Tablo 6'ya göre Türkiye'ye 1963-1975 döneminde giren yabancı sermayenin % 50'si kâr olarak geri dönmüştür.

2. 6326 sayılı Petrol Kanunu ile faaliyette bulunan şirketler,

3. Madencilik Kanunu ile çalışan yabancı şirketler,

4. Özel kanunla kurulan şirketler : Ereğli Demir Çelik Fabrikaları, Türkiye Sanayi Kalkınma Bankası gibi.

5. Parasal olmayan sermaye ithali : Teknoloji, know-how gibi; genel olarak **Türkiye sanayiinin tamamı bu şekilde emperyalizme bağlıdır** ve teknoloji ithalini düzenleyen herhangi bir organ yoktur.

6. Bütün yukarıda sıralanan biçimlerin dışına düşen, 17 sayılı Kararname ile çalışmasına olanak sağlanan yabancı firmalar. Sayıları 100'e varan bu yabancı firmaların varlığı ne yazıkki şimdiye kadar ilericiler tarafından ihmal edilmiştir.

Bu firmalar Türkiye ekonomisine, ne parasal sermaye, ne teknoloji yönünden en ufak bir katkıda bulunmayan firmalardır. Genellikle ticaret, bankacılık ve madencilik alanlarında çalışırlar ve kâr ederler. İçlerinde 1863 yılından beri aralıksız çalışanlar vardır. (Tablo 7)

Sonuç olarak Tekelci-holdingçi burjuvazi, toprak ağaları ve militarist klikten oluşan oligarşik grup emperyalizm ile politik, ideolojik, askersel ve ekonomik olarak bütünleşmiştir. Bu nedenle **bugün Türkiye'de anti-tekel, anti-holding savaşım hem demokratiktir hem de anti-emperyalist.**

YENİ BAĞLAŞIKLIKLAR

Türkiye'de tekelci-holdingci sürecin gelişmesi ile oluşan yeni bazı ilişkiler ve toplumsal kesimler egemen burjuvazinin yeni bağlaşıklıklarını meydana getirmiştir. Bunlardan bazılarını belirtmekte yarar görüyorum.

a) Daha önce de değindiğim yan sanayi patronları, ekonomik olarak tekelci-holdingçi burjuvaziye bağımlıdır. Bunun sonucu olarak tekelci-holdingçi burjuvazi bu kesimi politik-ideolojik olarak da yönlendirmektedir.

b) Özellikle imalât sanayii ve dış ticaret burjuvazisinin yarattığı satış örgütleri ağı. Bunlar genellikle ufak ticari kapitalist işletmeler olmalarına rağmen ekonomik olarak büyük tekellere bağlıdırlar. Tekeller bu bayi ağının ideolojik eğitimine özel önem vermektedirler. Bölgesel ve ulusal planda toplantılar, dış geziler ve özel yayınlar ile bu kesim ideolojik olarak da beslenmektedir. Seçimler sırasında petrol bayilerinin politik çalışmaları bunun tipik bir örneğidir.

c) İllegal ekonomik faaliyetler : Bu faaliyetler bugün doğrudan büyük tekelci burjuvazinin denetimindedir. Başlıca faaliyet alanı kaçakçılıktır. Sigara, silah, esrar ve genel gümrük kaçakçılığı en yaygın biçimleridir.

Türkiye'nin en büyük gazete patronları, bazı fabrikatörler ve

hatta eski bir devlet başkanının bu işlerin yönetiminde olduğu bilinmektedir. Bu faaliyetler MİT'den siyasi polis'den bazı çevrelerin de katkısı ile yürütülmektedir.

Burjuvazi bir taşla iki kuş vurmaktadır :

1) Büyük kârlar etmektedir,

2) Bu faaliyetler için burjuvazi, çekirdeği lumpen proletaryadan oluşan onun etrafında polis ve devlet aygıtının diğer alanlarından bazı unsurlarla oluşturduğu bir aparat kullanmaktadır. Bu aparatın doğrudan ekonomik gücü sınırlı olmasına rağmen, politik etkinliği daha fazladır ve burjuvazi bu aparatı bozguncu anti-komünist eylemler için de kullanmaktadır.

SONSÖZ

Tekelleşme burjuvazinin iç ayrışmasını derinleştiriyor, işçi sınıfının anti-tekelci güçleri birleştirme olanakları artıyor.

Tekelci burjuvaziyle toprak ağalarının bütünleşmesi, bunların diktası, anti-tekelci savaşla anti-feodal savaşı birleştiriyor.

Tekelleşme süreci emperyalist tekellerle yerli tekellerin çitişmesi biçiminde gidiyor. Türkiye'de tekelleşmeyi hızlandıran bu çitişme yerli tekellerin bundan öte gelişmesini, dış pazarlara açılmasını da tıkıyor.

Emperyalizm ile politik, ideolojik, askersel ve ekonomik her alanda çitişen tekelci-holdingci büyük burjuvaziye karşı verilen savaşım hem demokratiktir hem de anti-emperyalist.

Köyde, kentte sınıf savaşı sertleşiyor. Bu süreç Ulusal Demokratik Cephe'nin zorunluluğunu ve olanaklarını artırıyor.

TKP Programı'ndan bir alıntı ile başladığım yazımı yine Program'dan kısa bir alıntı ile bitireceğim :

«Emperyalizme ve memleket içinde emperyalizmin politikasını yürütenlere karşı, büyük sermaye ve toprak ağaları oligarşik grubuna karşı **ULUSAL DEMOKRATİK CEPHE**'de bütün halkın sağlam birliği ve birleşik mücadelesi gerekir. Bu cephe proletaryanın, köylülerin, aydınların, orta tabakaların kendi hakları uğrunda verdikleri ortak savaş sürecinde meydana gelir...» **(TKP Programı,** s. 47)

TABLO 1

BAZI EKONOMİK FAALİYET ALANLARINDA TEKELLEŞME

İMALÂT SANAYİİ ALANINDA :

1. Otomobil imalâtı	Renault Tofaş Anadol	3 firma
2. Elektrikli ev aletleri	Profilo Arçelik Philips	3 firma
3. Radyo/TV	National Grundig Philips	3 firma

4. Pil Üretimi	Berec Pertrix Pilma Tudor	3 firma
5. Otomobil lastiği	Pirelli Goodyear Uniroyal Goodrich	4 firma
6. Tarım ilaçları	Hoechst Bayer Agro-merck	3 firma
HAM MADDESİ TARIMDAN OLAN SANAYİLERDE:		
1. Şeker üretimi	Şeker AŞ.	1 firma
2. Sigara üretimi	Tekel	1 firma
3. Çay üretimi	Tekel	1 firma
4. İçki üretimi	Tekel	1 firma
BANKACILIK ALANINDA:		
Ticaretle bankacılık işlemlerinin % 80'i 3 bankanın elindedir	İŞ BANKASI AKBANK Yapı-Kredi Bankası	

TABLO 2

TEMEL TARIM ÜRÜNLERİNİN ALICILARI

Tarım Ürünü	**Bellibaşlı Alıcısı**
Tahıl	Toprak Mahsulleri Ofisi
Şeker Pancarı	T. Şeker Fabrikaları A.Ş.
Çay	ÇAYKUR
Tütün	TEKEL
İncir - Üzüm	TARİŞ
Fındık	FİSKO BİRLİK
Pamuk	ÇUKO BİRLİK ADAKO BİRLİK TARİŞ

TABLO 3

TOPLAM YATIRIM SERMAYESİNİN KAYNAKLARINA GÖRE BİLEŞİMİ

% 30'u	ÖZ SERMAYE
% 30'u	Devlet finansmanı, vergi, gümrük indirimi ve bağışıklığı biçimlerinde
% 20'si	İç kredi (yine devlet yardımı ile)
% 20'si	Dış kredi

TABLO 4

OCAK 1976 İTİBARI İLE 6224 SAYILI YABANCI SERMAYEYİ TEŞVİK KANUNU'NA GÖRE ÇALIŞAN FİRMALAR

Firma Adı	**Yabancı Sermaye (TL.'000)**	**Toplam Sermaye içindeki yüzde**	**Toplam Sermaye (TL.)**
Altınyunus Çeşme Turistik Tes. A.Ş.	12.500	25	50.000.000
Abbot Laboratories Compania Anonima	4.500	100	4.500.000
Auer İmalat AŞ.	1.805	50	3.611.200

Agro-Merck Zirai Müc. İlaç. Ltd. Şti.	6.000	50	12.000.000
Anadolu Çimentoları T.A.Ş.	22.692	56	40.000.000
Apax Kimyevi Maddeler İmalatı A.Ş.	269	36	738.000
R.E.G. Eti Elektrik Endüstrisi	30.600	51	60.000.000
Akdeniz Gübre Sanayii A.Ş.	64.800	40	162.000.000
Atlas Copco Makineleri A.Ş.	7.236	67	10.800.000
Akdeniz Turistik Tesisleri A.Ş.	33.750	75	45.000.000
Anadolu Cam Sanayii A.Ş.	45.544	13	350.000.000
Birleşik Alman İlaç Fab. Ltd. Şti.	20.522	77	26.480.000
Bayer Tarım İlaçları San. Ltd. Şti.	42.000	100	42.000.000
Böhler Sert Maden ve Tar. San. ve Tic.	3.003	34	8.835.000
BMC Sanayi ve Ticaret A.Ş.	28.600	26	110.000.000
Bayer Türk Kimya Sanayi Ltd. Şti.	7.200	100	7.200.000
Baştaş Birleşik Aydın San. ve Tic. A.Ş.	11.760	49	24.000.000
Basf-Sümerbank Türk Kimya San. A.Ş.	36.000	60	60.000.000
Beynelmilel Turizm Otelcilik AŞ.	1.890	70	2.700.000
Bimaş-Birleşik İnşaat ve Müh. A.Ş.	1.600	40	4.000.000
Böhler Kaynak Çubukları Elek. A.Ş.	674	33	2.000.000
Borg-Wagner Corporation	16.200	60	27.000.000
Borusan Gemlik Boru Tesisleri A.Ş.	6.000	10	60.000.000
Carlo Erba İlaç Fab. Ltd. Şti.	12.931	100	12.931.000
Chrysler Sanayi A.Ş.	60.000	60	100.000.000
Cecat Perlit ve San. A.Ş.	279	21	1.300.000
Cetko San. ve Tic. A.Ş.	3.060	51	6.00.000
Çinef Çiçek ve Nebatat Esansları	2.320	75	6.000.000
Çukurova Makina İmalât A.Ş.	10.620	10	100.000.000
Continental Export	2.250	50	4.500.000
Ciba Geigy İlaç San. A.Ş.	3.000	75	4.000.000
Coca-Cola Export Corporation	38.395	100	38.395.281
Dyo ve Sadolin Sentetik ve Selüloz Boya A.Ş.	4.000	40	10.000.000
Dewilux Komandit Şirketi	1.500	33	4.500.000
Derby Plastik Fab. A.Ş.	3.841	38	9.867.000
Dosan Konserve San. ve Tic. A.Ş.	5.000	14	35.000.000
Elektrik Kömürleri Ltd. Şti.	878	33	2.634.000
Er. Squib Sons İlaçları A.Ş.	6.427	92	6.973.406
Etitaş Elektrik Tesisatı İma. Tic. A.Ş.	2.658	24	16.686.000
Eternit San. A.Ş.	24.000	30	80.000.000
General Elektrik Türk A.O.	8.250	66	12.500.000
Grasso Soğuk Hava Tesisleri A.Ş.	4.500	75	6.000.000
Good Year Lastikleri Türk A.Ş.	71.280	66	108.000.000
Hickson Emprenya Maddeleri	379	33	1.150.000
Himtaş Hidrolik İşler Müh. İnş. Tic. A.Ş.	250	20	1.200.000
İstanbul Turizm ve Otelcilik A.Ş.	122.230	55	220.000.000
İstanbul Talih Oyunları Ltd Şti.	2.700	95	2.835.000
Kavel Kablo ve Elekt. Malz. A.Ş.	19.800	48	42.250.000
Kervansaray A.Ş.	14.500	100	14.500.000
Kortenbach İstanbul Şemsiye A.Ş.	5.000	50	10.000.000
Luxor Lamba Fitil İmalatı Ltd. Şti.	1.350	90	1.500.000
Mannesman-Sümerbank Boru End. T.A.Ş.	28.312	57	49.550.000

Madeni İnş. İşleri T.A.Ş.	292	1	25.000.000
Mengerler Yatırım Holding A.Ş.	24.455	60	40.759.000
Metalium Ltd. Şti.	1.050	50	2.100.000
Magnesit A.Ş.	20.000	100	20.000.000
MAN Kamyon Otobüs A.Ş.	16.300	30	54.000.000
Makine Takım A.Ş.	6.517	26	25.000.000
Mako San. ve Tic. A.Ş.	36.550	43	85.000.000
Muş Meyan Kökü San. ve Tic. A.Ş.	6.264	26	24.000.000
Naylon Teks. Tic. ve San. A.Ş.	400	6	8.000.000
Northern Elektric Telekomünikas A.Ş.	51.000	51	100.000.000
Nasaş Alüminyum San. ve Tic. A.Ş.	22.650	15	160.000.000
Oerlikon Kaynak Elek. ve Çubuk San. A.Ş.	200	10	2.000.000
Otomarsan Otobüs ve Motorlu Araç. A.Ş.	9.540	36	26.500.000
Oyak-Renault Otomobil Fab. A.Ş.	112.200	44	255.000.000
P. Robertat ve S. Konur Gülyağı ve Itriyat San.	250	50	500.000
Pfizer İlaçları A.Ş.	2.519	60	4.174.000
Pepsi Cola Mamulleri Ltd. Şti.	1.134	100	1.134.000
Fermaşarp Çelik San. A.Ş.	540	15	3.600.000
Roche Müstahzarları San. Ltd. Şti.	39.720	100	39.720.000
Sace Elektrik A.Ş.	1.575	11	14.000.000
Santral Dikiş San. A.Ş.	14.661	75	19.548.000
Sandoz İlaç San. A.Ş.	8.000	80	10.000.000
Singer Sanayii A.Ş.	20.414	99	20.500.000
Simko Tic. ve San. A.Ş.	6.885	51	13.500.000
Şifaş Sentetik İplik Fab. A.Ş.	12.043	11	104.000.000
Siirt Sanayi, Tic. ve Turizm A.Ş.	6.264	26	24.000.000
Sandoz Kimya San. Ltd. Şti.	7.078	100	7.078.642
Turyağ Türkiye Yağ Mamulatı San. A.Ş.	23.252	58	40.000.000
Türkiye Çimento San. A.Ş.	8.000	10	80.000.000
Türmasan Türk Maden San. A.Ş.	118	43	271.186
Türk Traktör Ziraat Makinaları A.Ş.	17.500	25	70.000.000
Türk Philips San. A.Ş.	38.766	100	38.766.234
Türk Boraks Madencilik A.Ş.	3.147	79	3.958.742
Tohum İslah Üretme A.Ş.	1.020	51	2.000.000
Türk Hoecsht San. Tic. A.Ş.	16.865	93	18.000.000
Türk Robert Bosch	24.455	60	40.759.000
Türk Pirelli Lastikleri A.Ş.	61.200	51	120.000.000
Türk Henkel Kimyevi Maddeleri San. A.Ş.	3.000	66	4.500.000
Türk Kablo A.Ş.	34.720	62	56.000.000
Türk Ytong San. A.Ş.	600	5	12.000.000
Türk Siemens Kablo ve Elektr. San. A.Ş.	41.300	59	70.000.000
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası	22.342	5	425.425.000
Turtel Turistik Tesisler Ltd. Şti.	4.200	74	5.675.675
Tütünteks Tic. A.Ş.	2.250	75	3.000.000
Türk Otomotiv Endüstri A.Ş.	15.075	10	150.000.000
Türk General Elekt. End. A.Ş.	19.227	51	37.700.000

The Coca-Cola Export İst. Şb.	38.395	100	38.395.000
Türk Tuborg Malt San. A.Ş.	21.000	60	35.000.000
Tofaş Türk Otomobil Fab. A.Ş.	186.750	41	450.000.000
Tudor -EAS A.Ş.	44.900	49	10.000.000
Tümaş Türk Müh. Müt. Müş. A.Ş.	2.400	40	6.000.000
Türk Alman Turizm A.Ş.	25.500	67	37.750.000
Tüstaş Sınai Tesisleri A.Ş.	2.625	35	7.500.000
Türk Dış Ticaret Bankası	2.500	25	10.000.000
Ünilever İş Tic. ve San. Ltd. Şti.	44.760	80	55.950.000
Üniroyal Endüstri Türk A.Ş.	90.000	60	150.000.000
Unitherm Üniversal Isı Teknişi A.Ş.	792	35	2.222.0000
Wyeth Laboratuvarları A.Ş.	13.745	99	14.000.000
Viking Kağıt Selüloz San. A.Ş.	48.717	56	86.917.436
Vanlack Ltd. Şti.	5.440	68	8.000.000
Nissan Motor Co.	80.000	40	200.000.000
Ford Motor	10.197	31	32.200.000
Miba Sinter Metal	5.520	46	12.000.000
Sabri Tığlı	5.150	46	11.000.000
Mototrak (Agria-Werke)	36.000	50	72.00.000
TOPLAM	**2.254.794**		**5.522.333.135**

TABLO 5

6224 SAYILI YABANCI SERMAYEYİ TEŞVİK KANUNU'NA GÖRE ÇALIŞAN ŞİRKETLERİN ULUSAL KÖKENLERİ

(31 Aralık 1974 tarihi ile)

Ülke	Şirket Sayısı	Yabancı Sermaye (Milyon TL.)	Toplam Yabancı Sermaye İçindeki Yüzdesi
Batı Almanya	23	299,9	15,28
ABD	20	336,1	17,12
Avusturya	7	32,9	1,67
Belçika	5	76,9	3,91
Danimarka	5	83,6	4,26
Fransa	8	215,4	10,97
Hollanda	5	102,7	5,23
İngiltere	5	46,5	2,37
İsveç	1	0,05	0,02
İsviçre	16	294,7	15,02
İtalya	6	193,2	9,84
Japonya	1	80,0	4,07
Kanada	1	29,8	1,52
Küveyt	1	64,8	3,30
Venezüella	1	4,5	0,22
Karışık	6	100,9	5,15
TOPLAM	**111**	**1.962,3**	

TABLO 6

TÜRKİYE'YE YABANCI SERMAYENİN GİRİŞİ VE ÇIKIŞI

Dönem	Giren Yabancı Sermaye (Milyon Dolar)	Dışarı Transfer Edilen Kâr (Milyon Dolar)	Yüzdesi
1963—1967	115	74	64.3

1968—1972	183	168	91.8
1973—1975	472	142	30.1
TOPLAM	770	384	

TABLO 7

17 NO'LU KARARNAMEYE GÖRE TÜRKİYE'DE ÇALIŞAN ŞİRKETLER

İnşaat - Müteahhitlik	Çalışmaya Başlama Tarihi
Chicago Bridge Ltd. Mersin Branch - Center, London	1960
Braitwaite and Co. Engineers Ltd. - Turkish Branch	1967
S.A. Hersent - Paris - Ankara Branch	1958
Halliburton Oil Well Cementing 'Company - Turkish Branch	1957
Solel Boneh Ltd. - Israel (Haifa)	1955
Reynolds Construction Co. USA - Wilmington	1960
Madencilik	
Türk Maadin A.Ş. (Ottoman - German Mining Co.)	1918
Fethiye Maden T.A.Ş. - Oriental Mining C. London	1928
Wilhelm Grillo Maden Ticareti Ltd. Şti. - Germany	1960
Maden Export Ltd. Şti. Sigmund Jeselsohn - Switzerland	1953
Borax Consolidated Ltd. London	1927
Bursa Toros Kromları (Mining Export Philip Broth - Switzerland)	1962
Magnesit Maden Sanayii Ltd. Şti. (Magnesite Mining)	1961
Sigortacılık	
Vitsan - The London Insurance - London	1928
Vitsan - The British Ock Insurance Co. - London	1928
Milli Reasurans T.A.Ş. - Comp, Suisse De Reassurance - Zurich	1929
Guardian Assurance Co. Ltd. - Tahsin Gök, - London	1961
Atlantik Sigorta A.Ş. - Afia, New York	1964
Assicurazigni Generali - Trieste	1927
Nordstern Umumi Sigorta A.Ş. Koln	1928
Bankers and Traders Insurance Co. Ltd. - Sydney	1964
Mag Magdeburger Insurance Company - Germany	
La Baloise Nakliyat Sigorta Şirketi - Switzerland	
Aachener - Munchener Feverver Sicherungsgesellschaft - F. Germany	1918
Mann Heimer Versicherungsgesellschaft - F. Germany	
Riunione Adriatica Di Sigurta - Trieste	1930
La Suisse Umum Sigorta A.Ş. - Switzerland	1927
La Baluaz Yangın Sigorta - Switzerland	1934
L'Union Des Assurances De Paris (Fire - Accident)	1898
L'Union Des Assurances De Paris (Life)	1916
Assicurazioni Generali - Trieste/Erste Allgemeine Unfall Viyana, (İstanbul Umum Sigorta A.Ş.)	1893
Bankacılık	
Banco Di Roma - Rome	1911
Deutsche Orientbankdresdner Bank Branch (İstanbul) - Berlin	1911
Deutsche Bank İstanbul Branch - Berlin	
Osmanlı Bankası (Ottoman Bank - London)	1863
Selanik Bankası T.A.Ş. - Paris Uluslararası Endüstri ve Ticaret Bank	1888
Hollantse Bank - Uni N.V. - Holland	1921
Bonka Komerciyale Italyana - Milano	1925

Gemicilik - Turizm

American Bureau of Shipping - İstanbul Branch	1957
Adriatica - Italy	1937
Club Mediterranee S.A. - Paris	1968
W.F. Henry Van Der Zee and Co. N.V. - Holland	1793
Comp. Int. Des Wagons - Lits Et Du Tourisme - Brussels	1923
Marmara Deniz Nakliyatı Ltd. Şti. - H. Schuldt - Hamburg	1953
Augustin Joseph Catoni - England	1961
Anadolu Deniz Acentalığı Ltd. Şti. - Transmarin - Hamburg	1968
Compagnie De Transports Oceaniques - Paris	
Comptoir Algerian Du Lavant - Gazairi Transport - Beirut	1963
J.V. Vittoll and Co. Ltd. England	1918

Tütün Ticareti

Austro - Turk Tutun A.Ş./Tabakregie G.M.B.H. - Austria	1948
Glen Tobacco Comp. Inc. - Ninston - Salem - N.C. USA	1921
Felement Turk - Tütün A.Ş. - Holland	1975
Socotab Leaf Tobacco Co. Inc. - New York	1963
Geri Tobacco Company - USA	1923
The Standard Commercial Tobacco Co. Inc. - USA	1962
Socotex S.A. Exportation - Importation - Switzerland	1964
The American Tobacco Company of the Orientic - USA	1923

Basın Yayın

Librairie Hachette - Paris	1929
Grolier Internationaling - USA	1969

İthalat - İhracaat - Temsilcilik

Bremar Ticaret A.Ş.	1959
Bunge Ticaret Ltd. Şti. - Bunge Attiengesellschshaft - Zurich	1954
Tisra Ticaret A.Ş./Turon Ltd. Şti. - Tel - Aviv	1960
Macandrews and Forbes Company - USA	1910
Handels Kontor Ltd. Şti./Handelskontor - Wiesbaden	1964

İlaç - Kimya

Imperial Chemical Industries Ltd. Şti. - London	1931
Yılbank Ticaret A.Ş. - Dr. A. Wander/Levant S.A. Lugano - Switzerland	1947
Kimyanil Ltd. Şti./Farbenfabriken Bayer A.G. F. Germany	1966
Maden Kimya Ltd. Şti./Montecatini, Milano	1962
Basf Turk Boya Ltd. Şti./Basf - F. Germany	1954
Organon İlaçları A.Ş./Organon - Holland	1964
Atlantis (Levant) Ltd/Levant S.A. Lugano - Switzerland	1936
Glaxo Müstahzarları A.Ş./Glaxo Group Ltd. - England	1959
Sterling Products Int. Ing. New York	1964
Turk Hoechst T.A.Ş./Hoechst, F. Germany	1954
Pfizer İlaçları A.Ş./Pfizer USA	1957

Elektrik - Gaz

Sınai Tatbikat T.A.Ş. - L'Hydro - Energie - Paris	1973
Türk Anonim Gaz Şirketi/Energie Industrielle - France	1914
Milangaz Ticaret ve Sanayi A.Ş./Raffaele Weissy - Milano	1964
S.A. Elettrificasione (Sae) Milano	1954

Mümessillik - Dağıtım

IBM Türk Ltd. Şti. USA	1938
Atlas Copco T.A.Ş. - Sweden	1950
SKF Bilyeli Rulmanları Ltd. Şti. - Sweden	1929
The Singer Manufacturing Co. - USA	1904
Aga Endüstri Mamulleri Ltd. Şti. - Aga Aktiebolag - Holland	1964

Sandvik İstanbul Ticaret Ltd. Şti. - Sweden	1966
Türk Philips Ticaret A.Ş./Philips - Holland	1953
Medravo/Volt N.V. - Holland	1955
Ericson Türk Ticaret Ltd. Şti. - Sweden	1953
Mümessillik - İthalat	
G.A. Baker Ltd. England	1919
NCR/National Mukayyit Kasaları A.Ş.	1964
Pil Batarya Sanayii T.A.Ş. (Berec-Kivi) Everready - England	1954
Massey Ferguson Traktör Sanayii A.Ş./M.F., Canada	1969
Emi-Gramafor Ltd. Şti. England	1929
Eaton Yale Towne A.Ş. - England	1969
Gıda Sanayii	
Nestle Mamulatı İhracat Şirketi (Nestle Switzerland)	1927
Güneşli Koçman Tavuk Çiftliği Ltd. Şti. (Chicken Farm)	1966
Abic Yem Sanayii (Fodder Ind)	n. a.

TABLO 8

KAMU İKTİSADİ TEŞEKKÜLLERİNİN BAŞKA ŞİRKETLERDEKİ KATILMA PAYLARI (1975)

İştirakin Ticari Ünvanı	Sermayesi	İştirak Nisbeti (%)	İştirak Taahhüdü (T.L.)
M.K.E.K. İŞTİRAKLERİ			
RCD Ball Bearings Limited	14.322.476.—	10	1.432.247.—
Tofaş Oto Ticaret A.Ş.	60.000.000.—	39	23.400.000.—
T.O.E. Türk Otomotiv Endüstrileri A.Ş.	85.000.000.—	2.97	2.527.000.—
Azot Sanayii T.A.Ş.	900.000.000.—	2,50	22.500.000.—
Tüstaş Türkiye Sınai Tesisleri A.Ş.	5.000.000.—	26	1.300.000.—
Tofaş Türk Otomobil Fab. A.Ş.	225.000.000.—	22,5	50.740.000.—
Türk Traktör ve Ziraat Makinaları A.Ş.	70.000.000.—	30,01	21.008.500.—
FER-AL Ferro Alaşımları A.Ş.	5.000.000.—	10	500.000.—
SÜMERBANK İŞTİRAKLERİ			
Nevşehir Pamuklu Dokuma Sanayii T.A.Ş.	5.000.000.—	98,75	49.377.500.—
T. Çimento Sanayii T.A.Ş.	750.000.000.—	6	45.000.000.—
Ankara Çimento Sanayii T.A.Ş.	75.000.000.—	5,6	4.166.000.—
Kütahya Porselen ve Gıda Sanayi A.Ş.	15.000.000.—	16	2.400.000.—
T. Şeker Fabrikaları A.Ş.	500.000.000.—	6,64	33.332.000.—
Yurt Ürünleri Sanayii ve Ticaret A.Ş. (Yurtaş)	9.000.000.—	3,3	300.000.—
Azot Sanayii T.A.Ş.	900.000.000.—	2,50	22.500.000.—
Mensucat Boyaları San. A.Ş.	80.000.000.—	91,56	73.250.000.—
T.P.A.O.	2.000.000.000.—	0,25	5.000.000.—
Sentetik İplik Fab. A.Ş.	104.000.000.—	8,8	9.100.000.—
BASF Sümerbank Türk Kimya Sanayii A.Ş.	60.000.000.—	40	23.990.000.—
Soda Sanayii A.Ş.	250.000.000.—	20	50.000.000.—

Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları T.A.Ş.	600.000.000.—	25,5	153.000.000.—
Mannesman - Sümerbank Boru Endüstrisi A.Ş.	49.550.000.—	37,72	17.700.000.—
TÜRKİYE ÇİMENTO SANAYİİ İŞTİRAKLERİ			
Afyon Çimento Sanayii T.A.Ş.	15.000.000.—	94,03	14.105.000.—
Balıkesir Çimento San. T.A.Ş.	15.000.000.—	87,38	13.107.000.—
Bartın Çimento San. T.A.Ş.	40.000.000.—	97,31	38,925.000.—
Çorum Çimento San. T.A.Ş.	20.000.000.—	96,13	19.227.200.—
Çukurova Çimento San. T.A.Ş.	62.000.000.—	46,92	29.092.500.—
Elazığ - Altınova Çimento Sanayii T.A.Ş.	22.000.000.—	97,10	21.361.000.—
Gaziantep Çimento San. T.A.Ş.	17.000.000.—	91,88	15.620.500.—
Niğde Çimento San. T.A.Ş.	75.000.000.—	98,84	74.136.500.—
Söke Çimento San. T.A.Ş.	25.000.000.—	95,65	23.913.500.—
Trakya Çimento San. T.A.Ş.	16.000.000.—	95,20	15,231.500.—
Ankara Çimento San. T.A.Ş.	75.000.000.—	40	30.000.000.—
Konya Çimento San. T.A.Ş.	44.000.000.—	35,79	15.750.00.—
Bolu Çim. San. ve Tic. A.Ş.	125.000.000.—	35,33	44.165.000.—
Ünye Çim. San. ve Tic. A.Ş.	125.000.000.—	45,93	57.000.000.—
Mardin Çim. San. ve Tic. A.Ş.	175.000.000.—	46,23	80.910.000.—
Çimhol Çimento ve Yan Mamulleri San. Holding A.Ş.	20.000.000.—	49	9,800.000.—
Sanayii Nakliyat A.Ş.	5.000.000.—	6	300.000.—
T. DEMİR - ÇELİK İŞLETMELERİ A.Ş. İŞTİRAKLERİ			
Tüstaş-Türkiye Sınaî Tes. A.Ş.	5.000.000.—	22	1.100.000.—
Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları T.A.Ş.	600.0000.000.—	25,5	153.000.000.—
Mannesman-Sümerbank Boru Endüstrisi A.Ş.	49.550.000.—	3,57	1.768.935.—
FER-AL Ferro Alaşımları A.Ş.	5.000.000.—	39	1.950.000.—
SEKA İŞTİRAKLERİ			
Sanayi Nakliyat A.Ş.	5.000.000.—	10	500.000.—
Mannesman-Sümerbank Boru Endüstrisi A.Ş.	49.550.000.—	3,57	1,770.000.—
Security-Papers Ltd. Pakistan	2.625.000.—	10	262.500.—
Dostel Alüm. Sülfat San. A.Ş.	10.000.000.—	39	3.900.000.—
ETİBANK'IN İŞTİRAKLERİ			
T.P.A.O.	2.000.000.000.—	0,83	16.665.000.—
Sanayi Nakliyat A.Ş.	5.000.000.—	5	250.000.—
Denizcilik Bankası	2.000.000.000.—	0,01	300.000.—
D.B. Deniz Nakliyat A.Ş.	750.000.000.—	0,03	250.000.—
Azot Sanayii T.A.Ş.	900.000.000.—	3,50	31.500.000.—
T. Civa İşletmeleri A.Ş.	15.000.000.—	40	6.000.000.—
Asbest Maden ve San. A.Ş.	500.000.—	35	175.000.—
Karadeniz Bakır İşl. A.Ş.	600.000.000.—	49	294.000.000.—
Tasfiye Halinde Türkiye Kredi Bankası A.Ş.	20.000.000.—	0,1	20.000.—
T. Bağcılar Bankası T.A.Ş.	5.000.000.—	0,4	20.000.—
T. Halk Bankası A.Ş.	1.000.000.000.—	0,025	250.000.—

Kümaş Kütahya Manyezit İşletmeleri A.Ş.	30.000.000.—	30	9.000.000.—
Tasfiye Halinde Elektro-metallürji Sanayii A.Ş.	30.000.000.—	55	16.500.000.—
Çinko-Kurşun Metal San. A.Ş.	400.000.000.—	49	196.000.000.—
Samaş Sanayi Madenleri A.Ş.	7.000.000.—	35,21	2.465.000.—
Ankara Anonim Türk Sigorta Şti.	3.000.000.—	29,75	892.500.—
Anadolu Mermer ve Granit Sanayii A.Ş.	500.000.—	34	170.000.—
(Tasfiye Halinde) Krom İşi A.Ş.	1.000.000.—	5	50.000.—

TÜRKİYE ELEKTRİK KURUMU'NUN İŞTİRAKLERİ

AEG Eti Elektrik Endüst. A.Ş.	54.800.000.—	47,0	26.099.000.—
Çanakkale Seramik Fab. A.Ş.	9.000.000.—	33,33	3.000.000.—
Çukurova Elektrik A.Ş.	325.000.000.—	25,46	82.750.000.—
Elektrik Teçhizatı İmalâtı Tesisatı A.Ş.	10.686.000.—	46,70	4.984.000.—
Çelik Halat ve Tel San. A.Ş.	27.000.000.—	29,27	7.902.255.—
Kepez ve Antalya Havalisi Elektrik Santralları T.A.Ş.	30.000.000.—	43,68	13.103.210.—
Türk Kablo A.O.	56.000.000.—	38,0	21.280.000.—
Madeni İnşaat İşleri T.A.Ş.	50.000.000.—	49,96	24.980.000.—
Tasfiye Halinde Ege Elektrik T.A.Ş.	26.000.000.—	4,03	1.050.000.—

PETKİM PETROKİMYA A.Ş. İŞTİRAKLERİ

Petkim Kauçuk A.Ş.	200.000.000.—	99,99	199.900.000.—

PETROL OFİSİ İŞTİRAKLERİ

Isılit Petrol ve Tic. Ltd. Şti.	1.000.000.—	45	450.000.—
Adaş-Akaryakıt Dağıtım A.Ş.	100.000.000.—	35	35.000.000.—
Bel-Pet Akaryakıt ve Müşkatları Ltd. Şti.	1.00.0000.—	50	500.000.—
Kıbrıs Türk Petrolleri T.A.Ş.	50.000.000.—	17	8.500.000.—
D.B. Deniz Nakliyatı	750.000.000.—	0,003	250.000.—

T.P.A.O. İŞTİRAKLERİ

Tümaş-Türk Mühendislik Müş. ve Müteahhitlik A.Ş.	6.00.000.—	19	1.140.000.—
ISILİT-Petrol ve Ticaret Ltd. Şti. (Tasfiye Halinde)	1.000.000.—	55	550.000.—
Petkim Petrokimya A.Ş.	1.500.000.000.—	54,99	824.870.000.—
İpragaz A.Ş.	6.000.000.—	49	2.940.000.—
DİTAŞ-Deniz İşletmeciliği Tankercilik A.Ş.	50.000.000.—	45	22.500.000.—
İst. Petrol Raf. A.Ş. (İPRAŞ)	500.000.000.—	99,5	499.990.000.—
İGSAŞ-İstanbul Gübre San.	340.000.000.—	59,97	404.000.000.—
BOTAŞ-Boru Hatlarıyla Petrol Taşıma A.Ş.	200.000.000.—	99,99	199.880.000.—
Kıbrıs Türk Petrolleri Ltd. Şti.	50.000.000.—	34	17.000.000.—
ISILİTAŞ Petrol Ürünleri Pazarlama ve Taşıma A.Ş.	10.000.000.—	60	6.000.000.—
ADAŞ Akaryakıt Dağ. A.Ş.	100.000.000.—	45	45.000.000.—

T.K.İ. İŞTİRAKLERİ

Kömür İşletmeleri A.Ş.	10.000.000.—	27	2.700.000.—
Sanayi Nakliyat A.Ş.	5.000.000.—	2,40	120.000.—

AZOT SANAYİİ T.A.Ş. İŞTİRAKLERİ

Akdeniz Gübre Sanayii A.Ş.	162.000.000.—	40	64.800.000.—
Tümaş-Türk Mühendislik Müş. ve Müteahhitlik A.Ş.	6.000.000.—	15	900.000.—
Gübre Fabrikaları T.A.Ş.	200.000.000.—	2,85	5.705.000.—

ET - BALIK KURUMU İŞTİRAKLERİ

Yurt Ürün. San. ve Tic. A.Ş.	9.000.000.—	11,3	993.500.—
Antalya Mezbaha ve Soğuk Depoculuk Ltd. Şti.	20.000.—	40	8.000.—
Başak Sigorta A.Ş.	3.000.000.—	6,6	198.000.—
T. Yapağı ve Tiftik A.Ş.	60.000.000.—	3,33	2.000.000.—
Yem Sanayii T.A.Ş.	120.000.000.—	6.20	7.450.000.—
GİMA-Gıda ve İhtiyaç Mad. T.A.Ş.	48.000.000.—	6,25	3.000.000.—
Migros Türk T.A.Ş.	9.000.000.—	11,667	1.050.030.—
Bursa Soğuk Dep. Lmt. Şti.	4.250.000.—	52	2.210.000.—
Balıkesir Soğuk Dep. Lmt. Şti.	100.000.—	49	490.000.—
Kıbrıs Türk San. İşlet. Holding Lmt. Şti.	100.000.000.—	5	5.000.000.—

TOPRAK MAHSULLERİ İŞTİRAKLERİ

Yem Sanayii T.A.Ş.	120.000.000.—	17,16	20.600.000.—
Azmi Milli T.A.Ş.	6.000.000.—	52,733	3.164.000.—
GİMA-Gıda ve İhtiyaç Mad. T.A.Ş.	48.000.000.—	5,15	2.475.000.—
Migros Türk T.A.Ş.	9.000.000.—	13,889	1.250.010.—
Güneş Sigorta A.Ş.	2.500.000.—	39,800	995.000.—
Bumaş Karaman Bulgur Sanayi ve Ticaret A.Ş.	10.000.000.—	30	3.000.000.—

T. SÜT ENDÜSTRİSİ KURUMU İŞTİRAKLERİ

Turhal Süt Sanayii A.Ş.	15.000.000.—	16	2.500.000.—
Bolu Süt San. ve Tic. A.Ş.	11.000.000.—	25	2.750.000.—
Polsan Süt ve Gıda San. A.Ş.	8.000.000.—	25	2.000.000.—
Bingöl Süt. Yem ve Besi. A.Ş.	17.000.000.—	17,65	3.000.000.—
Konya ve Civarı Süt. San. A.Ş.	12.000.000.—	18,2	2.200.000.—

T. ŞEKER FABRİKALARI A.Ş. İŞTİRAKLERİ

Mars Ticaret ve San. A.Ş.	3.000.000.—	3,34	100.000.—
Tohum İshal Üretme A.Ş.	2.000.000.—	29	580.000.—
Pancar Ekicileri Birliği A.Ş.	1.000.000.—	10	100.000.—
Konya Şeker Fabrikaları A.Ş.	30.000.000.—	14	4.200.000.—
Pancar Motor San. ve Tic. A.Ş.	60.000.000.—	16	9.600.000.—
Kütahya Şek. Fab. A.Ş.	26.000.000.—	25	6.500.000.—
Meray Yağ San. ve Tic. A.Ş.	14.000.000.—	30	4.200.000.—
Şeker Sigorta A.Ş.	2.500.000.—	8,40	210.000.—
Amasya Şeker Fab. A.Ş.	30.000.000.—	10	3.000.000.—
Adapazarı Şek. Fab. A.Ş.	30.000.000.—	29,25	8,775.000.—
TAT Konserve Sanayii A.Ş	30.000.000.—	22,5	6.750.000.—

TÜMAŞ Türk Mühen. Müşa. ve Müteahhitlik A.Ş.	6.000.000.—	15	900.000.—
Türsat, Tokat Tarım Ürünleri Sanayii ve Ticaret A.Ş.	30.000.000.—	28,75	8.570.800.—
Sanayii Nakliyat A.Ş.	5.000.000.—	10	500.000.—
Yeni Çeltek Kömür ve Madencilik A.Ş.	5.000.000.—	16	800.000.—
Etüdaş-Erzincan Tarım Ürün. Üretme ve Değerlen. A.Ş.	8.000.000.—	18,75	1.500.000.—
Kayseri Şeker Fab. A.Ş.	36.000.000.—	10	3.600.000.—
Şekerbank T.A.Ş.	100.000.000.—	1,5	1.500.000.—
Dosan Konserve San. ve Tic. A.Ş.	35.000.000.—	14,03	4.910.000.—
Satüdaş Sakarya Tarım Ürün. ve Değerlendirme A.Ş.	35.000.000.—	20	7.000.000.—
Azot Sanayii T.A.Ş.	900.000.000.—	0,67	6.000.000.—
GİMA-Gıda ve İhtiyaç Mad. T.A.Ş.	48.000.000.—	0,10	50.000.—
Kömür İşletmeleri A.Ş.	10.000.000.—	10	1.000.000.—
Sınırlı Sorumlu Pancar Ekicileri İstihlak Koop.	490.585.100.—	0,12	570.000.—
T. YAPAĞI ve TİFTİK A.Ş. İŞTİRAKLERİ			
Yem Sanayii T.A.Ş.	120.000.000.—	0,59	708.000.—
Yapağı ve Tiftik İstihsal ve Satış Kooperatifleri			13.000.—
YEM SANAYİİ T.A.Ş. İŞTİRAKLERİ			
Bandırma Yem Fab. Lmt. Şti.	1.625.000.—	24,6	400.000.—
Eskişehir Yem Fab. A.Ş.	2.000.000.—	45	900.000.—
Aksaray Yem Fab. A.Ş.	5.000.000.—	40	2.000.000.—
Çorum Yem Fab. A.Ş.	6.000.000.—	10	600.000.—
Biga Yem Fab Lmt. Şti.	2.250.000.—	45	1.012.500.—
Bingöl Süt. Yem ve Besi. A.Ş.	17.000.000.—	17,65	3.000.500.—
Çokuyem-Mersin Yem Fab. Lmt. Şti.	2.250.000.—	20	500.000.—
İsparta Yem Fab. A.Ş.	6.000.000.—	15	900.000.—
Kayseri Yem Fab. A.Ş.	7.500.000.—	13,38	1.000.000.—
Kars Yem Fab. A.Ş.	3.500.000.—	30	1.050.000.—
Yemta Tariş Yem San. Lmt. Şti.	5.000.000.—	20	1.000.000.—
Sivas Yem Fab. A.Ş.	4.000.000.—	25	1.000.000.—
Manisa Yem Fab. A.Ş.	4.000.000.—	25	900.000.—
Uşak Yem Fab. A.Ş.	3.600.000.—	25	1.500.000.—
T.Z.D.K. İŞTİRAKLERİ			
Gübre Fabrikaları T.A.Ş.	200.000.000.—	1,31	2.615.000.—
Azot Sanayii T.A.Ş.	900.000.000.—	0,67	6.000.000.—
Şeker Sigorta A.Ş.	2.500.000.—	4	100.000.—
Yem Sanayii T.A.Ş.	120.000.000.—	2,37	2.840.000.—
T. Traktör ve Tic. Mak. A.Ş.	70.000.000.—	10,03	7.021.000.—
T. Yapağı Tiftik A.Ş.	60.000.000.—	1.67	1.000.000.—
Güneydoğu San. ve Tic. A.Ş.	9.000.000.—	11,11	1.000.000.—
D.B. DENİZ NAKLİYAT T.A.Ş.'NİN İŞTİRAKLERİ			
Ray Sigorta A.Ş.	2.000.000.—	8,72	174.400.—

DENİZCİLİK BANKASI T.A.O. İŞTİRAKLERİ

D.B. Deniz Nak. T.A.Ş.	750.000.000.—	16,48	123.600.000.—
GİMA-Gıda ve İhtiyaç Mad. T.A.Ş.	48.000.000.—	0,52	250.600.—
Ray Sigorta A.Ş.	2.000.000.—	8,72	175.000.—
T.C. Turizm Bankası A.Ş.	600.000.000.—	0,17	1.000.000.—

P.T.T. İŞTİRAKLERİ

T.H.Y.	400.000.000.—	0,25	1.000.000.—
İntelsat	600.000.000.—	0,05	4.136.609.11
Netaş	58.500.000.—	8,17	163.400.—

T.C.D.D. İŞLETMESİ İŞTİRAKLERİ

(T.H.) Raybank	22.800.000.—	32,89	7.500.000.—
(T.H.) Turist Seyahat A.Ş.	1.250.000.—	12,00	150.000.—
Ray Nimens Limited Şirketi	2.000.000.—	41,66	480.000.—
Ray Sigorta A.Ş.	2.000.000.—	15,00	300.000.—
T. Hava Yolları A.Ş.	400.000.000.—		100.000.—
EUROFİMA	Fr. S. 300.000.000.—	0,06	691.500.—

T.H.Y. İŞTİRAKLERİ

Ray Sigorta A.Ş.	2.000.000.—	8,97	179.500.—
Uçak Servisi A.Ş.	2.500.000.—	94,00	2.355.000.—
Kıbrıs Türk Hava Yolları	40.000.000.—	50,00	20.000.000.—
Turist Seyahat A.Ş.	1.250.000.—	12,00	150.000.000.—

TURİZM BANKASI A.Ş. İŞTİRAKLERİ

Abant ve Bolu Çev. Tur. A.Ş.	2.000.000.—	55	1.100.000.—
İstanbul Porselen San. A.Ş.	15.000.000.—	1,10	170.000.—
İst. Talih Oyunları Lmt. Şti.	2.835.000.—	4,76	135.000.—
Turist Seyahat A.Ş.	1.250.000.—	58,4	730.000.—
Kıbrıs Türk Turizm İşt.	20.000.000.—	20	4.000.000.—
Türk Arabella Turizm ve Otelcilik Adi. Ort.	600.000.—	40	240.000.—
Hür-Kol-San. Adi. Ort.	500.000.—	25	125.000.—

D.M.O. İŞTİRAKLERİ

Arçelik A.Ş.	100.000.000.—	15	15.000.000.—

İLLER BANKASI İŞTİRAKLERİ

(NİGBAŞ) Niğde Beton San. ve Ticaret A.Ş.	9.000.000.—	30	2.700.000.—
Güven Türk Anonim Sig. Şti.	1.000.000.—	20	200.000.—
T.C. Turizm Bankası A.Ş.	600.000.000.—	0,04	250.000.—
Su, İnşaat, Makine, Elektrik Ltd. Şti. (SİMEL)	6.500.000.—	99,331	6.456.515.—

EMEKLİ SANDIĞI İŞTİRAKLERİ

D.B. Deniz Nakliyat T.A.Ş.	750.000.000.—	15,30	114.700.000.—
T.P.A.O.	2.000.000.000.—	27,36	547.336.000.—

Petkim-Petrokimya A.Ş.	1.500.000.000.—	11,70	175.000.000.—
T. Emlak Kredi Ban. A.O.	1.000.000.000.—	4,55	45.500.000.—
Tasfiye Halindeki Tutum Bankası T.A.Ş.	10.000.000.—	20	2.000.000.—
Emek İnşaat ve İşletme A.Ş.	500.000.—	49	245.000.—
Eskişehir Çimento Fab. T.A.Ş.	50.000.000.—	20	10.000.000.—
Taksim Otelcilik A.Ş.	260.000.000.—	31,43	81.715.000.—
T.C. Merkez Bankası A.Ş.	25.000.000.—	1	250.000.—
Kıbrıs Türk Turizm İşl. Ltd. Şti.	20.000.000.—	15	3.000.000.—
Emek Turistik Tesisler Işl. Ltd. Şti.	500.000.—	40	200.000.—
Anadolu Demiryolları (TH) Fv S.	15.939.050.—		394.658.23

T. EMLÂK KREDİ BANKASI İŞTİRAKLERİ

İstanbul İmar Limited Şti.	10.000.000.—	50.00	5.000.000.—
Timlo Türkiye İnşaat ve Malzeme Limited Şti.	30.000.000.—	99,60	29.880.000.—
Ankara İmar Limited Şti.	20.000.000.—	99.05	19.810.000.—
T. Çimento Sanayii T.A.Ş.	750.000.000.—	5.99	44.925.000.—
Ankara Çimento San. T.A.Ş.	75.000.000.—	49,44	37.080.000.—
Balıkesir Çimento San. T.A.Ş.	15.000.000.—	0,03	5.000.—
Trakya Çimento San. T.A.Ş.	16.000.000.—	0,32	51.000.—
T. Vakıflar Bankası T,A.O.	100.000.000.—	2,19	2.197.000.—
Güven Türk Anonim Sig. Şti.	1.000.000.—	39,8	398.000.—
Milli Reasürans T.A.Ş.	1.000.000.—	2,5	25.000.—
Umumi Mağazalar T.A.Ş.	10.000.000.—	5,00	500.000.—
D.B. Deniz Nakliyatı T.A.Ş.	750.000.000.—	0,03	250.000.—
Manisa Pamuklu Men. A.Ş.	65.000.000.—	0,21	500.000.—
Karaman İplik ve Pam. Men. T.A.Ş.	70.000.000.—	0,21	150.000.—
Tutum Bankası T.A.Ş. (TH)	10.000.000.—	50,15	5.015.000.—
T.C. Merkez Bankası	25.000.000.—	5,25	1.314.000.—
Türk Ticaret Bankası	125.000.000.—	0,24	304.750.—
T. İş Bankası	40.000.000.—	—	400.—
Denizcilik Bankası A.O.	1.750.000.000.—	0,01	200.000.—
T. Kredi Bankası A.Ş. (TH)	20.000.000.—	0,1	20.000.—
Afyon Çimento Sanayii T.A.Ş.	15.000.000.—	—	5.000.—
Bartın Çimento Sanayii T.A.Ş.	40.000.000.—	—	5.000.—
Çorum Çimento San. T.A.Ş.	20.000.000.—	—	5.000.—
Çukurova Çim. San. T.A.Ş.	62.000.000.—	—	8.000.—
Elazığ-Altınova Çimento Sanayii T.A.Ş.	22.000.000.—	—	5.000.—
Gaziantep Çim. San. T.A.Ş.	17.000.000.—	—	5.000.—
Niğde Çimento San. T.A.Ş.	30.000.000.—	—	5.000.—
Söke Çimento Sanayii T.A.Ş.	25.000.000.—	—	5.000.—

HALK BANKASI A.O. İŞTİRAKLERİ

Mensucat Boyaları San. A.Ş.	80.000.000.—	62,50	500.000.—
GİMA-Gıda ve İhtiyaç Mad. T.A.Ş.	48.000.000.—	0,16	75.000.—
S Sorumlu Birlik Sig. Koop.	771.200.—	0,65	5.000.—
T. Halk Bankası Memur ve Müstah. Tüketim Koop.	101.650.—	4,92	5.000.—

T.C. ZİRAAT BANKASI İŞTİRAKLERİ

Gübre Fabrikası T.A.Ş.	200.000.000.—	30	60.000.000.—
Aksaray Azmi Milli T.A.Ş.	6.000.000.—	30,4	1,826.400.—
T. Şeker Fabrikaları A.Ş.	500.000.000.—	33	166.660.000.—
Yurtaş Yurt Ürünleri San. ve Tic. A.Ş.	9.000.000.—	36,2	3.258.000.—
Başak Sigorta A.Ş.	3.000.000.—	36,6	1.100.000.—
İst. Demir-Çelik San. A.Ş.	2.000.000.—	40	800.000.—
Yem Sanayii T.A.Ş.	120.000.000.—	52	62.160.000.—
Ülfet Gıda ve Sabun San. A.Ş.	35.000.000.—	67,2	23.506.000.—
T. Vakıflar Bankası T.A.O.	100.000.000.—	1	1.000.000.—
T. Ticaret Bankası A.Ş.	125.000.000.—	0,6	750.000.—
Kütahya Şeker Fab. T.A.Ş.	26.000.000.—	25	6.435.000.—
Çukurova Elektrik A.Ş.	325.000.000.—	0,046	15.000.—
Azot Sanayii T.A.Ş.	900.000.000.—	3,5	31.500.000.—
Bergama Pamuklu İpliği ve Dokuma Sanayii T.A.Ş.	35.000.000.—	4	1.400.000.—
Migros Türk Ticaret A.Ş.	9.000.000.—	17	1.500.000.—
Gıda ve İhtiyaç Maddeleri (GİMA) T.A.Ş.	48.000.000.—	22,8	10.950.000.—
T.C. Turizm Bankası A.Ş.	600.000.000.—	13	75.798.000.—
T.C. Merkez Bankası A.Ş.	25.000.000.—	13	3.180.800.—
T. Tütüncüler Bankası A.Ş.	10.000.000.—	0,2	21.000.—
T İşçi Kredi Bankası A.Ş.	3.000.000.—	3	100.000.—
Adapazarı Şeker Fab. T.A.Ş.	30.000.000.—	16,2	4.851.000.—
T. Halk Bankası A.Ş.	1.000.000.000.—	1,1	11.150.000.—
T. Yapağı ve Tiftik A.Ş.	60.000.000.—	5	3.000.000.—
Türk Traktör ve Ziraat Makinaları A.Ş.	70.000.000.—	4,9	3.456.000.—
Balıkesir Pam. Dok. San. T.A.Ş.	35.000.000.—	28,6	10.143.000.—
Antalya Pam. Dok. San. A.Ş.	80.000.000.—	1,2	1.000.000.—
Manisa Pam. Men. A.Ş.	65.000.000.—	2,5	1.600.000.—
Aydın Tekstil İplik ve Dokuma ve Nebati Yağlar San. A.Ş.	30.000.000.—	1,7	500.000.—
Karaman İplik ve Pamuk Mensucat A.Ş.	70.000.000.—	0,7	510.000.—
Ceyhan San. ve Tic. İşlet. A.Ş.	20.000.000.—	9,66	1.933.000.—
T Bağcılar Bankası T.A.Ş.	5.000.000.—	1,2	60.000.—
Ege Elektrik T.A.Ş.	26.000.000.—	9,37	2.436.200.—

Kaynak : T.C. Maliye Bakanlığı, 1975, **Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve İştirakleri Yıllığı**, Ankara.

SOSYALİZME AÇILAN İLERİ DEMOKRASİ İÇİN SAVAŞ!

Dünyada İlk Anti - Faşist Ayaklanma (Eylül 1923) **İvan Michailov** (Davalı)	6	Lira
Toplumda Kadının Rolü Üzerine — **V. İ. Lenin** (Davalı)	5	Lira
Mağıup Edilemeyen Vietnam ve Kamboçya **A. Boudanov, G. Sotchevko** (Tükendi)	6	Lira
Uzaktan Mektuplar — **V. İ. Lenin** (Tükendi)	6	Lira
Çekoslovakya - Ağustos 1968 (Tükendi)	7	Lira
Reddettiğimiz Miras — **V. İ. Lenin** (Tükendi)	6	Lira
Sosyalist Teorinin Sorunları — **Richard Kosolapov** (Tükendi)	12	Lira
Seçilmiş Şiirler — **N. Y. Vaptsarov** (Davalı)	7,5	Lira
Troçkistler Gençliği Nereye Götürüyor **Mikhail Basmanov** (Tükendi)	8	Lira
Dünya Sendikalar Federasyonunun 30 Yılı	12	Lira
SBKP Parti Yaşamı — **L. Brejnev, Z. Klyucheva** (Davalı)	5	Lira
Maoizm ve Gençlik Hareketi **A. Yelnikov, V. Turusov** (Tükendi)	9	Lira
Bulgaristan'da Bugünkü Durum — **Todor Jivkov**	10	Lira
MPLA Halktır (PROGRAM - TÜZÜK) — (Tükendi)	6	Lira
Tarım Üretici Kooperatifleri ve Uluslararası Kooperatif Hareketi **Stoyan Syulemezov**	11	Lira
Komünist ve İşçi Partilerinin 4 Toplantısı	30	Lira
ASBP IX. Kongre Raporu — **Erich Honecker**	15	Lira
Ulusal Politika ve Proletarya Enternasyonalizmi **V. İ. Lenin**	17,5	Lira
Devlet Sektörü ve Sendikaların Rolü **Dünya Sendikalar Federasyonu**	6	Lira
Devrimci Savaşım İçin Temel Bilgiler — **Önder Sağlam** (Tükendi)	7	Lira
Gençliğin Rolü Üzerine — **V. İ. Lenin** (Davalı)	7	Lira
Anarşizm, Troçkizm, Maoizm — **Boris Leibzon**	17,5	Lira
Güneşli Dünya — **S. Üstüngel**	25	Lira
ABD Kapitalizminin Bunalımı ve Direniş — **Gus Hall**	15	Lira
Ölümsüz Savaşçı MUSTAFA SUPHİ — **Önder Sağlam** (Davalı)	15	Lira
Türkiye Komünist Partisi — **PROGRAM** (Davalı)	10	Lira
LEONİD İLİÇ BREJNEV — **Kısa Biyografi**	10	Lira

20 lira